

ГАВАРКІЯ ПАПУГАІ

Эсэ Эрнеста ЯЛУГІНА

5, 14—15

АЎТАР — САМО ЖЫЦЦЁ

Вераніка СТРАЛЬЦОВА
аб сучаснай аўтабіяграфічнай
прозе

6—7

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Юрася СВІРКІ

8

ДАБРАДЗЕЙНЫЯ

Апавяданне Людмілы РУБЛЕЎСКОЙ

8—9, 12

“ЛЮБІЦЬ НАС ЦЯЖКА...”

Якаў НАТАПАЎ: “Трэба толькі
зберагаць раўнавагу паміж
гэтым змаганнем характараў
ды чалавечнасцю. Як у Брука:
балансаваць на мяжы хаосу
і парадку. Гэты баланс
закладзены ў самой прыродзе
тэатра з ягонымі самазабойчымі
прафесіямі!”

10—11

“СВЕТЛАГА Ў ЖЫЦЦІ БОЛЕЙ”

Зіновій ПРЫГОДЗІЧ:

“У ведамствах друку, культуры
не толькі могуць — тут і павінны
працаваць людзі творчыя.
Бо яны больш тонка, глыбока
разумеюць сутнасць
тых працэсаў, якім прызваны
дапамагаць. Здаецца,
я знайшоў слова:
не кантраляваць, а менавіта
дапамагаць”.

13

ЗАЗІРНУЦЬ У ВОЧЫ ЧАСУ

Погляд Барыса СТРАЛЬЦОВА
на нашае сёння.

16

Станіслаў ЧАРНЯЎСКІ ў “святая святых” аргана.

А Майстру — трывожна...

35 ГАДОЎ ТАМУ Ў ВЯЛІКАЙ ЗАЛЕ СТАЛІЧНАЙ ФІЛАРМОНІІ
БЫЎ УСТАНОЎЛЕНЫ КАНЦЭРТНЫ АРГАН

Магутны, велічны інструмент адразу зрабіўся гонарам нашай сталіцы. І вось ужо больш як тры дзесяці гадоў выканаўцы з-за мяжы і нашы беларускія арганісты радуюць сваёй іграй аматараў музыкі. За ўсе гэтыя гады ніводны канцэрт, я падкрэсліваю — ніводны, не змог бы нават пачацца без чалавека, якога слухачы і глядачы амаль ніколі не бачаць. Толькі дзякуючы ягонаму майстэрству і таленту мы маем магчымасць слухаць арган у Мінску.

Імя Майстра — Станіслаў Мацвеевіч ЧАРНЯЎСКІ.

На працягу многіх гадоў мы сябруем. І вось з’явілася задума напісаць пра гэтага апантанага чалавека, распавесці пра клопаты даглядчыка аднаго з найвялікшых арганаў у Еўропе.

— Спачатку трохі гісторыі: як трапіў ураджэнец Ашмяншчыны Станіслаў Чарняўскі ў Мінск?

— Я працаваў у Вільні ў Літоўскім тэатральным таварыстве. Там існавала фабрыка, на якой рабілі арганы, мякі, трубы для арганаў. Я рабіў там 10 гадоў. І аднойчы мяне запрасілі ў Мінск, дзе рыхталіся адкрыць новы будынак філармоніі і збіраліся ўстанавіць там арган. І мне прапавалі зрабіць з двух старых касцельных арганаў адзін, каб паставіць у зале філармоніі. Я параіў не рабіць гэтага, а заказаць новы арган — канцэртны, хаця б таму, што старыя арганы не адпавядаюць патрабаванням залы філармоніі. Новыя арганы робяць у Польшчы, Германіі, Чэхаславакіі; Мінск усё ж такі сталіца Беларусі... І ўрэшце зрабілі, як мае быць — заказалі ў Чэхаславакіі новы арган: 4 мануалы (клавіатуры), 107 рэгістраў, 4 камбінацыі на адзін рэгістр, 6,5 тысячы труб, з якіх самая маленькая — велічыней з аловака, а самая вялікая — 8 метраў вышыней і дыяметрам з бочку.

Калі гэты арган прывезлі ў Мінск на Таварную станцыю, у філармонію паведамлілі: “Прыезджайце, забірайце ваш арган, ён займае 6 вагонаў!”

Дырэкцыя затурбавалася, куды ж яго змясціць. А разам прыехала з Чэхаславакіі бригада майстроў для ўстаноўкі аргана. Зайшлі яны ў залу філармоніі — а там яшчэ будоўля ідзе. Майстры здзівіліся, чаму не падрыхтаваная сцена, але рабіць не было чаго і яны мусілі паехаць дадому. Арган, трубы, скрыні з механізмамі паклалі ў оперным тэатры ў склеп.

Калі сцэну ў філармоніі падрыхтавалі, тэлефанавалі чэхам: “Усё гатова”. Яны прыехалі, і мы разам пачалі ўстанавіць арган. Пасля ўстаноўкі мяне запрасілі ў філармонію працаваць майстрам гэтага аргана. З тае пары з ім і жыву. Наогул,

прыцягненне да гэтага інструмента ў мяне з маленства. Хадзіў з мамай у касцёл і ўсё хацеў зазірнуць, дзе тыя трубы, адкуль такі дзівосны гук бярэцца: нават арганісту граць замінаў...

— А хто першы граў на новым мінскім аргане?

— Першыя канцэрты даваў прафесар Іржы Рэнбергер з чэшскай фірмы “Рыгер Клас”, якая зрабіла і ўстанавіла наш арган. Падчас канцэрта здарылася прыгода: згарэў механізм, што запускаяе арган (ён у нашай філармоніі электрычны). Што рабіць? Адмяняць канцэрт? Я знайшоў дошку і... гэтай дошкай арган запускала. Аказалася — фірмовы магнітны пускацель не вытрымлівае нашага электранапружання. Тады я сам зрабіў новы пускацель, адпаведны нашым умовам.

Першым з айчынных выканаўцаў быў Алег Янчанка. Ён прыехаў у Мінск адразу, як паставілі арган, і працаваў тут на працягу 10 гадоў. З ім таксама здарылася прыгода. Праз месяц працы аргана, напярэдадні аднаго з канцэртаў, Янчанка рэспіраваў — і раптам грукат. Што здарылася? Пайшоў я на трэці паверх аргана — гляджу: мама родная! Абвалілася столь. Гавару Алегу: “Не вытрымала столь тваіх рэпетыцый — абвалілася”. Ён спужаўся, кажа: “Што рабіць?” Выклікаюць інжынера, які адказваў за будаўніцтва сцэны. Усе перапалохаліся: трэба чэхаў выклікаць, гэта значыць, у Маскву тэлефанаваць, бо там пасольства. Арган новы, давядзецца шмат грошай плаціць за рамонт. Скандальная сітуацыя! Усе тады да мяне: “Станіслаў, зрабі што-небудзь!” Я прыбраў трубы, узяў пыласос, вынес шэсць тазікаў смецця, потым кожную трубу выраўняў, вычысціў, зрабіў з фанеры столь, стойкі пад яе. Гэтая “ахоўная” столь над арганам і цяпер. Але тынкоўка час ад часу валіцца і чуваць, як яна стуквае па той фанеры.

(Працяг на стар. 4)

Чарнобыль сярод памятных дзён Беларусі — гэта "Кастрычнік наадварот". Па савецкім часе да кожнай гадавіны бальшавіцкага перавароту ладзіліся справаздачы на тэму "Жыць стало лепш, жыць стало веселей". Цяпер жа кожны год 26 красавіка мы падлічваем бэры, якіх нахапаліся за "справаздачны перыяд", высьвятляем, у колькі разоў паменшыліся выплаты і кампенсацыі ахвярам катастрофы, колькі забруджаных радыяцыйнай гарадоў і вёсак афіцыйна пераведзены ў лік "чыстых" і ўвогуле канстатуем відавочны факт — жыць стала горш і падстаў для веселасці няма ўвогуле. Савецкая гісторыя фактычна акрэслена стрэлам "Аўроры" і выбухам у Чарнобылі. Некалькі год фармальнага існавання СССР ад Чарнобыля да Віскулёў можна ў разлік не браць. Гэта была ўжо агонія. Але, як напісана ў старой мудрай кнізе: "Мёртвыя хапаюць жывых". Мёртвая Імперыя яшчэ жыве ў сьвядомасці людзей. Для іх СНД — той жа самы СССР, толькі пад другой назвай.

Гэтымі днямі ў Маскве палітыкі СНД "гуляюць у СССР", абмяркоўваюць рэарганізацыю СНД. Якраз пасля чарговай чарнобыльскай гадавіны... Няўжо незразумела, што рыса пад СССР была падведзена яшчэ 12 год таму?

ВЫСТАВА ТЫДНЯ

Музей сучаснай беларускай скульптуры імя А. Бембеля. Выстава твораў Юрася Анушкі. Скульптар нарадзіўся ў 1963 годзе, у 1990 — скончыў БЕЛАМ. Пачынаў у рэчышчы рэалізму, зараз аддае перавагу філасофскай абстрагаванасці. Назвы твораў "Прагулка па рацэ", "Уцякач", "Танец" і блізка не маюць нічога агульнага з асацыяцыямі, што пры гэтых словах найперш прыходзяць на розум. Яго творы ўвогуле можна няк не называць — як, напрыклад, не мае патрэбы ў назвах вада, аблок, камяні і дрэвы. Ягоньня творы — гэта формы, запалываныя ў прыроды і "адшліфаваныя" чалавечай сьвядомасцю.

СУСТРЭЧЫ ТЫДНЯ

24 красавіка ў галерэі "Шостая лінія" адбылася сустрэча з польскім мастаком Даніэлем Казакевічам, які прадстаўляў сваю выставу фотакалажоў "Вандрука з дэманам". Кампазіцыі дапоўнены шматслоўнымі і шматзначнымі тэкстамі. Фрагменты краявідаў, партрэтаў і нацюрмортаў, абсурдным чынам спалучаныя, ствараюць карціну, якая адначасова прыцягвае і палохае. Карціну прывабную і агрэсіўную. Аўтар спрабуе спалучыць універсальнае і асабістае, канкрэтыку і абстракцыю. Калажы Даніэля Казакевіча можна разглядаць бясконца, але ў вялікай колькасці ягоныя творы стамляюць. Арганізатар выставы — Польскі інстытут у Мінску.

ЛІЧБА ТЫДНЯ

За апошнія 20 гадоў колькасць вёсак у Беларусі скарацілася амаль на паўтары тысячы, і працэс гэты не спыняецца. Сялян у нашай краіне становіцца ўсё меней. За кошт тых, хто пакідае вёску, павялічваецца колькасць гарадскога люмпену.

ПЕРАЕЗД ТЫДНЯ

Рэспубліканскі дыспансер радыяцыйнай медыцыны, дзе лекаваліся жыхары пацярпелых ад Чарнобыля раёнаў і ліквідатары наступстваў катастрофы, павінен пераехаць у іншае месца. Дзесяць гадоў ён месціўся ў цэнтры Мінска на вуліцы Чырвонаармейскай — цяпер будзе па вуліцы Макаёнка. Новы ўладальнік будынка на Чырвонаармейскай — Кіраўніцтва справам Адміністрацыі Прэзідэнта Беларусі.

РЭПЛІКА ТЫДНЯ

Сябра суполкі "Пагоня" мастак Уладзімір Крукоўскі выступіў у "Свабодных навінах" (N 16) з рэплікай на публікацыю газет "Культура" за 4—10 красавіка і "Белорусской деловой газеты" за 2 красавіка, у якіх пра выставу "Зямля Палесся" апавядалі чыноўнікі Міністэрства культуры спадары Уродніч і Гедройц. Прыгаданьня спадары абвінавачвалі "ЛіМ" у неаб'ектыўнасці, а суполку "Пагоня" ў палітыканстве. Уладзімір Крукоўскі сцвярджае, што лімаўская інфармацыя праўдзівая па сутнасці, а высновы аб творчасці мастакоў "Пагоні" чыноўнік міністэрства рабіў, не бачыўшы ніводнага твора сёлетніх выстаў суполкі.

ПАМЯЦЬ ТЫДНЯ

25 красавіка напярэдадні 12 гадавіны чарнобыльскай трагедыі ў Мінску адбыліся шэсце "Чарнобыльскі шлях" па праспекце Ф. Скарыны і мітынг. У акцыі прыняло ўдзел каля 10 тысяч мінчан і прадстаўнікоў абласцей краіны, у тым ліку і з пацярпелых раёнаў.

Фота В. ТАЛОЧКІ, БЕЛТА

ТАЯМНІЦА ТЫДНЯ

Таямніцы "з нічога" не ўнікаюць, і нехта, напэўна, усё ж бачыў афіцыйны дакумент, які стаўся вытокам абыякавасці чутак-плёткаў, здагадак-загадак. А для большыні застаецца таямніцаю: ці праўда, што казакі, якія гастралівалі ў нас падчас Дзён культуры Краснадарскага краю, паехалі дахаты, ганараваныя званнямі заслужаных артыстаў Беларусі? Колькі такіх ішчасліўцаў, якім удалося абмінуць шматгадовую чаргу "па званне", утвораную не менш таленавітымі ды самаадданымі братамі-беларусамі: сем чалавек? Ці восем? Увесь склад ансамбля "Кубанцы" ці мо — артысты знакамітага казацкага хору? І ці будуць ім плаціць належную надбаўку за званне, а калі будуць — дык з бюджэту якой краіны і "зайчыкамі" ці расійскім рублём? Людзі мудрыя рацяць не пятацкі і не пляткарыць, бо ў гісторыі чаго толкі ні было: і Герой СССР Насер, і скарынасец — маскоўскі мэр... А кубанскія артысты — гэта ж сапраўды выдатна!

У час пасяджэння

Старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Уладзімір Някляў (у цэнтры) з Яўгенам Будзінасам і Валянцінам Тарасам

правадзеньня з'езда. Адрозніе ж давялося пачаць з унясення змен у Статут Саюза пісьменнікаў. Згодна яму, з'езд лічыцца правамоцным, калі на ім прысутнічае больш за дзве трэці ўсіх сяброў саюза. Гэтае абмежаванне было скарачанае воляй дэлегатаў да пяцідзесяціадсоткавага вооруму. Такім чынам XII з'езд прызнаваўся паўнамоцным і мог пачаць сваю дзейнасць. І пачаў — дакладам старшыні Саюза пісьменнікаў Васіля Зуёнкі. Доклад абмалёўваў незайздроснае матэрыяльнае становішча, у якім апынуўся саюз, зпапею вакол Дома літаратараў, а таксама не менш незайздроснае становішча беларускамоўных выдаўцаў і самой беларускай мовы.

Пасля справаздачы старшыні Саюза пісьменнікаў слова ўзяў намеснік кіраўніка Адміністрацыі прэзідэнта Іван Пашкевіч, міністр культуры Аляксандр Сасноўскі, старшыня Дзяржкамдруку Міхаіл Падгайны, намеснік міністра адукацыі Алег Слука, старшыня Саюза кампазітараў Беларусі Ігар Лучанок, група расійскіх пісьменнікаў — Васіль Бялоў, Ігар Ляпін, Уладзімір Бандарэнка; пісьменнікі з Літвы, Кубані.

Быў абраны прэзідыум з'езда, рэдакцыйная і мандатная камісія, вызначаны рэгламент і парадак

туры ўвогуле, ад якіх залежаць духоўнасць і сама будучыня народа. "Калі ўлада хоча, каб яе паважалі, трэба, каб яна паважала культуру народа, якім кіруе", — зазначыў Генадзь Бураўкін. Выступілі таксама пісьменнікі Анатоль Сабалеўскі, Кастусь Цвірка, Георгій Марчук, Уладзімір Дамашэвіч, Аляксандр Дзеружынскі, Данута Бічэль-Загнетава, Вячаслаў Адамчык, Вольга Іпатава, Аляксандр Каско, Віктар Ярац, Аляксей Слесарэнка, міністр культуры Беларусі Аляксандр Сасноўскі, старшыня Дзяржкамдруку Міхаіл Падгайны, старшыня Саюза кампазітараў Ігар Лучанок, іншыя асобы.

Пасля выступленняў і дыскусій адбыліся выбары новага кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў Беларусі. На пасаду старшыні было вылучана 9 кандыдатаў, але 8 з іх узялі самаадвод. Такім чынам, у выбарчых бюлетэнях было пазначанае толькі адно прозвішча — пазта Уладзіміра Някляева. У выніку тайнага галасавання большасць дэлегатаў выказалася ў падтрымку гэтай кандыдатуры. Былі абраныя таксама Рада Саюза пісьменнікаў, праўленне Літфонду, які перайшоў пад кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў, рэвізійная камісія.

Н. К.

Ці не паўторыцца варварства?

Сярод шэрагу пытанняў, якія прагучалі на прэс-канферэнцыі, прысвечанай міжнароднаму дню помнікаў і гістарычных мясцінаў, задавалі журналісты і гэтае. Сапраўды, вакзальны будынак сталіцы ў свой час з дазволу ўлад быў знесены, нягледзячы на відавочную гісторыка-архітэктурную каштоўнасць. Дык хто даць гарантыю, што вандалізм у дачыненні да гістарычнай спадчыны не паўторыцца? Толькі, мабыць, тыя арганізацыі і ўстановы, якія па абавязку свайму павінны дбаць пра захаванне архітэктурна-помнікавай культуры? Іх прадстаўнікі і сабраліся ў Нацыянальным прэс-цэнтры, каб засведчыць журналістам непахіснасць у адстойванні свайго, крэўнага.

Намеснік старшыні Камітэта па рэстаўрацыі і кансервацыі помнікаў

пры Міністэрстве культуры Беларусі Ігар Чарняўскі адзначыў, што прафесійна аховай помнікаў пачалі займацца ў рэспубліцы 30 год таму. За гэты час мяняліся падыходы да праблемы, адпаведныя законы, справу пад кантроль узяло Міністэрства культуры. Да пачатку 90-ых колькасць здадзеных пасля рэстаўрацыі аб'ектаў была мізэрнай. Полацкі базальянскі кляштар, царква ў Заслаўі, іншыя старажытныя помнікі, пералічыць якія можна было па пальцах. У сёлетняй рэстаўрацыйнай праграме 31 аб'ект (у параўнанні з 91-ым годам менш утрат). Работы па кожным забяспечваюцца бюджэтнымі сродкамі. 50 мільярдаў рублёў капітальных укладанняў размяркоўваюцца ў першую чаргу па найбольш важных аб'ектах. З 1977 года, напрыклад рэстаўраецца Лідскі замак. 10

мільярдаў рублёў выдаткавана на давадзёнае Магілёўскага тэатра, 5 мільярдаў трэба на інжынернае ўмацаванне берага побач з Каложскай царквой. Закачываецца даследаванне гідргеалагічных прычын, якія выклікалі пагрозу разбурэння Сафійскага сабора. Было падкрэслена, што гістарычныя мясціны і помнікі надзейна захоўваюцца там, дзе работа вядзецца ў кантакце з мясцовымі ўладамі. Тычыцца гэта ў першую чаргу Гомельскай, Віцебскай, Брэсцкай абласцей.

На прэс-канферэнцыі выступілі таксама намеснік старшыні Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Галіна Саўчанка і дырэктар Навукова-тэхнічнага дзяржаўнага прадпрыемства "Белінфармрэстаўрацыя" Ігар Раханскі.

Яўген РАГІН

Сустрэліся музы ў Нясвіжы

МАГІЛЁЎ...

Юбілей паэта

Сёння — другі дзень фестывалю камернай музыкі "Музы Нясвіжа". Здаецца, ягонныя арганізатары маглі б распачаць свята мастацтваў хоць месяц таму: канцэртныя праграмы былі падрыхтаваныя, складзены план навуковай канферэнцыі (два дзсяткі дакладаў і паведамленняў), прадумана рэжысура кожнай імпрэзы. За пару тыдняў да пачатку фестывалу — ужо, дарэчы, трэцяга, яго мастацкі кіраўнік мазстра М. Фінберг, на сустрэчы з прадстаўнікамі прэсы падрабязна распавёў пра сёлёты адметнасці "Музы Нясвіжа". У праграме — выступленні Камернага аркестра пад кіраўніцтвам В. Сарокі ды Актэты драўляных духавых інструментаў пад кіраўніцтвам Б. Нічкова (абодва калектывы працуюць у структуры Дзяржаўнага канцэрт-

нага аркестра Беларусі), Мінскага абласнога хору і аркестра "Soporus" пад кіраўніцтвам А. Шута, Ансамбля салістаў "Класік-Авангард" пад кіраўніцтвам У. Байдава, ансамбля старажытнай музыкі "Кантраданс" на чале з А. Канстанцінавым (Баранавічы). Упершыню адбудзецца канцэрт юных талентаў — лаўрэатаў V Міжнароднага конкурсу камерных ансамбляў імя М. Кл. Агінскага.

Рэпертуар — выбітны: з імянамі Я. Голадна, В. Казлоўскага, М. Кл. Агінскага, С. Радзівіл, Н. Орды суседнічаюць імяны сучасных беларускіх творцаў Я. Глебава, А. Залётнева, В. Кузняцова, А. Літвіноўскага, заходнеўрапейскіх кампазітараў. Фартэп'янная музыка блізкага нам Ф. Шапэна прадстаўлена ў бліскучых аркестроўках А. Шляпнёва.

Навуковы кіраўнік фестывалю прафесар У. Скараходцаў паведаміў пра падрыхтоўку чатырох новых нотадрукаў, прэзентацыя якіх — у плане тэарэтычнай часткі праграмы.

Рэжысёр У. Арлоў парупіўся пра адмысловае аблічча сёлёты імпрэзы: новае афармленне, прапанаванае мастаком В. Маршаком, урыўкі з драматычных спектакляў і вернісаж У. Кожуха, парад старажытнай моды тэатра І. Булгакавай, харэаграфічныя нумары і ферверк... Падарожжа па лабірынтах беларускай музычнай старажытнасці зробіцца асабліва захапляючым дзякуючы мастацтвазнаўцы В. Дадзімавай, якая пракаментуе кожную канцэртную праграму.

С. Б.

Творчая дзейнасць бабруйскага паэта Уладзіміра Малевіча добра вядома на Магілёўшчыне. Ён — аўтар пяці зборнікаў. Нядаўна ў Бабруйскім цэнтры культуры і вольнага часу адбылася вечарына, прысвечаная 25-годдзю творчай дзейнасці паэта і 60-годдзю з дня яго нараджэння. Павіншаваць

Малевіча і пажадаць яму новых творчых поспехаў прыйшлі прадстаўнікі раённых уладаў, былыя калегі па працы, мясцовыя паэты. Прыехаў з Мінска і стары сябра Малевіча, паэт і празаік Мікола Аўрамчык. Свой новы верш ён прысвяціў юбіляру.

Беларусы ў Парыжы

Як паведаміла "Магілёўская праўда" ў Музеі Акадэміі мастацтваў Цэнтральнай Еўропы ў Парыжы адкрылася выстава работ мастакоў з розных краін свету. Трапілі сюды і беларусы. Нашу рэспубліку прадстаўляе Магілёўскі мастак Валеры Юркоў. Парыжане змогуць пабачыць пейзажы "Раніца", "Чырвоны куст", "Ноч", "Вёсачка", на якіх аўтар адлюстравана маляўнічых куткі Магілёўшчыны.

Натхніла прырода

У абласным Палацы піянераў і школьнікаў зараз праходзіць традыцыйная гарадская выстава-конкурс "Прырода і фантазія". У экспазіцыі — больш за 200 аўтарскіх і калектывных работ з прыродных матэрыялаў: макраме, пано з саломкі, кераміка, іншыя творы. У выставе бяруць удзел майстры з 26 сярэдніх школ Магілёва, гарад-

ской станцыі юннатаў, цэнтра экалагічнага выхавання, факультэта прыродазнаўства дзяржуніверсітэта імя А. Куляшова...

Журы адзначае, што сёлётыя экспазіцыя адзначаецца ад папярэдніх не толькі колькасцю работ, але і іх якасцю, высокім узроўнем выканання.

Алесь ПЯТРОВІЧ

ГОМЕЛЬ...

Абраны аднагалосна

На справядачна-выбарным сходзе абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў ваганняў наконт выбараў сакратара не было. На гэтую пасаду зноў аднагалосна абраны празаік і драматург Васіль Ткачоў.

Ігар ЛЯСНЫ

ВІЦЕБСК...

Ідзе рэстаўрацыя

Каля 500 помнікаў архітэктуры Віцебшчыны патрабуюць рэстаўрацыі. Восем мільярдаў бюджэтных грошай атрымаюць сёлета Благавешчанская царква ў Віцебску, езуіцкі калегіум у Полацку, вадзяны млын у Паставах. Як адзначае намеснік загадчыка аддзе-

ла аблвыканкама па рэстаўрацыі і кансервацыі помнікаў гісторыі і культуры У. Полаўцаў, работы па давадзенні да ладу Благавешчанскай царквы (помнік XII стагоддзя), якую ў 1962 годзе мясцовыя ўлады ўзарвалі, ужо ў лістападзе будуць завершаны.

"Ляпыцы" — 12 год

Беларускі тэатр "Лялька" ў мінулую нядзелю адсвяткаваў свой дзень нараджэння. Свята доўжылася цэлы дзень. Юныя глядачы з цікаўнасцю праглядзелі прэм'ерны спектакль "Брэменскія музыкі". А ўвечары для дарослых быў арганізаваны вясельны канцэрт, у якім удзел узялі і госці — акцёры Смаленскага тэатра.

Святлана ГУК

ГРОДНА...

Пяты дзень нараджэння

Восьмага траўня Таварыства Вольных Літаратараў адзначае сваё пяцігоддзе. З гэтай нагоды падрыхтавана кніга "Гісторыя ТВЛ у лустарку тагачаснага друку", якая павінна выйсці да юбілею. У кнізе апавядаецца пра канферэнцыю, выступы, акцыі таварыства, пра яго выдавецкую і культурніцкую дзейнасць.

Алесь КОЗІК

ВЫСТАВЫ

"Мінімум ілжы" — як максімальная шчырасць?

У мастацкім цэнтры "Жыльбел" экспануюцца жывапісныя творы Уладзіміра Акулава. Выстава мае назву "Мінімум ілжы". Мастак лічыць, што чалавек па сутнасці свабодны ілжы, ілжывае кожнае яго слова і ўчынак. Але чалавек, зрэшты, і не вінаваты — проста не кожнаму адкрыецца ісціна (прычым, ісціна — таксама рэч вельмі адносна...). Так што максімум, на што чалавек здольны, — гэта каб ілжы было як мага меней. Мінімум.

Мастак Алесь Тарановіч, куратар гэтай выставы, называе Уладзіміра Акулава "паэтам і філосафам, майстрам інтуітыўна-спантаннага жывапісу". Пазытывы таксты мастака прагучалі на вернісажы ў выкананні прафесійных артыстаў. Наўрад ці можна гаварыць, што У. Акулаў зрабіў важную ўнёску ў скарбніцу літаратуры, але інтуітыўная спантаннасць сапраўды адчуваецца. Сам жа факт захаплення жывапісца літаратурнай творчасцю здзіўлення не выклікае, бо калі чалавек таленавіты, дык ён таленавіты шмат у чым.

У. Акулава сорак чатыры гады. Васемнаццаць гадоў таму ён скончыў Віцебскі педінстытут, мастацка-графічны факультэт. Браў удзел у шэрагу выстаў авангардовага накірунку. Прычым у галерэі "Жыльбел" ён выстаўляецца ўжо чацвёрты раз. Гэта галерэя, уласна кажучы, і зрабіла яму імя. Без матэрыяльнай падтрымкі "Жыльбела" (Акулаў атрымлівае стыпендыю ад мастацкага цэнтра) мас-

так наўрад ці здолеў зрабіць і гэтую выставу. На прэс-канферэнцыі У. Акулаў доўжыць падрабязна гаварыць пра стагнаўленне сваіх маральна-эстэтычных поглядаў. Падлеткам ён захапляўся балетам (які ў нас называўся "марксізмам-ленінізмам"), у васьмым класе адкрыў для сябе нацызм, а ўжо потым прыйшоў да класікаў германскай філасофскай думкі (да Шапэнгаўэра ў прыватнасці). У маладыя гады паездзіў па СССР ад Крыма да Сібіры. Спрабаваў уладкавацца ў Маскве, але давялося вярнуцца на радзіму — у Беларусь.

Уладзімір Акулаў мастак варты ўвагі, але, шчыра кажучы, у вялікай колькасці ягоныя творы стамляюць. Бо і спантаннасць бывае аднастайнай. Таксама ёсць супярэчліваць паміж канкрэтыкай сюжэта і блізкай да абстракцыі жывапіснай манерай. Калі карціна прэзентуе назвай на алавядальнасць, дык і апавядаць трэба зразумелай мовай. А інакш не трэба лезці ў літаратурнасць.

Незалежна ад майго стаўлення да жывапісу Уладзіміра Акулава, выставу лічу падзеяй надзвычайнай.

П. ВАСІЛЕЎСКИ

На здымку: У. Акулаў

цікавай. Бо яна ставіць пытанні: што ўвогуле сёння лічыцца жывапісам, які сэнс укладаецца ў разуменне "выяўленае мастацтва"? Карціна ў мастацкай галерэі гэта самадастатковы твор альбо толькі дэкарацыя для хэпенінга? Простага адказу на гэтыя пытанні няма.

На заканчэнне скажу, што мастацкаму цэнтру "Жыльбел" даўно варты было б мець залы з пастаяннай экспазіцыяй, бо за шэсць гадоў існавання сабрала калекцыю сучаснага мастацтва, што не мае ў нашай краіне аналагаў. Шкада, што гэтую калекцыю бачаць толькі спецыялісты. Яна, безумоўна, вартая ўвагі ўсяго грамадства.

ВЕЧАРЫНЫ

Шчодрасць музычнай палітры

У сталічнай Зале камернай музыкі адбыўся аўтарскі вечар Валеры Карэтнікава, прымеркаваны да 30-годдзя творчай дзейнасці кампазітара.

Творца і выканаўцы, імкнучыся прыемна здзівіць адно аднаго, не забыліся і на слухачоў, якіх было багата ў зале. Цёплая сяброўская атмосфера канцэрта спрыяла асэнсаванню музыкі.

Як вядома, В. Карэтнікаў аддае перавагу разнастайным жанрам камернай музыкі, якія, на думку многіх кампазітараў, за першым уражаннем нескладанасці хаваюць асаблівую глыбіню. Аўтар з уласцівым яму талентам раскрывае тут сваю душу, індывідуальны погляд на наваколны свет. Менавіта камерныя творы, насычаныя яркавай эмацыянальнай вобразнасцю, адлюстраваннем шматлікіх чалавечых пачуццяў, былі ў праграме канцэрта. Яна была вельмі разнастайная — па жанрах ды інструментальных складах, па коле выканаўцаў: вучні Рэспубліканскага калед-

жа пры Акадэміі музыкі годна суседнічалі з вядучымі майстрамі беларускай ісціны. Такое супольнае творчае імкненне данесці да слухачоў уласны погляд на абраныя кампазіцыі сведчыць пра вялікую цікавасць артыстаў да музыкі В. Карэтнікава.

Асабліва моцнае ўражанне зра-

біла вакальна-інструментальная лірычная паэма "Флейтыст" на вершы Э. Агняцвет (для сапрана, флейты, фартэп'яна, скрыпкі, альты, віяланчэлі), прысвечаная памяці вядомага музыканта і педагога Сцяпана Сізка. Сумная, сур'езная і засяроджаная мелодыя флейты нагадала роздум самотнай душы,

якая апынулася сам-насам "з тужою сваёй ды з радасцю сваёй". Развіваючыся, тэма гнутка адлюстравана драматургію верша, у заключных зваротах набывае сувязь з беларускімі народнымі інтанацыямі — і становіцца вядомай песняй "Ой рана на Івана". Драматычную вобразнасць паэмы ўдала ўвасобілі выканаўцы: А. Калягаева, В. Ціхевіч, М. Стурніцкая, І. Панчанка, Я. Сяргей, В. Сізка-Габрыляня.

Лірычны дар В. Карэтнікава выявіўся ў двух рамансах на словы Г. Кагановіча (выканаўцы Т. Рэмець, І. Целяпнёва). Саната для дзвюх скрыпак і фартэп'яна (выканаўцы В. Зяленіч, В. Дабрынец, І. Неўска) — "Развітальная" — змяшчае ў сваіх трох частках і напружаную насцярожанасць разам з філасофскай засяроджанасцю, натхнёнай лірыкай, і актыўны скерцозны рух. Саната для віяланчэлі ды фартэп'яна (Я. Фешчанка, І. Неўска) маюць агульны філасофска-аналагічны выток.

Трыо для скрыпкі, віяланчэлі і

фартэп'яна (В. Зяленіч, А. Варламаў, І. Жарава) прасякнута танцавальнасцю і багаццем эмацыянальных нюансаў. Прыгажосць і палётнасць тэм адлюстравваюць галантную дынаміку развіцця музыкі, разам з тым нясуць празрыстае святлае адчуванне расстання, песенную шчырасць.

П'есы для фартэп'яна (выканаўца Б. Бергер), адрасаваныя дзіцячай аўдыторыі, напісаныя прыгожа і зразумела, напоўненыя шчырымі меладычнымі тэмамі, трапнымі гукавыяўленчымі эфектамі або сучасным успрыманням даўніны. Дарэчы, да дзвюх п'ес В. Карэтнікава паводле старадаўніх матываў далучаюцца і дзве п'есы для фартэп'яна на тэмы "Полацкага сшытка" (В. Федарыччык — флейта, Д. Стручкоў — віяланчэль, М. Будзько — фартэп'яна).

Багатая праграма аўтарскага вечара не пакінула аб'якавым нікога. Да ўдзячнасці кампазітара і выканаўцаў дадалася і падзяка спонсараў канцэрта — акцыянернаму таварыству "Магілёўскі металургічны завод", без якога наладзіць музычнае свята было б складана.

Яўгенія МАЦКЕВІЧ

На здымку: у час канцэрта. Фота К. ДРОБАВА

"Пяе над Гародняй гітара"

Пад гэтай назвай прайшоў у горадзе над Нёманам II абласны фестываль-конкурс гітарыстаў. Арганізатары — Упраўленне культуры Гродзенскага аблвыканкама, Гродзенская капэла і вядомы гродзенскі гітарыст У. Захараў, дарэчы, аўтар верша, радок з якога зрабіўся ўдалым назовам фестывалю.

Два дні спявала гітара, "люляючы" сваім чароўным гукам не толькі сівы Нёман, як у вершы У. Захарава, але і шматлікую публіку, што наведла залу Новага замка ў час вячэрніх канцэртаў і ДМШ N 1 ды Гродзенскае музычнае вучылішча ў час конкурсных праслухоўванняў.

У адрозненне ад леташняга конкурсу юныя гітарысты, якія спрачаліся за першыя месцы, прадстаўлялі, акрамя абласнога цэнтра, музычныя школы Ліды, Ваўкавыска, Астрыны, Гожы і г.д. Усяго каля 40 удзельнікаў, што, згадзіцца, уражае і дэманструе вялікую цікавасць да гітары на Гародзеншчыне. Гэта не здзіўляе, калі ўспомніць прозвішча знаных у краіне і за яе межамі гітарыстаў-гародзенцаў В. Жывалеўскага, У. Захарава, Д. Асімовіча.

Аўтарытэтнае журы, у склад якога ўваходзілі дацэнт Беларускай акадэміі музыкі, лаўрэат усаезнага конкурсу В. Жывалеўскі, выкладчык БАМ, лаўрэат рэспубліканскага конкурсу Я. Грыдзюшка, старшыня Клуба гітарыстаў Беларусі А. Каплянкоў, вылучыла лепшых. У малодшай групе (1—2 кл.) імі сталі выключна лідэры: К. Меляніка (I месца, выкладчык І. Рыбак), І. Лашкова (II месца, выкл. А. Агарак), С. Гадаў (III месца, выкл. І. Рыбак).

У сярэдняй групе (3—5 кл.) бясспрэчным лідэрам быў П. Кухта (філіял Гродзенскага ДМШ N 1 імя Ю. Семянкі, выкл. С. Шымбарэвіч). III месца (другое вырашана не прысуджаць) заняў С. Майсейчык (таксама філіял Гродзенскага ДМШ N 1, выкл. В. Макарэвіч); М. Сянько з Ваўкавыска адзначаны дыпламам (выкл. І. Кузьміцкі).

У старэйшай, самай сур'ёзнай групе I месца не далі нікому, а другое па праву заваяваў леташні пераможца С. Разуваеў; III месца падзялілі С. Іваноў (Лідскае музычнае вучылішча, выкл. В. Сечка) ды А. Якушаў. Дыпламы — М. Гірэнь і Р. Ташпулодаў. Акрамя С. Іванова з Ліды, усе пераможцы старэйшай групы — навучэнцы Гродзенскага музычнага вучылішча, клас У. Захарава.

Гэта статыстыка. А што да ўражанняў, дык яны — самыя лепшыя. Госьці з Мінска, члены журы адзначалі даволі высокі ўзровень канкурсаў, а значыць і ўвогуле падрыхтоўкі гітарыстаў на Гародзеншчыне. Ды і заключны канцэрт з удзелам пераможцаў конкурсу пацвердзіў гэта, бо атрымаўся вельмі цікавым, нягледзячы на тое, што на сцэне былі хаця і лаўрэаты, але ўсё ж вучні. Завяршала канцэрт, які вёў А. Каплянкоў, госьці з Мінска, студэнтка БАМ А. Чэкан. А адкрыў яго гітары аркестр (!) Гродзенскага ДМШ N 1 пад кіраўніцтвам В. Макарэвіч. Прыабнае творчае пачынанне, якое ў будучым можа даць надзвычай плённыя вынікі. Ну, а днём раней нашы "мэтры" дэманстравалі сваё майстэрства. Як заўсёды натхнёна іграў У. Захараў у суправаджэнні ансамбля салістаў Гродзенскага аблвыканкама, а Я. Грыдзюшка проста зачараваў публіку, бясспрэчна пацвердзіўшы сваю рэпутацыю лепшага гітарыста Беларусі. Слухачы ў захапленні доўгане адпускаялі яго са сцэны.

Шмат яшчэ цікавага і карыснага адбывалася падчас фестывалю: сустрэчы, дыскусіі, абмен інфармацыяй і г.д. Напрыклад, В. Жывалеўскі зрабіў насычаны і змястоўны агляд сучаснай творчасці беларускіх кампазітараў для гітары; А. Каплянкоў, вялікі энтузіяст гітары, абмянуў наладжцы сувязі паміж гітарыстамі Гародні ды Мінска і нават арганізаваў выступленне лаўрэата сёлета конкурсу С. Разуваева ў сталіцы. Будзем спадзявацца яшчэ і на тое, што праз год-два мы сустрэнемся зноў у Гародні, і зноў будзе спяваць гітара, і, можа, нават не толькі беларуская, бо ў глыбіні душы арганізатары выношаюць планы зрабіць фестываль міжнародным. А чаму не?!
Аляксей САЛАДУХІН

3 рэфлексій апошніх гадоў

Беларуская мова

Як жар нягасны ў прыску,
Наша мова:
Нягода —
Ціха ў попеле маўчыць.
А свежы вецер
Зноў дыхне вяснова —
Прахопіцца,
Зазяе,
Зазырчыць.

Феміністычнае

Ні ў якіх пажарах,
Ні ў якіх залевых
Народ найпрыгожы

Аблічча сённяшняй Расіі не надта прынабнае. Гэта "новыя рускія", што выйшлі са старой наменклатуры, захаваўшы звычкі і стыль жыцця "застойнага часу". Гэта велізарныя грошы, што праварочваюцца праз урадавыя кабінеты, і настаўнікі з шахцёрамі, што па некалькі месяцаў не атрымліваюць заробку. Гэта Узброеныя Сілы, калісь магучыя, а сёння дэмаралізаваныя паразай у чачэнскай вайне. Гэта ваенныя караблі і самалёты, якія стаяць на прыколе, бо няма паліва. Гэта перманентны канфлікт Цэнтры і "ўскаіна", што ставіць пытанне аб будучым Расійскай Федэрацыі. Такія часы — раздолле для футуролагаў. Сёння ў Расіі хіба што лянівы не прапаноўвае грамадству сваю мадэль будучыні. На выбар. Ад рэстаўрацыі бальшавіцкай імперыі сталінскага ўзору да вяртання ў "Святую Русь", як яе разумелі славянафілы мінулага стагоддзя. Беларусь у адзінай інфармацыйнай прасторы з Расіяй,

Не згіне,
Бо што ні дзяўчына ў нас —
Каралева,
А што ні кабетам —
Багіня!

Прарок

Каб нас ніхто не ўрок
І пошасць не зламала,
У нас адзін прарок —
Купала

Не гаруй!

Не гаруй, што ветах
Зноў на небе знік.
Не канец жа свету,
Блісне маладзік!

Пачні з сябе!

Годзе ныць:
"Загіне Айчына!.."
Лепш з сябе пачынай
Без прыпукаў:
Навучы роднай мове
Сына,

Навучы роднай мове
Унука!

Ты хто, мая Сіняя-Сіняя?

Ты хто,
Мая Сіняя-Сіняя?
Скажы,
Бо ніяк не ўтаропваю:
Заходні фасад
Расіі
Ці ўсходні фасад
Еўропы?

Антымістычнае

Антымізму!
Болей антымізму!
Хай свяціцца шлях,
Якім ідзем!
Не прапалі ў век інтэр-
Нацызму,
Дык цяпер тым больш
Не прападзем!
1995—98 гг.

Версія вечнасці

так што і да нас далятае водгулле расійскай энэраванацыі і расійскай прагі цішыні і спакою. Выстава фотамайстра Уладзіміра Суцягіна "Свет тихий", што адкрылася 10 красавіка ў ДOME дружбы, можа гэта пацвердзіць.

Уладзімір Суцягін нарадзіўся ў Расіі, у Ніжнім Ноўгарадзе. У Беларусі жыве каля дваццаці гадоў. Працуе рэстаўратарам. Ён захаваў духоўную павязь з Расіяй, дакладней, з расійскай "глыбінкай". Зямлёй, што ляжыць у баку ад магістральных шляхоў; краінай, дзе за апошнія некалькі стагоддзяў нічога прынцыпова не змянілася. Усё тыя ж краявіды, ад большага той жа побыт, той жа лад жыцця. Мы бачым гэта на здымках выставы "Свет тихий". Здымкі праваслаўных святынь зроблены ў Ніжнім Ноўгарадзе, Суздаль, Пскове, Мураме, Уладзіміры, Волгадзе; Іванаве, Кірыла-Белазёрскім манастыры. Калі б фонам для партрэтаў святароў і

паслушнікаў былі толькі добраўпарадкаваныя храмы (а так у кадр часта трапляюць і руіны), можна было б падумаць, што гэта здымкі з архіваў. Між тым здымкі зроблены ў 90-я гады нашага стагоддзя. Фотамастак свядома выбірае "пазачасовыя" постаці і краявіды. Ён захапляецца нязменнасцю расійскіх ландшафтаў, да якіх не дацягнулася ні рука бальшавікоў са свербам "пабудовы новага свету", ні танкавыя калоны Вермахта і самалёты Люфтвафэ ў мінулы вайну. Але і там, дзе "пагаспадарылі" вайна і бальшавікі, прырода і нацыянальны характар усё роўна бяруць сваё. Мастак прапануе глядзчу сваю версію будучыні Расіі, сваю версію вечнасці: краіна адродзіцца праз вяртанне да сябе, праз мірнае суіснаванне з Богам. Нам, беларусам, гэта зразумела.

П. ВАСІЛЕЎСКИ

А Майстру — трывожна...

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

Я чаму пра гэта раскажваю? Арган стаіць 35 гадоў, з ім столькі было аварый, паломак! А паводле інструкцыі ўвогуле трэба кожныя 10 гадоў рабіць капітальны рамонт. Калі не зрабіць яго цяпер, не стане ў нас гэтага цудоўнага інструмента. Між іншым, у былым Савецкім Саюзе такіх вялікіх канцэртных арганаў толькі тры — у Рызе, у Вялікай зале Маскоўскай кансерваторыі ды ў нашай філармоніі.

Усё-такі для аргана ідэальнае "жытло" — храм. Або адпаведна пабудаваная зала. Памяшканне Беларускае дзяржаўнай філармоніі для яго — умовы дрэнныя: суха, скразнякі, пыл, ад усяго гэтага аргану кепска. Яго драўляныя трубы абклееныя паперай, таму патрэбна пастаянная вільготнасць, каб іх не парвала. Я штодня сам наліваю і разношу па чатырохпавярховым аргане 12 вядзёр вады. У ім шмат труб і з металу — яны адкрытыя, і ў іх ляжыць, усмоктваецца пыл, асабліва калі на сцэне танцавальныя ансамблі, і ўвогуле калі выступае шмат людзей — хоры, аркестр. Ды яшчэ калі ў такім шматлюдным канцэрте задзейнічаны арган, дык увесь пыл, узняты ад руху на сцэне, вентылятары аргана нясуць у трубы. Шкодна, калі калектывы нават на рэпетыцыях прыбіраюць заслонку, якая хоць крыху засцерагае трубы ад пылу: маўляў, хочацца "прыгожага фону"!

Гэтак адбываецца не адзін год. Уяўляецца, колькі пылу ў трубах! Трэба здымаць дычысціць іх, рабіць інтаніроўку, настройку кожнай.

Чэшскія майстры, з якімі разам устанавілі ваў інструмент і да якіх потым ездзіў на фабрыку ў горад Крноў, здзіўляюцца; як гэта яшчэ ў нашых умовах арган працуе. І вось я прапанаваў кіраўніцтву Беларускай дзяржаўнай філармоніі: "Давайце зробім рамонт сваімі сіламі! Створым брыгаду, і ўрэшце атрымаецца танней, чым калі запраціць чэхаў". Але ж пакуль мне насустрач не ідуць, справа не робіцца.

— Калісьці ў Мінску існавала вучылішча арганістаў, і арганы рабілі, і гучалі яны не толькі ў касцёлах, але ў дамах гараджан і ў салонах. Станіслаў, ці не было ў вас думкі адрадыць гэтае традыцыйнае рамяство?

— Такая думка была, і я яе нават пачаў ажыццяўляць. Купіў дом у Калодзішчах, пераехаў туды, абсталяваў майстэрню, каб рабіць невялікія арганы, фісгармоніі. Ва ўсім свеце арганісты рэпечыруюць на малых арганах. Вялікія, такія, як наш, берагуць, яны існуюць толькі для канцэртаў. Мара мая была — рабіць кабінетныя арганы. У Чэхіі я бачыў такія ў класах для заняткаў арганістаў. Дарэчы, яшчэ Іржы Рэнбергер, калі даваў першы канцэрт у Мінску, казаў: "Для рэпетыцыі у вас павінен быць маленькі арган, а гэты — вялікі — толькі для канцэртаў, вялікія дорага каштуюць, іх трэба шкадаваць!"

Дык вось, купіў я дошак, пачынаў рыхтавацца да вырабу арганаў, але раптоўна памёрла мая жонка. Яна мне дапамагала... Я застаўся адзін. І цяпер гэта непатрэбна нікому...

— А калі б вам стварылі ўмовы, далі памяшканне, ці ўзяліся б кіраваць такой майстэрняй?

— Абавязкова, бо арган — гэта цяпер усё мае жыццё. Я б звязаўся з фабрыкай, што ў Чэхіі, там мяне ведаюць, памятаюць, і дапамаглі б матэрыяламі, асабліва металам і фетрам.

Мой сын працуе арганым майстрам, настройчыкам у Камернай зале на Залатой Горцы, ён таксама мог бы рабіць у такой майстэрні, а там і ўнукі падраці б — ужо дынастыя! Сын і цяпер мне дапамагае, бо вялікі інструмент цяжка настройваць аднаму, бегаць гадзінамі па ярусах аргана. Таму адзін з нас сядзіць за пультам інструмента, націскае клавішы, другі бегае па паверхах, падладжвае трубы. І, канешне, гэты "другі" — сын, бо ён маладзейшы, мне ўжо цяжка. А яшчэ кожны дзень тазікі трэба прынесці з вадой, расставіць, асабліва зімой, калі на сцэне вельмі суха — батарэі грэюць. У храмах жа вільготнасць пастаянная і аргану там лепш, ды і знаходзіцца ён на хорах на другім паверсе, туды пыл менш даходзіць. Пра акустыку я ўжо й не кажу...

Вось такая размова адбылася ў мяне з Майстрам, сталым ужо чалавекам. Досвед і талент якога адпавядаюць назве яго унікальнай прафесіі.

Ён сціпла і за невялікія грошы робіць

сваю справу, без якой многія аматары музыкі пазбавіліся б характара, падоранага гучаннем самага вялікага інструмента ў свеце, імя якому арган. А яшчэ С. Чарняўскі можа настроіць і клавесін, і канцэртны раяль...

Калі гэты матэрыял быў ужо гатовы да друку, у мяне адбылася сустрэча з тым, хто першы спазнаў вартасці нашага аргана і дружбу са Станіславам Мацвеевічам, — у Мінск зноў завітаў Алег Янчанка. Маэстра сказаў:

— 10 мая 1963 года мы пазнаёміліся са Станіславам Мацвеевічам. Пры кожным інструменце павінен быць майстар, які б даглядаў, захоўваў, рамантаваў яго, выконваў функцыі доктара, лячэў — і вось столькі гадоў мінскі арган жыве толькі дзякуючы майстэрству Станіслава Мацвеевіча ды ягонага сына. Я рады, што цяпер гэта сямейная прафесія і канцэртны арган на Беларусі знаходзіцца ў надзейных руках.

Ведаю, што ёсць праблема фінансавання капітальнага рамонтна аргана. Праблема наспела. Ніякі майстар саматугам не выратуе маленькімі "ін'екцыямі" здароўе "пастарэлага" інструмента. І я гарантую, што менавіта Станіслаў Мацвеевіч Чарняўскі, сабраўшы невялікую брыгаду памочнікаў, можа зрабіць належны рамонт без запрашэння іншаземных майстроў. Прыклад аналагічнай працы ёсць. У Расіі ў Ніжнім Ноўгарадзе арган таксама вымагаў рамонт, і там зрабілі яго без запрашэння нямецкіх майстроў, уласнымі сіламі, танней і якасна. Да таго ж, мінскі арган толькі Чарняўскі ведае дасканала, кожны куток: дзе якая пылінка ляжыць, дзе якая трэшчына. Каму ж яшчэ, як не яму, зрабіць гэты рамонт? Дарэчы, я і прапанаваў дырэктару Беларускай філармоніі такі варыянт, бо час бялітасны, арган можа проста загінуць.

Застаецца толькі адчайна выгукнуць: "Давайце паважаць Майстра і лічыцца з іхняй думкай! Давайце зробім усё, каб захаваць красу і гонар галоўнай музычнай сцэны краіны — канцэртны арган!"

Аляксандр МІЛЬТО

Фота Віт. АМІНАВА

снежаньскім падвечоркам я ўбачыў, што мажны Сцяпан Лукіч, неяк няграбна ўцягнуўшы галаву ў шырокія плечы, наклеівае на ўваходныя дзверы аб'яву. А трэба хоць крыху ведаць гэтага чалавека, каб уявіць, як я быў уражаны. Бо звычайна мой сусед па пад'ездзе расуча змагаўся з навалай розных паперын, расклееных не толькі на ўваходных дзвярах, але і побач, на сцяне дома ажно да тамбура смеццезборніка. Стараешся іх не заўважаць, а таксты ўсе адно лезуць у вочы: "Похудела на 15 кілограмм..." "Ремонт тэлевізоров на дому. Вызов бесплатно. Пенсіонерам скидка 10 процнтав..." (між тым як суму аглядаў на назавуць у залежнасці ад велічыні нахабства майстра). "Коммунисты-большевики (!?) собираются в актовом зале ЖЭС в 18.00. Повестка дня: 1. Пополнение рядов.

гісторыю з такім гаваруном. Нечакана праз пару дзсяткаў гадоў стаў сведкаю яшчэ адной. Паколькі па тым часе яна падалася ў нечым "дысідэнцкай", занатаваў пра здарэнне ў шпытак, прыдумаўшы адпаведную назву. А нядаўна заходжу ў кніжную лаўку і заўважаю гэтую кніжку Джын Эйчысан. Ажно збынтэжыўся: назва яе аказалася падобнай на калісьці занатаваную мной. Мала таго: першае выданне кнігі англічанкі, як высветлілася, выйшла ў Лондане амаль тады ж — у 1975 годзе. Праўда, у арыгінале назва з маёй усё ж супадае не зусім, бо "The articulate Mammal" кожны, хто хоць з большага ведае англійскую мову, перакладае адназначна: "Млекакормячя, якія гавораць". То пры чым тут папугаі? Ды ўвогуле кніжка навуковая, а не пра нейкія кур'ёзы прыроды, аб чым сведчыць адпаведны падзагаловак — "An introduction to psycholinguistics"

Ладна. Ну, а навошта ўвогуле, калі разабрацца, чалавеку гэтыя гаворачыя ці гаваркія, называюць як хочаце, пярнатыя? Забава для вольнага часу? Ці патрэба нейчай адзінокай душы? Паратунак ад хранічнай самоты? Стары англійскі анекдот. Неікі Сміт меў звычайку спазняцца на работу. Ды раптам прыйшоў своечасова. Начальнік усклікнуў: — Неверагодна! Што здарылася, Сміт? — Гэта вынік вайшай парады, сэр. Я набыў папугаю. — Папугаю?! Я ж раіў купіць добры будзільнік! — Спраўды, сэр. Але ён так і не змог мяне разбудзіць. Тады я набыў папугаю і паставіў клетку побач з будзільнікам. — Нічога не разумею, Сміт. Папугай, клетка... — Галоўнае, канечне, папугай, сэр. Будзільнік будзіць папугаю, а тое, што кры-

плячы і адразу апынаўся ў цэнтры ўвагі. З усёй ваколці збягаліся падлеткі. Кінафільм "Востраў скарбаў" у праекце быў даўно, але калі стужку ў каторы раз прывозілі ў мястэчка, тамтэйшы кінатэатр за некалькі дзён перавыконваў мясечны фінплан, а ў школах рэзка ўзрастала колькасць прагульшчыкаў уроку. Зноў па мястэчку гуляў марскі брыз, лодкі на Сожы ператвараліся ў брыганціны і фрэгаты, а над імі валадарыла цень аднаногага з чорнай павязкай на воку пірата Білі Бонса з корцікам і гаваркім папугаю.

— Піястры! Піястры! — дралі глоткі падлеткі і фехтавалі дручкамі, бы абардажымі шаблямі.

О, марскія прасторы, бачаныя многімі пасожамі хіба ў кіно! О, мроя пра волю дзесьці ў чужых краях!

— Палундра! Рому, бля! — стужка кулаком з сінай татуіроўкай Кера па залітым півам століку і адразу ж ягона заморская птушка пачынала трэсці хахалком, шчоўкаць моцнай дзюбай і гучна балбатаць на замежнай мове.

— Англійскай, — паважна тлумачыў Кера, шматзначна прыжмурваючы падбітае раўнівай сужыцелькай вока. Лонданскае вымаўленне, бляха. Магу трэніраваць школьнікаў, во Францавіч пацвердзіць, бач як слухае. За гадзіну — сто грам белай. У Мінску болей бы далі.

— Грашыма бяры, а то зусім сап'ешся, — сур'эзна раіў Фіма Рыўкін. Паміж іншым, муж Рывы, якую часцей клікалі "гераіня", бо яна сапраўды мела медаль за шматдзетнасць. Фіма падаў заяву на эміграцыю і, казалі, усё ягонае сямейства ўпарта вучыла іўрыт.

Настаўнік англійскай мовы, "заходнік", ці "западнік", як яго называлі, бо нарадзіўся ён на Гродзеншчыне, а галоўнае, быў надзіва гаспадарлівым і акуратным, іншым разам пасля ўрокаў наведваў "Дунай", каб пачаставацца свежым півам, паглядзіў бліскучую сваю лысіну і сказаў з захапленнем прафесіянала:

— Не ведаю, як з лонданскім вымаўленнем, але такіх крутых англійскіх мацюкоў мне яшчэ чуць не даводзілася. І якая пры ўсім багатая лексіка!

Дывіданды Керы ўвогуле ўзялі да нябесаў. Яго запрашалі да столікаў, частавалі "белай" і "чарнілам", "яршом", як называлася д'ябальская сумесь піва з гарэлкай. Папугаю прапаноўвалі крушон. Птушка зрабіла пару глыткоў. У наступны раз у крушон дабавілі з дурной цікаўнасці "чарніла" — так званана партвейна мясцовага. Папугай глынуў і гэта, а хвіліны праз тры замахаў крыламі, гучна затрашчаў па-англійску, скокнуў на галаву выганкай алкагалічкі Зінулі і пачаў здзіраць з яе брудную хустку. Зінуля са страшэнным крыкам і мацюкамі ўхапіла птушку за нагу і шпурнула ў буфетчыцу. Завінеў шыянкі-бузэлькі. Папугай з усё птушынай моцы ляўся па-англійску, але рускія мацюкі дзвюх раз'юшаных кабецін забіралі яго гэтак жа шчыльна, як мінскія глушылькі радыёстанцыю Бі-Бі-Сі.

Цяпер не толькі Керу, але і яго папугаю паілі з асаблівым імпатом. Увечары Кера выпяўляў з "Дунай" на карачках і тут жа валіўся ў пральлены дзядоўнік ля шашы Бабруйска—Масква. Папугай уцэпіста сядзеў на мокрай спіне непрытомнага гаспадары і хрыпела крычаў у начны асенні змрок голасам Керы:

— Рому, бля! Рому, б-бля!.. Дзіўна, што атрымаўшы такім чынам свабоду, папугай нікуды не злятаў, хоць Кера часцічком забываў яго пакарміць.

Гурт падлеткаў з рогатам круціўся побач. Папугаю торкалі лазінамі, падахвочваючы на лаянку. Птушка спрытна халала лазіны вялікай крывой дзюбай і імгненна перакусвала, бы пасажыжамі. Керы ў п'янай адключыць толькі торгоў галавой, дрыжэў і падкурчаў ногі ў дзіравыя туплякі. Над ускалмачанай птушкай поўдня нізка глыбі халодных аблок. Час ад часу пырскала ледзяным дажджом. Папыла гэта пара — позняя восень у мястэчку. Асабліва калі ніхто цябе нідзе не кажа ў цёплым пакоі.

Аднойчы, гэтак седзячы на пераможным алкаголем гаспадары, папугай высокая ўзняў чубатую галаву насустрач зграі варон і галак, якія, істэрывна перагукваючыся, спышаліся на начлег у парк, не міргаючы ўтапропіўся ў халоднае бязлітаснае чужое неба, хрыпела крыкнуў нешта па-англійску і кульнуўся на дол мёртва.

Не буду апавядаць, як было далей. Скажу толькі, што Керу больш ніхто не наліваў. З яго здзелківа смяліся. І аднойчы ён увогуле не прыцягнуўся ў халодную збягалаўку. Знік. Ніхто не ведаў, куды ён падзеўся, ды ніхто асабліва гэтым і не цікавіўся. Нават участковы Зонтаў, прозвішча ў дзеда якога, як сцвярджаў Фіма, было Зонтаг. Ды гэта ўжо — іншая гісторыя, не папугайска.

Што ні кажыце, а ўсё ж загадкаваы птушкі, гэтыя гаваркія папугаі. Здавалася б, колькі ўжо стагоддзяў маючы справу з чалавекам,

(Працяг на стар. 14—15)

Эрнест ЯЛУГІН

Гаваркія папугаі

2. Как сохранить СССР". "Сауна-люкс и массаж-интим в любое время суток!!! Лифтинг. Целлюлит! Заслуженным пенсионерам и героям соцтруда скидка 10 процентов!" "ЛДПР имени Гайдукевича — ваша Партия! Сбор..." "Работа!!!". "Работа для лентяев в удобное время!" і г. д. У фантастычнай стракатасці рускамоўных зваротаў, абвестак і запрашэнняў аскетычна, амаль у духу стылістыкі першых хрысціян вылучаліся напісанія выключна па-беларуску абвесткі БНФ. Хіба толькі крыху бянэжыла злоўжыванне максім знакам — элементы транскрыбіравання стваралі ўражанне, што гэта ці то студэнцкае практыкаванне, ці то забавы снобаў, а не выява сур'эзнай палітычнай барацьбы. Дык вось, менавіта на абвесткі БНФ, няхай нават яны знаходзіліся на ўсталяванай ЖЭСам дошцы для аб'яў, Сцяпан Лукіч налятаў з надзвычайным імпатом. З нейкай жарсткаватай усмешкай ці то агіды, ці то своеасаблівай асалоды на крыху азылым квадратным твары мой сусед старанна саскрабаў іх вузкім лязом імпартнага ножыка-складанчыка і, грэбліва адтапырыўшы ніжнюю губу, нешта мармытаў-мармытаў. Магчыма, слоўцы, якія знарок гучна прамаўляў у гурце такіх жа мажных адстаўнікоў: "Дермократия всплыла, понимаешь... Прав Лукашенко, хватит няньчиться". Па ягонай ініцыятыве мы іншым разам абменьваемся ўражаннямі ад надвор'я, а купіўшы на рагу вуліцы кожны "свае" газеты, дыскутуем на розныя сацыяльныя тэмы. Не ведаю, навошта гэта яму патрэбна, бо своеасаблівым рэфрэмам у падтрымку ўласнага меркавання з наляты вуснаў С. Л. нязменна ўрачыста злятае: "Всякой мелкобуржуазно-националистической логикой меня не проймешь. Знаешь ли, кем бы я, сирота деревенская, был, если бы не коммунистическая партия? Коровам бы до старости хвосты крутил, бля. Да Сталин у меня, понимаешь, вот тут" — стужка ён сябе кулаком у шырокія грудзі.

А ўвогуле С. Л. пільна палюе на агіткі ўсіх партый і рухаў нацыянальна-дэмакратычнага накірунку. Тым не меней ягоную абвостраную неспрыязнасць да гэтай часткі палітычнага спектру актыўнага грамадства я не адважуся тлумачыць толькі класавым інстынктам быцела пастушка, які праштурхнуўся ў кіруючае саслоўе і здолеў скончыць вайсковую службу намеснікам камандзіра палка па палітычным выхаванні асабовага складу, "замполитом в папахе", як кажуць, пасмейваючыся, ягоныя аднакашнікі-адстаўнікі. Здаецца ўсё ж, замешана тут матэрыяльная прычына асабістага плана. Мне прыйшло гэта ў галаву, калі азнаёміўся са зместам аб'явы Сцяпана Лукіча. Аказваецца, у яго зноў зляцеў папугай. Не ведаю, як з гэтым, а ў стасунках знікнення першага, безумоўна, важную ролю адыгралі-такі менавіта нацыянал-дэмакраты. Можна, праўда, таксама меркаваць: і С. Л. у той справе не без граху. Я не пра тое, што не варта выпускаць птушку з клеткі, калі адчыніў законную фортку.

Дзіва, дальбог: птушка поўдня, пясчун сонечнага экватара, а тут самахоць з цёплым кватэры і ад прыгожай кармушкі з адмысловым харчам — дзюбі, не хачу — імкне ў непагадзь і халадчы, толькі адчыні фортку. Бо там — свабода? А што яна тады для птушкі? Магчыма, такое ўражвае, бо не ўпісваецца ў асабліваці майго беларускага характару, ментальнасці, як цяпер модна гаварыць? Ёсць, праўда, наконт птушак выказванне нобелеўскага лаўрэата ў вобласці біялогіі англічаніна Мэдаўра, а з ім не згодны, але зараз мне што цікава: усё папугаі так робяць ці толькі тыя, якія ўмеюць гаварыць? Даўно, з юнацтва, я ведаў трагікамічную

— "Уводзіны ў псіхалінгвістыку". Тэма даследуецца адпаведна сур'эзна: наша мова з'яўляецца выключна вынікам навучання ці абумоўлена біялагічна; як дзеці авалодваюць граматычнымі правіламі; ці ёсць мова ў жывёл (вось!); і ўвогуле: што адбываецца, калі мы ўспрымаем мову і размаўляем. Узровень! Я ж толькі занатаваў асабістае ўспрыманне ў розныя палітычныя эпохі балбатні папугаю, не болей.

Што да кнігі Jean Aitchison (на месцы перакладчыкаў я напісаў бы імя аўтаркі як Джэйн), нам пашанцавала, што ў Беларусі з'явіўся Фонд Сораса (на першым часе, прынаося, я ўспрыняў яго насцярожана, асабліва калі распачалася акцыя па вывазе на вучобу ў ЗША адораных школьнікаў) і з яго даламогай менавіта на беларускай мове выйшла некалькі твораў навукова-асветніцкай літаратуры на сусветна высокім узроўні, у тым ліку згаданая кніга Эйчысан. Яе пераклад зроблены ўжо з трэцяга англійскага выдання (Лондан, 1989), на думку спецыялістаў, добра. А ўсё ж "The articulate Mammal" — гэта калі і дапусціць, што "істоты" ўвогуле, а не толькі "млекакормячя", тым не меней — не "гаваркія" яны, як вынікае з тэксту, вось у чым справа. У кнізе Джэйн Эйчысан ёсць цалы раздзел, названы: "Жывёлы, якія спрабуюць размаўляць". Спрабуюць, заўважце. Там, паміж іншым, прыводзяцца прыклады назіранняў таксама за птушкамі, а не толькі "млекакормячымі". Урэшце "гаваркімі", гэта значыць такімі, хто сваім умелствам гаварыць карыстаецца нават занадта, іншымі словамі, памянташыць языком, балбатунамі можна ахарактарызаваць хіба папугаю. Некаторых, калі дакладней. Не ведаю, каторыя мудрэішыя, але ж ёсць і такія, што чалавечай мовы асцерагаюцца, мне здаецца. Па іх лупатых і іранічных вачанятах, падобных на "зыркалы" Генадзя Хазанова тых часоў, калі мастра размоўнага жанру яшчэ не займеў у дадатак да расійскага ізраільскі пашпарт, а прыдурваўся навуачнікам "калінарнага тэхнікума", лёгка заўважыць, што гаварыць "па-нашаму" яны могуць. Ды не жадаюць, вось якая штука. Мяркую, спрацоўвае інстынкт самазахавання ці не роду. Парадокс у тым, што ўсіх "закладаюць" свае, толькі балбатуні. Кажуць, у гэтым сэнсе асабліва вызначаецца афрыканскі шэры чырванхвосты. Прыхваціць яго гаварыць не здолее хіба нямы. Прычым, можна адразу на некалькіх мовах. Затое браканьеры палююць на яго так, што небарака трапіў у спіс знікаючых жывёл і яго ўзялі пад ахову міжнародных законаў. Ды што законы, калі на рынку гэты гаварун ідзе зараз за 1200 долараў за хвост (ці дзюбу)?!

Дык ад неабачлівасці ці, наадварот, ад вялікага па птушыных мерках розуму такое умелства? Вось што напісала Джэйн Эйчысан: "Папугаі і шпакі могуць імітаваць чалавека з надзвычайнай дакладнасцю. Аднак малаверагодна, што яны разумеюць сказанае людзьмі... Адзін шэры папугай вымаўляў "Дзень добры" і "Дабранач" у патрэбны час, "Бывайце", калі госці выходзілі. Аднак большыя гаварачыя птушак проста "па-папугайска" паўтарае пачутае... Вынікі з гаварчымі шпакімі таксама былі несудышальнымі". Як размаўляюць апошнія, мне і ўвогуле чужо не даводзілася. Затое іх свістам захапляюся кожную вясну. Дарэчы, у вышэй-прыведзенай цытаце суфіксы і канчаткі ў слове "гаварыць" прыводжу так, як напісалі перакладчыкі. Тут яны сталіся па змесце быць бліжэй да арыгінала. А вось назву кнігі вырашылі зрабіць мяркую, больш "кідкай", таму і ўжылі гэтае стылёва экспрэсіўнае слоўца — "гаваркія".

чыць тады гэтая птушка, можа разбудзіць каго заўгодна.

А вось навошта папугай Сцяпану Лукічу, не магу зразумець. Прычым заўважце: знік адзін — купляе яшчэ. З тым жа вынікам.

Дарэчы, па маім назіраннях, гэта не такая ўжо рэдкасць, калі папугаі злятаюць. Мяркую хаця б па аб'явах у гарадской вячэрняй газеце. З вясны і да самае зімы ці не праз нумар чытаеш: "Слетел", "слетел" (ідзе пералік калярных прыкмет птушкі, якія запамніліся нешчасліваму ўладальніку), "убедительная просьба вернуть"... Цікава, што ўсе гэтыя "убедительные" (чым яны пераканаўчыя, незразумела) просьбы напісаны па-руску. У беларусаў папугаі не злятаюць?

Звычайна ўцекачамі аказваюцца хвалістыя, невялікія папугаі, але іншым разам называюцца проста "каралеўскія" асобы, родам адкуль-небудзь з джунгляў Амазонкі ці з Мадагаскара, а не толькі з хатняга інкубатора аматара са Старажоўкі.

Куды толькі з райскіх мясцін не трапляюць крылатыя балбатуні! Не па сваёй волі, вядома. Таго, першага "майго" папуга з трагікамічным лёсам я, напрыклад, сустраў у піўнушцы (ці забяглаўцы, калі хочаце) глыбіннага беларускага мястэчка. А быў то дарагі прыгажун жако. Праўда, я тады ўвогуле не ўяўляў, колькі можа каштаваць такое заморскае даіва. Ды калі яно яшчэ і балбоча на англійскай мове! Папугай належаў прыблатнёнаму хлопцу па мянушцы Кера. Казаў, што купіў на прыморскім базары за долары, калі ягоны карабель стаў на рэйдзе Гаваны. О, Куба! Як мы ёю тады захапіліся! Многа гадоў пасля я ўсё яшчэ інфантальна ганаруўся, што менавіта мне Рыгор Барадулін у аўтографі на сваёй новай кніжцы напісаў: "Барбудас малады Эрнэст, Нязломны будзь, як горды Брэст. Няхай табе і сэнс і змест..." і гэтак далей. Але галоўнае было тады — гэтае "барбудас", амаль ці не адважны кубінскі змагар-"барадач" за светлую будучыню працоўнага чалавецтва.

Ну, гэта адхіленне ад тэмы.

— На Кубе? За долары? — рагаталі дасведчанія ў марскіх прыгодах хлопцы, якія паспелі прайсці агонь, вяду і медныя трубы, перш чым па нейкіх не зусім уцымных прычынах вярнуцца ў мястэчка на беразе Сожа. — Кера калі тую валюту і бачыў, то хіба ў Адэсе на Прывозе, ды і то здалёк.

Тым не меней загадкава-важная заморская птушка ўчэпіста сядзела менавіта на ягоным хударлявым плячы, ласкава перабіраючы моцнай кручкаватай дзюбай ускудлачаныя і нейкія шэрыя валасы хранічна "паддатага" Керы.

— Ха, ён хадзіў у загранку? — у Лёніка Калоднага, які і сам лічыўся мараком, бо другі год укаваў на рыбным баркасе ў эстонскім калгасе і дэманстраваў цяльняшку на крутых грудзях, гатова была адарвацца ад смеху цяжкай сківіца. — Ён жа малы кабатажнік. У адэскай лужыне палубным матросам на буксіры ледзьве ўладкаваўся. Ды і адтуль турнулі, бо з корашам утапілі якар па п'янай справе.

— Але ж папугай. — пярэчылі яму.

— А, гэта? Зляцеў здуру з англійскага лайнера на іхнія ночвы. Во тут Кера маху не даў: шапкай накрыў — і ў бочку з-пад салакі, гуд бай, Амерыка!

Як там ні было ў Адэсе, а дома дзякуючы папугаю Кера хутка стаў "зоркай" у наведвальніцкай забяглаўкі, якая мела таксама неафіцыйную назву "Блакiтны Дунай". Відэаць, з-за некалі блакітнай афарбоўкі пастаянна вільготных понізу сцен з габляваных дошак, больш вядомых пад назвай "вагонка".

Кера ўваходзіў у "Дунай" з папугаем на

Прачытваючы даўніну Гродна

Зразумела, спазнаць мінулае ва ўсёй паўнаце і складанасці не так і проста, бо шмат падзей праняслося над Гродзеншчынай. Многае забылася, канула, як кажуць, у лету. Нешта збераглося, але патрабуе асабліва ўважлівага стаўлення да сябе. Затое, якія дзіўныя адкрыцці чакаюць тых, хто ставіцца да даўніны не абыхава, а зацікаўлена! У гэтым лішні раз упэўніваешся, калі знаёмішся з гісторыка-архітэктурным нарысам "Гродзенскія замкі", аўтарамі якога з'яўляюцца Ю. Кітурка і В. Царук, выпушчаным Гродзенскай абласной узбуйненай друкарняй. Выданне невялікае, але багата зместам. А да ўсяго тэкст пададзены на беларускай, рускай і англійскай мовах. Значыць, адрасавана яно не толькі жыхарам горада, а і яго шматлікім гасцям (наклад паўтары тысячы экзэмпляраў), якім ёсць у Гродне што ўбачыць і чым захапіцца.

Беларускі ленинградзец

Па ініцыятыве Аляксандра Пракоф'ева яшчэ ў 1948 годзе ў Ленинградзе з'явілася першая анталогія беларускай паэзіі на рускай мове. Увогуле, Аляксандр Андрэвіч падтрымліваў цесныя сувязі з беларускай зямлёй, якія пачаліся ў пасляваенныя гады і працягваліся да смерці А. Пракоф'ева (не стала яго 18 верасня 1971 года, а нарадзіўся 13 красавіка 1923-га). Беларусі А. Пракоф'еў прысвяціў вершы "Сябрам", "Лявоніха", "Янку Купалу", "Петрусю Броўку" і іншыя. На рускую мову ён пераклаў многія творы Я. Купалы, Я. Коласа, паасобна М. Багдановіча, П. Броўкі, М. Танка, П. Панчанкі, Е. Лось і іншых. Прысвяціў нашай рэспубліцы і яе літаратуры шэраг артыкулаў, рэцэнзаваў новыя кнігі беларускіх пісьменнікаў. На беларускай мове выйшла некалькі кніг А. Пракоф'ева, яго творы часта публікаваліся ў перыядыцы і калектыўных зборніках дзякуючы перакладам П. Броўкі, А. Куляшова, М. Танка, Р. Барадудзіна, Н. Гілевіча, С. Грахоўскага, Ю. Свіркі... Пра творчасць нашага рускага сябра пісалі П. Броўка, М. Танк, П. Панчанка...

Мастак з Вайшкуне

Не адно пакаленне беларускіх мастакоў у сваёй творчасці звярталася да чароўных пейзажаў Віцебшчыны, да тэм "Блакiтныя азёры" запаветнага краю. Але асабліва ўклад унесла група мастакоў, якая ў перыяд адмірання старых вёсак аб'ядналася з мэтай не даць пайсці ў нябыт невялікай вёсачцы Вайшкуне на беразе цудоўнага возера Балдук. Пасяліўшыся тут, яны не толькі далі "памерці" вёсцы, але і стварылі мноства работ пра гэты край.

Сярод іх і мастак Віктар Маркавец, чья выстава "Вайшкунскі пейзаж" адкрылася ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БЕЛТА

ЭСЭІСТЫЧНАЯ МАНЕРА, у якой яшчэ нядаўна свядома і стала працаваў ці не адзін Янка Брыль, у апошнія гады нечакана набыла шматлікіх прыхільнікаў сярод майстроў слова. Сапраўды, нельга не заўважыць, што мінулае дзесяцігоддзе надзвычай "завознае" на прозу аўтабіяграфічнага кіталту. І не толькі таму, што сацыяльна-палітычны кантэксст паспрыяў з'яўленню ў друку твораў, якія калісьці пісаліся "ў шуфляду" ("У кіпцюрах ГПУ" Ф. Аляхновіча, "Сповідзь" Л. Геніюш, "Аповесць для сябе" Б. Мікуліча, "Сцежкамі жыцця" (другая частка) П. Мядзёлкі і інш.) Шматлікаць "нованароджаных" пісьменнікаў мемуараў і дзённікаў, лірычных мініячур і запісаў, эпісталаў публікацыі і нататкаў дае падставу гаварыць пра ўзнікненне новай тэндэнцыі ў развіцці айчыннай літаратуры.

Узмацненне аўтабіяграфічнай плыні — прыкмета нашага часу, яго спецыфіка. У гэтым, можа, выявілася нават і унікальнасць моманту, што засведчыў не толькі цікавасць (аўтарскую і чытацкую) да факта і дакумента, але і "запусціў" працэс рэалізацыі новых магчымасцей, якія вызначыла адпаведная сацыяльна-палітычная сітуацыя. Аслабленне цензурнага прэса ў канцы 30-х — пачатку 90-х гадоў стварыла новыя ўмовы для фарміравання мастацкай і грамадскай думкі, перасэнсавання шмат якіх літаратурных з'яў і падыходаў. Выяўленне асобы аўтара зрабілася больш разняволеным, непасрэдным, і гэтая ступень адкрытасці, недасяжная раней і для пісьменніка, і для чытача, натуральна, набыла вялікую прыцягальнасць. Тут няма нічога дзіўнага, бо аўтар, вядома ж, мае патрэбу быць шчырым. А тое, што вынікі гэтага самавыяўлення плённыя таксама і для чытача, пацвердзіла плынная зацікаўленасць аўтабіяграфічнымі творамі А. Адамовіча, У. Арлова, В. Бечыка, Я. Брыля, Л. Галубовіча, Н. Гілевіча, Л. Дранько-Майсюка, У. Калесніка, В. Карамазова, М. Купрэва, Я. Скрыгана, А. Сямёнавай, І. Шамякіна — спіс можна доўжыць.

Некаж неўпрыкмет аўтабіяграфічная проза засвоіла немалую дзялянку на мастацкай плошчы сённяшняга прыгожага пісьменства. Гэта адбылося шмат у чым дзякуючы апэратыўнасці жанраў, што выкарыстоўвае літаратура гэтага кіталту, а яшчэ — дзякуючы той неапасродкаванай фіксацыі, якая акрэслівае аголены змест з'яў і падзей. Магія "жывога жыцця" вядзе тут рэй, і ўмоўнасць літаратурных канонаў быццам бы адступае на задні план ці знікае зусім. Аўтар белетрыстычных сюжэтаў — пісьменнік, аўтабіяграфічны — само жыццё.

Аўтабіяграфічная проза, за кошт спалучэння дакументальнага і асабістага пачатку, дае унікальную магчымасць зрабіць назіранні над тым, як выглядае наша чалавечая сітуацыя сёння, тут і цяпер, не толькі паводле хуткамаўлення сродкаў масавай інфармацыі, спантаных дыскусій у грамадскім транспарце альбо спрэчак каля гандлёвых прылаўкаў (іх, прынамсі, таксама трэба прымаць пад увагу), але і паводле сталай развагі творцы, для якога роздум пра жыццё і людзей стаўся прафесійным абавязкам. Вядома, што пісьменніцкая думка, моцная сваёй мастацкай інтуіцыяй, часам ідзе наперадзе навуковай і палітычнай логікі. Пра гэта ў сваёй кнізе "Нацыянальныя вобразы свету" цікава разважае Г. Гачаў: "...Не толькі духоўнае, але і ўсё грамадскае развіццё народа ў пэўныя перыяды можа цалкам супадаць з развіццём літаратуры і праз яе можа быць вызначана", — піша ён і далей спасылкаецца на вядомыя словы А. Герцэна пра тое, што ў народа, які пазбаўлены грамадскай свабоды, літаратура — адзіная трыбуна, з вышыні якой гэты народ прымушае пачуць крык свайго абурэння і свайго сумлення.

Сёння, калі нават самыя гарачыя аптымісты досыць стрымана ацэньваюць перспектывы моўна-культурнага беларускага Адраджэння, а паняцце "беларуская ідэя" ўспрымаецца ледзь не як міфалагема; калі ўстойлівымі прыкметамі нашага штотдзённага існавання сталіся эканамічнае жабрацтва і культурны (часам вымушаны, часам добраахвотны) голад — жыццё ператварылася ў "пустыню масавага варварства і утылітарызму" (Т. Ман). Але ж — ёсць надзея. Ёсць нават і ўпэўненасць у тым, што папярэдняе дзесяцігоддзе, складанае сваёй неадназначнасцю, шматцэнтрызмам, але насычанае ў адносінах сцвярдзення нацыянальнай і духоўнай саматоеснасці, — абавязкова дасць свой плён. Які — пакажа час.

Сапраўды, цяжка рабіць прагнозы, бо "незавяршанага сучаснасць" (М. Бахцін) у

нечым нагадвае бліц-здымак: з аднаго боку — ідэальная магчымасць зафіксаваць непаўторнасць моманту, а з другога — адсутнасць той вызначанасці, аб'ёму, якія надае матэрыялу рэтраспектыўны погляд, калі час адшліфоўвае і выбірае, расставіла акцэнтны і акрэслівае нябачныя раней перспектывы.

Да таго ж, літаратура неадлучная ад агульнакультурнага працэсу, а культурнае поле ў кожнага часу і кожнай нацыі сваё: са спецыфічнымі, уласцівымі менавіта гэтай сітуацыі крытэрыямі і ацэнкамі. Вось чаму сацыяльна-гістарычны фон, прыныцыпы эстэтычнага аналізу, вартасныя прырытэты, зьвязны імператыў, мастацкія каноны маюць устойлівасць у межах пэўнай, часам даволі абмежаванай храналагічнай і культурнай прасторы. "Пункт гледжання, — заўважыла нека вядомая даследчыца літаратуры Л. Гінзбург, — іначыць матэрыял". Гэта слушная думка датычыць, вядома, не толькі прыгожага пісьменства. Яшчэ і памянёнай акалічнасцю, апроч адроз-

насці палітычных і ідэалагічных арыентацый, відавочна, тлумачацца несупадзенні ў аналізе нашай сённяшняй сітуацыі паводле ўкраінскіх, расійскіх, заходнеўрапейскіх даследчыкаў і СМІ. Падзея ці з'ява, вызначаныя з пункту гледжання іншай этнакультурнай пазіцыі, набываюць, здараецца, ці не адваротны сэнс.

І ўсё ж, што адбываецца ў нашай літаратурнай і духоўнай прасторы сёння? Як рэагуе на гэтыя працэсы аўтабіяграфічная проза, праз якую, бадай, найкарацейшы шлях да выяўлення індывідуальнасці, самапазнання асобы?

Характэрнай рысай аўтабіяграфічнай прозы канца 80-х сярэдзіны 90-х гадоў з'яўляецца ўстойлівы акцэнт на пытаннях духоўнага, нацыянальнага і моўна-культурнага Адраджэння. Як слушна заўважае ў сваім эсе "І шлях, і мэта, і ісціна" ("Беларусь", 1997, N 10) М. Тычына, "такія засяроджанасць на сабе і сваіх праблемах не павінна выглядаць нацыянальным эгаізмам, а тым больш дзівацтвам у той час, калі нацыянальныя праблемы для большасці цывілізаваных народаў у асноўным вырашаны".

Падобныя працэсы адбываліся калісьці ў паўднёва-славянскім рэгіёне, напрыклад, у балгарскім грамадстве перыяду нацыянальнага Адраджэння. Вядома, тут трэба ўлічваць храналагічны і канкрэтна-гістарычны разыходжанні, а таксама тое, што на Беларусі працэс нацыянальнага адраджэння не набываў такога размаху і маштабаў, як на азначаных паўднёва-славянскіх тэрыторыях. Даследуючы аднаўленчы рух перш за ўсё як гісторыю фарміравання нацыянальнай свядомасці, культуры, мовы і прыгожага пісьменства, балгарскі літаратуразнаўца Г. Дзімаў адзначае, што літаратура таго часу была "своеасаблівым барометрам, які паказваў выпяванне нацыянальнай свядомасці, своеасаблівым адбіткам рэнесансных нацыянальна-палітычных, філасофска-маральных, інтэлектуальна-творчых працэсаў".

Па-сапраўднаму цікавым матэрыял для даследавання тыпалогіі нацыянальнага характару дае аналіз адраджэнчых рухаў на прыкладзе беларускай і балгарскай літаратур (а таксама македонскай, сербскай, украінскай). Сацыяльна-патрыятычная дамінанта, якая ў пэўныя перыяды яднае іх, мае зусім іншае праўленне ў рускай літаратуры, дзе традыцыйна — ад класічнай прозы Дастаеўскага й Чэхава да сённяшняга шматалічнага расійскага раманістыкі, навалістыкі, эсэістыкі і мастацкай публіцыстыкі (В. Астаф'еў, А. Бітаў, Ю. Нагібін, В. Раслуцін і інш.) — характар успрымаецца як мера самавызначэння асобы на фоне дэтэрмінізму абставін. Пры гэтым акцэнт прыпадае звычайна на псіхалагічную прыроду, а не на сацыяльны лёс.

Псіхалагічная і аналітычная плыні новай беларускай прозы, пачынаючы ад твораў М. Гарэцкага і Кузьмы Чорнага, таксама звернута да спасціжэння ўнутранага, глыбіннага жыцця асобы, але экаістэнцыяльна развагі герою толькі зрэды губляюцца ў сферах адцягнана-абстрактных. Тут відавочна схільнасць да эмпірыкі, да жыццёвай канкрэтнасці, якія рэалізуюць сябе праз побытавы і сацыяльны пласты. У нашай літаратуры існуе скразны тып героя, які з твора ў твор задае самому сабе і чытану адно і тое ж пытанне: хто ёсць я, беларус, у гэтым свеце? Дзе мае карані? Такі рэфрэн мае, як вядома, канкрэтна-гістарычны фон і важкія прычыны, праз якія нявызначанасць нацыянальных варункоў сталася трывогай і болям — часам неасэнсаванымі — шматлікім пакаленням. Сярод такіх прычын могуць быць названы: па-першае, асаблівасці самаідэнтыфі-

кацыі беларусаў, па-другое, — агульны для ўсіх усходнеславянскіх народаў феномен ідэалагічнага замбіравання, спароджаны талітарнай сістэмай.

Сучасны пісьменнік У. Арлоў у аўтабіяграфічнай кнізе "Мой радавод да пятага каленна" заўважае: "У цывілізаваным свеце... радаводнае дрэва малююць з каранёў. У нас жа сем дзесяцігоддзяў гэтыя карані нястомна выкарачоўвалі, бо трэба было ведаць не продкаў, а нешта іншае. Напрыклад, чарадзейныя цытаткі з класікаў, або галоўныя задачы пяцігодкаў".

Натуральным вынікам такой арыентацыі, якая адбілася і на характары моўных працэсаў, выглядае рэальны эпізод (апісаны ў гэтай жа кнізе), які адбыўся ў адным з мінскіх аддзяленняў сувязі. У паштаркі, якая прымала тэлеграму, з'явіліся прэтанзіі да беларускамоўнага тэксту. Свае сумненні адносна "у" нескладавага яна вырашыла вельмі проста, акурат як у папулярнай тэлеперадачы, абвясціўшы: "Нет такой буквы!" Вядома,

яшчэ і не такія дзівосы здараюцца на нашым айчынным "полі цудаў". Але ж кіталт побытавых адносін да мовы, як вядома, мае працяг на плане светапоглядным, набывае універсальны характар, які мае ўласцівае праўляюцца на ўсіх узроўнях: міжасабовым, сацыяльна-эканамічным, анталагічным... Пісьменнік-гуманіст Т. Ман у гады эміграцыі, у выгнанні, якое па яго ўласным выразе, "толькі з'эфемічна можна назваць добраахвотным", пісаў: "Невымерная тайніца мовы; адказнасць за мову і яе чысціню носіць сімвалічны і духоўны характар, яна мае не толькі эстэтычны, але і агульнамаральны сэнс, гэта — адказнасць як такая, чалавечая адказнасць у чыстым выглядзе, і ў той жа час адказнасць за свой народ, за захаванне чысціні яго індывідуальных рыс у чалавечай лучнасці, і ў ёй увасабляецца непарушнасць чалавечнасці, адзіства гуманістычнай праблемы, якая не дазваляе нікому — ва ўсякім разе ў нашы дні — падзяляць духоўна-эстэтычны і палітыка-сацыяльны пачатак і адасабляцца ў арыстакратычную сферу чыстай культуры". Гэтыя словы дазваляюць зразумець, напрыклад, вытокі адрознасці эстэтычных сістэм роднасных літаратур — тое, скажам, з якой прычыны "серебряный век" рускай паэзіі супаў храналагічна з "песнямі жалбы" ў Паўднёва-Заходнім краі. Перад рускім народам ніколі гэтак востра, як перад беларусамі, не стаяла праблема вырашвання роднай мовы і захавання нацыянальнай існасці, а значыць тут, на Беларусі, аб'ектыўны перадумовы складаліся зусім інакш, і, магчыма, проста не існавала рэальнага грунту для паглыблення ў адцягненны сферы эстэтычна-фармацворчых пошукаў.

Спецыфіка дакументальна-мастацкай прозы, якая выяўляецца ў непасрэднай фіксацыі з'яў і сітуацый, дае магчымасць праз адметнасць канкрэтнай асобы меркаваць пра асаблівасці нацыянальнага характару. Ён (нацыянальны характар) у аўтабіяграфічным творах выступае ў сваёй найбольш натуральнай праяве, адпавядае самаразвіццю жыццёвых падзей і абставін. Безумоўна, дакументальна-мастацкая проза адлюстроўвае арганічную ўсёй літаратуры структуру светабачання, але тое, што ў белетрыстыцы падаецца іншасказальна, праз умоўнасць сюжэтных і вобразных пабудов, праз паглыбленне ў экаістэнцыю аб'ектывізаванага свету, у аўтабіяграфічных запісах дасягаецца ў адкрытай размове аўтара аб сабе і сваім жыцці.

Па сутнасці, адна і тая ж нота гранічнага напружання, нават катастрафізму, дамінуе сёння і ў мастацкай плыні (В. Быкаў, В. Каско і інш.), і ў развагах дзённікавага характару. Вось і Н. Гілевіч у нядаўніх публікацыях ("Запісы розных часоў", "ЛіМ", 23, 30 студзеня 1998 г.) настойліва ўзнаўляе гаворку пра небяспеку знішчэння нацыянальнай культуры, мовы і гісторыі. Ён добра разумее, што гэта той рызыкаўны ракурс размовы, калі "ты загадаў аб'яўлены прымітыўным, абмежаваным абывацелем. Паспрабуй перакрыць! Пальцам каля скроні круціць". Сапраўды, гэта несімпатычнае таўро "далатопна-першабытнага філосафа" адпрэчыла (і яшчэ адпрэчыць)штам каго, а тым часам (зноў цытую Н. Гілевіча): "Разбурае беларускай этнакультурнай прасторы ішло дзесяцігоддзямі, але ніколі так інтансіўна, як у апошні час, як сёння. І хто ж паўстае супроць гэтага разбураэння? Жменька "няшчасных нацыяналістаў"? Хто яшчэ? Хто — за вырашаванне нашай этнакультурнай прасторы? Каго гэта паспраўднаму хвалюе? Хто разумее, што гэта значыць для лёсу народа, нацыі? Хто разумее, што этнакультурная прастора Беларусі — гэта прастора яе МОВЫ, што са знікненнем

КНИГАРНИ

"Прыроды еднасць і душы..."

мовы знікне і сама гэтая прастора, вядомая свету пад назвай Беларусь? Назіранні за грамадскімі з'явамі духоўнага парадку азаліся горкім роздумам і ў новай прозе В. Адамчыка ("ЛіМ", 20 лютага 1998 г.): "Цяпер жа нам, хрысціянам-беларусам, не толькі рот, але і дыханне заціскаюць. Але ж і іхняе горла, як сказаў святы Павел у сваім лісце да рымлян, ёсць адкрыты гроб".

Пра аўтабіяграфізм выяўляецца сутнасць чалавечай сітуацыі, яе надзённасць, таму зусім невыпадкова, што творы, адрозныя па форме, па спосабу падчы матэрыялу, па самой мастацкай задуме маюць нечакана ўстойлівыя сыходжанні і паралелі. Засяроджанасць на побытавых рэаліях, нацыянальных і сацыяльных праблемах, абмежаваная "геаграфічная" прывязка доўгі час былі падставамі для абвінавачвання нашай літаратуры ў правінцыйнасці, тэматычнай абмежаванасці. Але ж вопыт успрымання жыцця праз "малы свет", законы якога з'яўляюцца агульназначымі, — мастацкі прыём, добра вядомы сусветнай літаратуры. І ацэньваецца ён як паўназначнасць, уласцівы канкрэтнай творчай індывідуальнасці варыянт засваення рэчаіснасці. Пра яго, як выяўлены мастацкі прынцып, яшчэ на пачатку 70-х гадоў слушна пісаў літаратуразнаўца Л. Аруцонаў: "Мастак у межах "малога" аб'екта выяўлення імкнецца ахапіць нацыянальнае быццё ўвогуле, "мікрасвет" робіцца аналагам "макрасвету". І, згадваючы лакальнасць сюжэтнай плошчы асобных твораў У. Фолкнера, Г. Гарсія Маркеса, І. Друцэ, Ч. Айтматова, даследчык заўважае, як, здавалася б, выпадкова выхаленая пільным пісьменніцкім вокам з агульнай плыні жыццёвага прастора быццам бы і не губляе прыкмет звычайнай мясцовасці, але ў той жа час ператвараецца ў нешта зусім адметнае, тоеснае свету наогул — і засяроджае ў сабе агульныя праблемы быцця. Думаецца, што ў адносінах да беларускай літаратуры настойлівае ўзнаўленне падобнага мастацкага прыёму павінна ўспрымацца не як абмежаванасць ці правінцыйнасць, а як спецыфічная форма засваення рэчаіснасці, уласцівая менавіта гэтай, канкрэтнаму, беларускаму тыпу нацыянальнай і сацыяльнай культуры.

Цікава, што такі востры "Косма-Псіха-Логас" (Г. Гачаў) нацыянальнага светаспасціжэння захоўвае сваю ўстойлівасць нават пры ўмове змены тэматычнага і "геаграфічнага" абсягаў. Узьць хача б аўтабіяграфічную аповесць-эсэ Л. Дранько-Майсюка "Стомленасць Парыжам", дзе адчуваецца неўласцівая нашаму прыгожаму пісьменству арыентацыя на вопыт французскай сюррэалістычнай школы. Тут пісьменнік свядома адасабляецца ад надзённых пытанняў, сацыяльна-гістарычнага кантэксту, побытавых пластоў рэальнасці. Рамантычна-вытанчаная, часам ледзь не эстэтычная плынь яго прозы уяўляе сабой вынаходлівы асацыятыўны мантаж літаратурна-мастацкіх алюзіяў, унутраных маналогаў, псіхалагічных экзерсісаў, эпітажных пасажаў, нечаканых фарматворчых прыёмаў, герметычных вобразных канструкцый. Але нават у межах канкрэтна пастаўленай творчай задачы (скіраванай на аслабленне знешняга актуальна-сацыяльнага пласта), на аддаленай геаграфічнай адлегласці (азначанай заходнееўрапейскімі каардынатамі), аўтар усё ж раз-пораз сцягае думкай у родныя "усходнеславянскія палесціны". Нават чар-прыжскіх вуліц не можа заглушыць той натуральнай для кожнага свядомага беларуса душэўны верад, які спароджаны хісткасцю сённяшняга духоўнага, моўнага і культурнага стану нацыі. "Мы жывём, — разважае Л. Дранько-Майсюк, — на тэрыторыі няўстойлівай, якая блукае, якую лёгка звабіць". Але ж, не схільны драматызаваць, аўтар успрымае такі парадак рэчаў не як трагедыю, а як асаблівасць. "У тым, што мы такія і радзіма наша такая, — нічога катастрофічнага не бачу, — працягвае ён. — Бачу характар нашай роднай незабуркаванай вуліцы, процілеглы характару дагледжанага еўрапейскага бульвара".

Наступнае мастацка-філасофскае абгрунтаванне шляхоў выхаду з крызісу, якое дае пісьменнік, вядома, мае характар умоўны, але ж тут акрэсліваецца ягонае разуменне неадназначнасці гістарычнага лёсу нацыі і адказнасці за гэты лёс. Ён піша: "Нам яшчэ трэба выжыць, і мы выжывем, калі зразуме-ем: жыццё вечнае не таму, што яно падманнае, а таму, што яно цудоўнае; калі ў сваім царкоўна-касцельным падзеле не забудзем, што хрысціянства нам дадзена яшчэ і як цяжкі клопат — гэта значыць што мы, беларусы, павінны жыць з большай маральнай энергіяй, з большым цяпленнем, чым нашы мацнейшыя суседзі".

Дакументальна-мастацкая проза апошняга дзесяцігоддзя не проста шукае адказы на "спрадвечныя пытанні" — яна прагне ўсталявання "у знакавай прасторы свету адбітку беларускага досведу, замацавання формул нацыянальнай псіхалогіі і нацыянальнага бытавання" (Ю. Залоска). Яна шле сігнал бедства. І ні ў адной з славянскіх літаратур гэты "SOS" не гучыць сёння гэтак настойліва і роспачна, як у нашай нацыянальнай літаратуры.

Вераніка СТРАЛЬЦОВА

Вось і Пружаны сталі кніжным горадам — у тым сэнсе, што і тут пачалі друкавацца кнігі. Рэдакцыя мясцовай газеты "Раённыя будні" ў гэты няпросты час узялася за выпуск літаратуры. Ластаўкай, якая абяцае добры працяг, стала кніга паэзіі Міколы Антанюскага "Падсочаны бор". Адрозна трэба сказаць, што і самому аўтару, і рэдакцыі дапамаглі здзейсніць гэты калектыўны плодакансервавага камбіната, ПМК-21, масла-сыркова, ляскага, райспажыватварыства, МП "Пружанырамбуд".

Колькі слоў пра аўтара "Падсочанага бору". М. Антанюскі родам з вёскі Сташаны Пінскага раёна (дарэчы, у Сташанах нарадзіўся і яшчэ адзін беларускі паэт, равеснік М. Антанюскага і сябра яго з часоў маленства Анатоль Шушко, пра што згадае ў прадмове "Навоста на свеце жывеш..." Віктар Гардзеі). Служыў у арміі, скончыў факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў у рэдакцыях Ганцавіцкай і Браслаўскай раённых газет, пакуль не стаў пастаянным месцам жыхарства Пружаны. Паэзіяй М. Антанюскі захоплены са школьных гадоў. Праўда, не адрозна адважыўся прараніць вершы ў друк. Таму яго першая кніга "Святаяннік" і затрымалася, выйшла толькі ў 1993 годзе.

Кніга "Падсочаны бор" М. Антанюскі годна сустрэў сваё 45-годдзе. Атрымалася яна светлай, шчырай, але разам з тым не пазбаўленай і цяжкага, нават трывожнага роздуму, што назьменна прыходзіць да чалавека з узрастам: часіна сталася вымагае ўзважанага стаўлення да пражытага, выказвання ўласнага погляду на многія з'явы.

У творчасці М. Антанюскага цесна знітаваны, як бы два пазытывы пласты — з аднаго

боку, ён лірык, які разумее не толькі душу чалавека, а і душу... прыроды, з другога — у пэўнай меры і публіцыст, якому балюча назіраць, як марнеюць людскія душы, страчваюцца духоўныя каштоўнасці, зыбікі становяцца маральныя ўстоі. Але публіцыстыка М. Антанюскага — не трыбуна-поклічная, што дакладна прыкмеціў у прадмове В. Гардзеі, а, я сказаў бы, унутраная, якая карэніцца ў самой душы лірычнага героя. І адчуванне такое, што не словамі, няхай і правільнымі, прамаўляе ён, а — болей сэрца. Болей за род людскі, болей за Беларусь.

Аўтарска ўдача — вобраз падсочанага бору. Вобраз, у нейкай ступені, нашай сённяшняй Беларусі. Яна — як сосны, з якіх забралі жыццё. На выжыванне застаецца мала спадзяванняў, але, калі набрацца сілы, можна адолець нямогласць і выстаяць. І разумеш паэта, калі ён піша: *Падсочаны бор знемагае, Дзе цішу ляснік сцеражэ. Мне ціша між дрэў дарага, А хвоі ў цішы — даражэй.*

Увогуле, у М. Антанюскага асаблівае стаўленне да прыроды, да лесу, ён імкнецца, каб была "прыроды еднасць і душы..." І ў гэтым стаўленні, як мне здаецца, ідзе ад Аляксея Васільевіча Пысіна, у якога, як вядома, ёсць такое прызнанне: "Я веру, быццам сваякам: дарозе — цётцы гаманлівай, дубам — задумлівым дзядзькам, пчале над белаю галінай", ці: "І чаму не стаў я лесніком, лес мой, брат мой..." Быў бы я тваім замком і тваёй брамай".

А ў вянку санетаў "Пушча" выснова яшчэ больш кранальная і значная: *Як памяць, пушчу не знявечыць, Шкада, не бачна ў дрэваў сівізны —*

Іх лёс — як наш лёс, чалавечы.

Каб упэўніцца, як адчувае М. Антанюскі слова, наколькі здатны ўкласці глыбокі сэнс у вобразы, энэшне традыцыйныя, але і не пазбаўленыя сваёй свежасці, непаўторнасці, бо паэт умее укласці і нешта сваё, іншымі незаўважанае, неадчутае, відаць з аднаго з лепшых вершаў кнігі — "Палескія грамніцы":

Стагамі елкі, Елкамі — стагі. Зляёны колер вочы коле. Ласям на пахвіны кругом слягі. Празрысты лес. Стажное поле.

Далей — марозна вёсачка сапе: Пад раіцу за ноч акалела. Шчарбатая сякера лёд дзяўбе. З паленам грэецца палена — Пяе паленніца на ўсе лады. Балюе снегірова войска...

...І ў гэтай крамянасці густой, Нібы рабіна ў цёплым лесе, Румянее зарэчча зорой Грамнічнае Палессе.

Пазытывы ўзровень кнігі "Падсочаны бор" высокі. Відаць, што ў адборы твораў аўтару добра дапамог Мікола Купрэў, яе рэдактар. І калі чытач пазнаёміцца са зборнікам, несумненна, атрымае асалоду. А наклад кнігі немалы — даве тысячы экзэмпляраў, таму, думаецца, яна трапіць і ў сталіцу.

У Пружанах жа думаюць над новымі "выдавецкімі праектамі", шукаюць спонсараў. А што творцы, вартыя такой увагі, ёсць, сумняваюцца не даводзіцца — палескі край багаты на таленты. А ці багаты на фундацый, пакажа бліжэйшы час.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

УВАЖАННЕ

А на развітанне — букеты васількоў

Святая дзіцячая кніга "Сэрцам роднага слова краніся!" адбылася ў гэты вясновы дні ў Ваўкавыскай дапаможнай школе-інтэрнаце. Да нас на сустрэчу прыехалі вядомыя паэты — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы, дырэктар Дома-музея Максіма Багдановіча ў Гродне, Данута Бічэль і лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Маўра, супрацоўнік часопіса "Вясёлка" Мікола Чарняўскі. Для апошняга — гэта ўжо другая сустрэча з намі. Упершыню ён пабываў у нас на свяце дзіцячай кнігі шэсць гадоў таму. Яна надоўга запомнілася настаўнікам і вучням, і яны зноў жа пажадалі сустрэцца з ім.

Пачалася святая... з вялізнага духмянага пірага, што паднеслі вучні гасцям. А потым у прыціхлай і поўнай зале загучалі шчырыя і пранікнёныя радкі М. Багдановіча. Іх цёпла і задумліва чытала сама Д. Бічэль, а таксама

яшчэ адна гасця — супрацоўніца Дома-музея Максіма Багдановіча Алена Гайко. Данута Іванаўна пазнаёміла прысутных і з новай кніжкай "Ты не самотны...", якую яна і паэт Алесь Чобат поўнацю прысвяцілі аўтару славутага пазытыва зборніка "Вянок".

Апрача лірыкі, гучалі ў той дзень у зале гумар і жарты, пацешкі, загадкі і скорагаворкі, на якія вельмі багаты дзіцячы кніжкі Д. Бічэль і М. Чарняўскага, і якія заўсёды даспадобы чытачам і слухачам, асабліва дзецям. Усе ўсміхаліся, радаваліся сустрэчы, і гэта, напэўна, стварала надзвычай вясновы сонечны настрой ва ўсіх — і ў гаспадароў, і ў гасцей.

Не абшлось святая без канцэрта, які наладзілі выхаванцы школы-інтэрната, без сюрпрызаў для гасцей: у канцэрце ўпершыню прагучалі новыя песні на словы Д. Бічэль і М.

Чарняўскага. Акрыліў іх, паклаў на ноты, а потым развучыў з дзецьмі настаўнік музыкі Леанід Скалабан. Дарэчы, ён працуе ў нашай школе з самага першага дня яе адкрыцця — ужо сорак першы год! Пад яго кіраўніцтвам нашы самадзейныя артысты не адзін раз на конкурсах і фестывалях самых розных узроўняў займалі самыя пачэсныя месцы.

На развітанне настаўнікі і вучні школы атрымалі ад гасцей-літаратараў кніжкі і паштоўкі з іх аўтаграфамі, а самі літаратары — прыгожыя сувеніры, змайстраваныя рукамі выхаванцаў школы, а таксама букеты такіх жа прыгожых і з душою зробленых дзіцячымі рукамі сінявокіх васількоў.

Святлана КАРАБАЧ

г. Ваўкавыск

АДГЛАСКІ

Паспешлівая выснова

Цяпер у нашай літаратуры атрымаў пашырэнне параўнальна новы від празаічных твораў ці жанр, які называюць па-рознаму: мініяцюра, карацелька, абразок. З некалькімі дзесяткамі навел-карацельек пад агульнай назвай "Калейдаскоп" пазнаёміла чытачоў і Лідзія Арабей ("ЛіМ", 10 кастрычніка 1997 г.). Паколькі далей гаворка пойдзе пра адну з гэтых карацельек (пад загалоўкам "Уважаць себя заставил..."), пададзім яе цалкам:

"Я пыталася шмат у якіх паэтаў, празаікаў — як разумеюць яны пушкінскія радкі з "Яўгенія Анегіна": *Мой дядя самых честных правил, Когда не в шутку занемог, Он уважать себя заставил...*

Вось гэта як разумеюць — "уважаць себя заставил"? І ўсе мне казалі, што разумеюць буквальна (па-беларуску трэба — літаральна. — І. Л.): прымусяў сябе паважаць. А на самай справе ў часы Пушкіна гэта была ідыёма, па сэнсе такая, як "прыказаў доўго жыць", "сыграл в ящик". Карацей кажучы — памёр. І гэта трэба ведаць у першую чаргу перакладчыкам.

Пры ўсёй пашане да вядомай пісьменніцы мусіш насцярожыцца: катэгарычнасць яе сцвярджэння рызыкаўна. Калі Он уважаць себя заставил абазначае "ён памёр", то ці ж кантакце гэта з двума папярэднімі радкамі і як тады разумець чарговы, чацвёрты радок гэтай жа анегінскай страфы? А ён такі: *И лучше выдумать не мог.*

Атрымліваецца няўзяжка, лагічная нестыкоўка, неяк канцы з канцамі не сыходзяцца.

І гэта пярэчыць творчай манеры Пушкіна, для якога, паводле ягонага вызначэння, дакладнасць і сцісласць — найпершыя вартасці літаратуры.

Далей ідзе радок: *Его пример другим наука.*

Тут міжволі ўсклікнуць: "Барані Божа! Якая жорсткасць!.. Няхай людзі жывуць..."

Не, як з папярэдніх радкоў, так і з далейшага тэксту гэтай жа страфы выразна відаць, што дзядзька не памёр, што ён толькі хворы:

Но, боже мой, какая скука С большим сидеть и день и ночь, Не отходя ни шагу прочь! Какое низкое коварство Полуживого забавлять, Ему подушки поправлять, Печально подносить лекарство, Вздыхать и думать про себя: Когда же черт возьмет тебя!

Уся пададзена вышэй першая страфа рамана — гэта думкі "маладога гулякі" Анегіна, які па раптоўным выкліку свайго хворага дзядзькі імчаўся да яго, употай спадзеючыся стаць спадкаемцам дзядзькавага маёнтка. Пакуль Анегін едзе ("летит в пыли на почтовых"), аўтар робіць рэтраспектыўны экскурс, знаёміць чытача са сваім героем, расказвае пра яго мінулае. І толькі ў 52-й страфе вяртае нас да таго, з чаго пачаў свой роман. Аказваецца, як ні спяшаўся Анегін, але, "прилетев в деревню дяди", *Его нашел уж на столе, Как дань готовую земле.*

У згаданай карацельцы сцвярджаецца,

што ў часы Пушкіна была ідыёма уважаць себя заставил са значэннем "памёр". Не, не было такой ідыёмы, таму яе і не падаюць тагачасныя акадэмічныя слоўнікі рускай мовы (1794, 1822, 1847). Калі б яна была, яе абавязкова ўключыў бы ў сваё дзве знакімыя працы У. Даль, які, дарэчы, быў сябрам Пушкіна і на руках якога памёр паэт пасля дуэлі. Калі б нават такая ідыёма і існавала, то ў кантэксце прыведзенай страфы яна не дарэчы.

Л. Арабей сваё, нібыта пераноснае, ідыяматычнае, але, як паказана, недакладнае разуменне спалучэння уважаць себя заставил раіць "ведаць у першую чаргу перакладчыкам". Штосьці не чуваць, каб хто-небудзь з нашых паэтаў зноў узяўся за пераклад "Яўгенія Анегіна", пасля таго як гэта зрабіў (лічачы на высокім узроўні) А. Куляшоў. Гэты пераклад паэт уключыў і ў Зборны сваіх твораў. Вось першыя радкі рамана ў перакладзе А. Куляшова:

Мой дзядзька правя без заганы, Калі не жартам занямог, Усіх прымусяў да пашаны І лепей выдумаць не мог.

Як бачым, А. Куляшоў таксама ўспрыняў сэнс памянёнага спалучэння літаральна і адназначна. Як і павінна быць.

Памылковае ж атаясамліванне гэтага спалучэння з неіснуючай ідыёмай не на карысць не толькі перакладчыкам, але і звычайным чытачам, асабліва студэнтам ды вучням, якіх у такім разе можна ўвесці ў зман.

Іван ЛЕПЕШАЎ

г. Гродна

Шырыня творчых абсягаў

Літаратар, кнігазнаўца, гісторык культуры — такая шырыня творчых абсягаў доктара філалагічных навук Юрыя Лабінцава, які жыве ў Маскве і з 1994 года з'яўляецца дырэктарам Цэнтра беларусазнаўчых даследаванняў Інстытута славяназнаўства і балканістыкі Расійскай акадэміі навук. Юры Андрэевіч вывучае гісторыю, культуру і літаратуру Беларусі XII—XX стагоддзяў. Акрамя таго, яго пастаянна цікавяць такія праблемы, як Беларусь у Еўропе і свеце, палітыка і культура, гісторыя славянскай старадрукаванай кнігі, узаема сувязі славянскіх літаратур. Ю. Лабінцаў апісаў і апублікаваў шэраг важных крыніц па гісторыі і культуры беларусаў, што захоўваюцца ў розных краінах свету. У прыватнасці, дзякуючы яму пачыталі свет "Кірылаўскія выданні супрасьляўскай друкарні" (1978), "Славянская кірылаўская друкаваная кніжнасць XV — I чвэрці XVIII ст." (1982), "Апісанне выданняў Насвэйскай друкарні і друкарні Васіля Цяпінскага" (1985), "Кнігі Францыска Скарыны ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы Кіева" (1991), "Архіў беларускага Адраджэння. Дакументы, помнікі беларускай царкоўнай і грамадзянскай гісторыі ў зборах Музея імя І. Луцкевіча ў Вільні" (1993) і іншыя. Толькі ў Мінску выйшлі такія кнігі Ю. Лабінцава, як "Скарынаўскі каляндар" (1988), "Пачатак Скарынам" (1990), "Старая казка Палесса. Турава-Пінская зямля" (1993) і іншыя. Сярод іх і невялікія памерам томкі, выпушчаныя выдавецтвам "Мастацкая літаратура", якія дапамагаюць лепш зразумець творчы спадчыну двух слаўных сыноў Беларусі — "Зерцало житня..." з літаратурнай спадчыны Ф. Скарыны (1991) і "Напой россою благодати..." Малітоўная пазыя Кірылы Тураўскага (1992).

Нядаўна Юрыю Андрэевічу споўнілася 50 гадоў. Віншуем яго з юбілеем і зычым і надалей працаваць плённа і мэтанакіравана!

Зноў з "Айчынай"

Выйшаў чарговы нумар "Настаўніцкай газеты". І як звычайна, асветніцкі дадатак "Айчына" атрымаўся змястоўным і цікавым. Адкрываецца ж ён падборкай "Тры п'есмы на адну тэму", у якіх гучыць шчырае заклапочанасць лёсам роднай мовы ў школе, а значыць і ў грамадстве. Праблемы беларускай дзяржаўнасці ў 1917 годзе закранае ў артыкуле "Шлях да ідэі самавызначэння" С. Рудовіч. М. Грудзінін і Н. Жданюк запрашаюць наведаць музей "Беларуская хатка", створаны вучнямі і настаўнікамі Адамоўскай базавай школы Валоўжынскага раёна ("Няхай жыве ў пластах гадоў..."). Да 120-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Самойлы прымеркавана публікацыя матэрыялу Д. Кавалевіч "Анёл-ахоўнік" Янкі Купалы. А. Грыцкевіч ("Гістарычная эстафета") падрабязна аналізуе пяць выпускаў альманаха "Бацькаўшчына", які выходзіць у выдавецтве "Юнацтва". "Колас вяртаецца на Пухаўшчыну" А. Карлюкевіча — гаворка пра тое, як на гэтай зямлі ўшаноўваюць памяць народнага песняра. Апублікавана шэраг іншых матэрыялаў, якія спрыяюць справе нацыянальнага выхавання.

"Роднае слова", N 4

Штрыхі да творчага партрэта А. Масарэнкі М. Тычына назваў "ET FUMUS PATRIAE EST OULCIS". Вершы М. Багдановіча "Страцім-лебедзь" і "Пагоня" па-новаму прачытае І. Навуменка ("Толькі ў сэрцы трывожым пачую..."). "Гукаторчасць А. Разанава і еўрапейская літаратурная традыцыя" — такі падзаглавак мае артыкул Е. Лявонавай "Гук" — "Электрон" верша. Працяг аналізу лірыкі Я. Янішчыц у артыкуле С. Калядкі "Любоў мая, ты песня і мая маркота..." Тут жа падборка твораў пазтэсы "Пачынаецца ўсё з любові..." Па матэрыялах рамана "Хрыстос прыямліўся ў Гародні" А. Сцяпанавы даследуе Рысы постмадэрнізму ў творах Уладзіміра Караткевіча. "Ён пачуў у спеўнай роднай мове былога токі — карані..." — рэцэнзія М. Прыгодзіча на рэфератывна-бібліяграфічны даведнік "Прафесар Леў Міхайлавіч Шакун", падрыхтаваны В. Краснеем, Б. Плотнікавым, В. Трайкоўскай. Л. Юрэвіч выступае з артыкулам "Даследаванні беларускай лексікаграфіі за мяжой". Метадычныя аспекты вывучэння лірыкі Я. Купалы на прыкладзе вершаў "Аднаго дня" ў полі зроку І. Жука ("Абуджаная жалейка"). У артыкуле Г. Запартыкі "Лісты з пакут і спадзяванняў" разглядаецца эпістэлярная спадчына паэта А. Салаўя. Рамансы Э. Зубковіч на вершы беларускіх паэтаў прадстаўляе В. Скорбагатаў. Н. Кузьміч ("Цвіці, першая веснавая кветка") расказвае пра справы супрацоўнікаў і аўтараў часопіса "Першацвіт".

Юрась СВІРКА

Нехутаранскае

Расцвіў ён. Да вокнаў пралез
Адзіны наследнік слябіы.
Ліловаю навясцю бэз
Сябе прымярае да шыбаў.

Прыгожа. Ды ўсё-ткі часцей
Пачуць бы, як рыпаюць дзверы,
Каб хаце вачыма дзвцей
Глядзець васільковым даверам.

Як чужы...

А нарэшце і ён дачакаўся прыёму.
Як ён верыў, што сябра паможэ яму!
Не прыняў. Усміхнуўся:
"Спяшаю дадому...
Што, цябе не пусцілі?
Не знаю, чаму".

Гэта ж разам яны штурмавалі
навуку,
Пяць гадоў глянцавалі,
як кажуць, штаны.
Пакляліся, што іхнія дзеці і ўнукі
Будуць вернасць сябрам берагчы,
як яны.

І не зробіць іх чэрствымі
час і пасады,
Як былі, так і будуць навечна сябры.
Пакляліся, што іх дабрату і спагаду
Не задзьмуць, як слабую іскрынку,
вятры...

"Ты звані", —
ён сказаў як чужому нібыта.
І пайшлі. Не паціснута нават рука.
Ён — да "Чайкі" дзяржаўнай, —
пад бляк антрацыту,
А сябрук, як відаць, —
у напрамку шынка.

Сваё не згадваю і ў сне...

Друг другу мы тайно враждебны,
Завистливы, глухі, чужды...
А. Блок.

Калісьці мроіў я радкамі,
На памяць ведаў больш сваіх.
Хоць неабдзелены сябрамі,
Іх вершы не чытаў я ўслых.

Гады мінулі. І сумую.
Сваё не згадваю і ў сне...
Часцей радкі сяброў цытую,
Што лепш казалі за мяне.

Як цяжка і як горка маладой
Застацца ў дваццаць восем удавой.

І гэта не на год і не на два —
На ўсё жыццё не жонка, а удава.

Чакаць? — Але адкуль яго чакаць...
Хаця і не стамляецца ўдзяляць

Яго пляшчотным, мілым, дарогім,
Ніхто не зможа параўнацца з ім.

Калі пагляд мужчынскі апячэ,
Пакоціцца слязінка па шчацэ.

І сэрца затрапечацца не ў лад:
Жаданы ён і крыўдны ён, пагляд.

●
Дні невясёлыя насталі
Такія непазбежныя дні.
Як некалі, не вабяць далі,
Як ні заві і як ні сні.

Твая рука пахаладзела
Ды і ў маёй не больш цяпла.
Раней і ты не так глядзела.
Вачэй праменнасць адцвіла.

У маладосць няма вяртання.
Маліцца б мне былой красе.
Ды кроў мая
маё жаданне
Тваёй крыві ці данясе?

Тры дарогі

Тры дарогі сышліся ў дарозе адной,
Трыадзінай. Яна так убачана мной:

Конь на першай дарозе наважна ідзе.
Я, вазак, пакланяюся гэткай хадзе;

Па другой —
за канём колы круцяцца ўслед,
Ім зазвычай каціцца
ў загадкавы свет;

А па трэцяй — нябачнай —
(няма ёй канца),
Мая памяць сягае хутчэй за ганца;

Тая, першая сцежка,
што конь пратаптаў,
Прарасла, заруцела палоскаю траў;

Той дарогі, якую калёсы рыпелі,
Каляіны-разоркі яшчэ не змялелі;

А дарогаю трэцяй,
што ў вечнасць пралегла,
Мая памяць паперадзе бегла і бегла.

Нарачанская імпрэсія

Неба Нарачы зоркі дарыла
І ў наш час, і спрадвеку, даўно.
Нарач зоркі тыя ў вадзе серабрыла
І як скарбы спускала на дно.

І цяпер, калі месяц над ёю
Жаўтаватай бляшнёю вісіць
Свецяць зоркі аздобай сваёю,
Залатою, што ярка зіхціць.

На глыбіні-вышыні змянілі.
Не згубілі нічога яны.
Яны ў выслах спрадвеку свяцілі
І ў глыбінях іскрыста відны.

Не дрыготка ім тут, не спякотна.
Свет вады вабіць тайнай сваёй.
Абхапіла іх Нарач пляшчотна
Залатою пясчанай касой.

Палюбілі касу залатую
І крышталь нарачанскай вады.
І ні кроплі яны не шкадуць,
Што зляцелі з нябесаў сюды.

Напрыканцы веку

Два гады, апошніх, засталася...
Столькі веку нашаму пажыць.
Мой узрост не лета лічыць — восень:
Неба менш святлее,
больш — імжыць.

Блізка дваццаць першае стагоддзе,
Яго бераг бачыцца здалёк,
Нібы востраў, пры любой пагодзе
Распазнае і не пільны зрок.

Непазбежнасць у жыцці такая:
Да мяжы, апошняй, век ідзе.
І прысуду вечнасці чакае,
Ад яе не дзенешся нідзе.

Ды не боязь, не адчай трывожаць,
(Я — не вечны. Вечны чалавек!),
Дажывём напэўна, а не можа,
Векаў век і свой, магчыма, век...

Няма жанчыны няшчасней, чым дабрадзейнай.

Асабліва калі табе за трыццаць, і ты ўжо...напцаць гадоў жонка мужа, які не адрознівае Пікаса ад Маціса, і восень сёлета загасцілася, і сунуцца колы твайго лёсу па выбітай каляіне — і, можа, ніколі, ніколі не збочаць...

Лілія Іванаўна, дызайнер па інтэр'ерах, стаіць на ўласнай кухні, падперазана фартухом у буйныя гарохі, і падазрона вывучае аркуш, які дастала з прыгожага канверта з выявай залатой кветкі. Гэта запрашэнне на чарговае пасяджэнне клуба дабрадзейных жанчын "Белая лілея". Лілія Іванаўна ніколі не чула пра існаванне такога клуба... Але месца пасяджэння ўказана самае прэстыжнае — там, дзе, як вядома з газет, бываюць "зоркі" і куды прыходзяць высокапастаўленыя асобы. Надрукаваны і тэзісы клуба — кактэйль цытатаў з Бібліі, Агні-Егі ды модных філосафаў. Трэба ж, які тытул — дабрадзейныя жанчыны! Самі сабе яго прысвоілі?

Калі не розыгрыш, дык тутэйшая мадыфікацыя "сініх панчоў". І Лілія Іванаўна хавае канверт на кухоннай паліцы, між кніг па кулінарыі.

Пакуль Лілія Іванаўна рыхтуе вячэру для мужа і дачкі, давайце бліжэй пазнаёмімся з гэтай, трэба прызнацца, досыць шараговай кабетай. Лілія Іванаўна прадуе ў адной так званай "сумеснай" фірме. Праўда, не так даўно. Да гэтага сядзела ў дзяржаўным праектным інстытуце. Праекты яе рэгулярна перамагалі на прафесійных конкурсах, але зарплата затрымлівалася не менш рэгулярна... Да таго ж пагроза скарачэння... Вось і пайшла на "вольны хлеб". Пра афармленне Лілія Іванаўнай адной прэстыжнай крамы нават двойчы згадвалася ў газетах. Атрыманую валюту за гэтую працу Лілія Іванаўна аддала мужу. Той схаваў нязвычайна для сям'і зялёныя паперкі на "чорны дзень"... І яна забылася на іх. Бо не належала да тых жанчын, што купляюць сабе французскія духі і сумачкі з кракадзілавай скуры за кошт сямейнага бюджэту. І ўвогуле надала мала ўвагі свайму знешняму воплёку, наконт якога не мела, дарэчы, ніякіх ілюзій. Не ўсім жа быць каралевамі прыгажосці! Прычына ад часоў студэнцкага юнацтва да самаробных упрыгожванняў са скуры і дрэва, сумачак "торбачак", няідкай касметыкі. Абутак і адзежу можна купіць і ў дзіцячай краме — там ёсць "дарослыя" памеры, толькі мадэлі папрасцей і танней... Паліто дзясць гадоў — накінула зверху шаль, надзела капялюшык — вось і шарм! Хаця пры жаданні магла і апрануцца — муж, пабадзяўшыся бесперапоўным, уладкаваўся наладчыкам тэхнічнага абсталявання ў Палацы сучаснай моды... Але — ну, якая такая глабальная розніца між памадай за сем тысяч і сто тысяч, ботамі з натуральнай скуры і штучнай... І нашто залатыя прысценкі, калі срэбныя высакародней?

Не разумела Лілія Іванаўна і тых сваіх сябровак, што хваліліся любоўнымі прыгодамі. Іх вазілі на іншамарках, вадзілі ў рэстараны, частавалі цукеркамі з шампанскім...

Не тое, каб Лілія Іванаўна не хацела цукерак з шампанскім... Але ў яе была натуральныя грэблівасць да "лёгкіх паводзін". Дапусціць да сябе чужога мужчыну — усё роўна што пакарыстацца чужой зубной шчоткай. Нехта зробіць гэта без рэфлексій, другога — званітуе...

Не дзіва, што Лілію Іванаўну практычныя людзі лічылі наіўнай дурнічкай: не ўмее жыць...

Хаця і зайздросцілі ўпотаі гэтай дурнічкай... Ой, як зайздросцілі!.. Усе гэтыя модныя прыгажуні, не абіяжараныя сям'ёй, разумніцы і ганарліўкі. Проста самотныя кабеты... Хаця Лілія Іванаўна пра іх зайздрасць нават і не здагадвалася...

— Мама, есці давай!
— Жонка, з голаду паміраю! — даносяцца з вітальні галасы. І Лілія Іванаўна таропка падае на стол.

Снег усё не выпадаў. Гараджане паныла тупалі па мокрым асфальце, які люстравалі іх шэрыя твары. Лілія Іванаўна забылася пра таямнічае запрашэнне. Але неўзабаве ўечары да іх у каватэру патэлефанавалі. Трубка ўзяў муж. Пас-

ля некалькіх слоў ён змяніўся з твару, чамусьці пачаў вольнай рукой падцягваць свае спартовыя штаны, прыгладжаў рэдкую чупрыну. Страціў усю мужчынскую паважнасць.

— Зараз, зараз... Адно хвілінка... Я яе паклічу...

Па энергічнай мужнінай жэстыкуляцыі Лілія Іванаўна зразумела, што тэлефануе нехта асабліва важны. Сапраўды — гэта аказалася Леакадзія Сямёнаўна, дырэктар Палаца сучаснай моды, дзе працаваў муж. Дырэктарку за вочы звалі "Цэрберша", і ўсе баяліся яе, як агню.

— Вы не забыліся, Лілія Іванаўна, — нечакана салодка гучала кантральта дырэктаркі, — што заўтра пасяджэнне клуба "Белая лілея"? Спадзяюся, запрашэнне атрымалі своєчасова? Я — сябра праўлення клуба. Будзем рады вас бачыць.

Цяпер ісці трэба было абавязкова...

У горадзе аказалася не так ужо мала

гэта фетышызм мужчын... А жанчына прывыкла глядзець на сябе, як на частку мужчынскага свету, і недахоп у сабе якасцей, уласцівых мужчыне, лічыць сваімі недахопамі. А якасці, уласцівыя толькі жанчыне, — таксама лічацца яе недахопамі... Поспех жанчыны ў грамадскім жыцці, творчасці ў першую чаргу сустракаецца непрыязна жанчынамі! Існуе пагроза выраджэння энергіі "інь". І тая, што хоча зрабіцца яе носьбітам і правадніком, выканаўцай місіі сусвету, мусіць адрознівацца высокімі маральнымі якасцямі. Сям'я і мацярынства павінны быць для яе непарушнымі святынямі — вялікі грэх траціць энергію "інь" па-за арэолам сямейнага агменю. Адначасова жанчына мусіць выявіць свой інтэлектуальны і творчы патэнцыял у карысным для грамадства рэчышчы, заняць пэўнае месца ў сусьвету і спрыяць у выкананні місіі такім жа носьбітам энергіі "інь". Як бачыце, наша арганізацыя моцна адроз-

мадскага транспарту. Капляючы у яе бакі, двух гузікаў на паліто не хапае, і крыльцы яе анёла-ахоўніка пакаменчалыся.

— Вы павінны ездзіць на машыне, — незнаёмец аддаў планшэты Ліліі Іванаўне. — Бачыць вас у натоўпе — усё роўна што трапічнага матыля ў адзежнай шафе...

І пайшоў. Лілія Іванаўна толькі цяпер разгледзела, што незнаёмец высокі і дужы, і надзіва эlegantны. На машыне!.. "Ха-ха-ха" тры разы... Паправіла капялюш, планшэты пад паху — і наперад, да сваіх каструляў...

На наступны дзень Лілія Іванаўна зноў сустрэлася на прыпынку з тым... блакітнавокім. Шчыра кажучы, паспрабуй ён неяк загаварыць, пазнаёміцца, Лілія Іванаўна без ваганняў "адплыла" б яго. Уся яе адпрацаваная сістэма самаабароны мабілізавалася б... Але мужчына стаяў на другім канцы прыпынку і нават не глядзеў на выпадковую спада-

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

ДАБРАДЗЕЙНЫЯ

дабрадзейных жанчын. Не менш за паўсотні. І выглядалі яны менавіта так, як павінны былі выглядаць — ніякіх міні, ніякіх дэкальгэ, яркай касметыкі. Прычоскі — строгія вузлы на патыліцах ці немудрагелістыя стрыжкі. У многіх — акуляры. Што ж, прынамсі, знешне яна не вылучаецца... Лілія Іванаўна сядзела за кутнім столікам з шэрага мармуру і спалохана разглядала невядомыя далікатэсы: нешта падобнае на марскую капусту, загорнутую ў чырвоныя скрыльчкі, рознакаляровыя жэле ў металевых ракавінах, маленькія бутэрброды, нанізаныя на шпількі — канапэ яны называюцца, ці як? Адзінае, што можна было браць, не баючыся парушыць этыкет, — высокая шклянка з кактэйлем... Кактэйль аказаўся безалкагольны і даволі гідкі на смак. І ўвогуле ўся зала была такая халодная, вялікая, няўтульная... Шэры мармур сцен, люстраныя калоны... Цьмянае святло белых пляскастых плафонаў... Не, імпрэза ніяк не прыпадала на звычайны вечарыне. Хаця б таму, што наводзіла сум нягучная арганная музыка. І тое, што ў зале прысутнічалі адны жанчыны. І засяроджанія абліччы, і строгая вопратка. І незразумелае адчуванне нейкай... тэатральнасці таго, што адбываецца. Вось і дырэктар Палаца сучаснай моды, мажняя, гучнагаласая, у чорным касцюме з белым кантам... А вось... ну так, гэты твар Лілія Іванаўна неаднойчы бачыла на экране тэлевізара. А гэта... Ну так, жонка... не будзем называць, чыя.

Вызначыла яна і яшчэ адну заканамернасць, у клубе не было занадта старых і маладых. Усе — кабеты так званага сярэдняга ўзросту.

Між тым арганная музыка заціхла. За маленькі столік з мікрафонам у цэнтры ўселася жанчына ў белай сукенцы, з тварам прыемным і прыветным, але занадта ўладным. Лілія Іванаўна вырашыла, што гэта старшыня клуба. Жанчына ўпэўнена загаварыла:

— Вітаю шановных сяброў клуба "Белая лілея" і кандыдатаў у сябры! Дазвольце нагадаць, што клуб аб'ядноўвае жанчын, якія адпавядаюць высокаму пэнзу па трох паказальніках: маральнасць, інтэлектуальнасць, грамадская значнасць. Мэта клуба — супольнымі намаганнямі спрыяць выратаванню грамадства. У Космасе жаночы і мужчынскі пачатак — "інь" і "ян" — злучаны непадзельна. Толькі іх сінтэз спараджае гармонію светаўладкавання. Сёння ў нашым хворым свеце стваральная энергія "інь" амаль не запрацаваная. Мужчыны стварылі свой агрэсіўны свет са сваімі каштоўнасцямі. І горш за ўсё, што гэтыя каштоўнасці сталіся адзіна рэальнымі для большасці жанчын, патэнцыяльных носьбітаў энергіі "інь". Так звае вольнае каханне, якое марнуе вялікую таямніцу нараджэння жыцця, узаконілі яны, мужчыны, бо "ян" па прыродзе сваёй — хаос, неўпарадкаванасць, экстрапаляцыя. Улада зброі і грошай —

ніваецца ад прымітыўных феміністычных арганізацый, таму што толькі добрадзейнасць і крышталёвая чысціня ставяць жанчыну на вяршыню светастварэння, а зусім не вольнае каханне і перайманне мужчынскіх якасцяў.

Зразумела, знайсці асоб, якія б адпавядалі гэтым патрабаванням, а значыць, і прынышам нашага клуба — вельмі і вельмі нялёгка. Кожная кандыдата падлягае пільнаму вывучэнню. Любое парушэнне аднаго з прынцыпаў — аўтаматычнае выключэнне з клуба. Таму на сёння ў клубе налічваецца шэсцьдзесят чатыры паўнаватасныя сяброўкі, уключаючы філіялы клуба ў іншых гарадах, — і ўсяго тры кандыдаці...

Лілія Іванаўна ўся спялася, бо была ўпэўнена, што на яе звернуць увагу... Але старшыня толькі прапанавала даць слова музыкам і запрасіла ў залу струнны квартал з Аўстрыі.

У кварталце таксама аказаліся адны жанчыны.

Лілія Іванаўна пацягвала свой гідкі кактэйль і не магла даўмецца, у чым сэнс гэтых занудных пасяджэнняў. Дакладна, "сінія панчохи", як яна і думала... І чаго яе так настойліва сюды запрашалі? Увесь вечар прасядзела ў цёмным кутку... Праўда, пэўна, ад хвалявання, мроілася нечая пільная ўвага да сваёй сціплай асобы... Але, апроч імгненнага выпадковага позіркаў, Лілія Іванаўна прыкмет увагі не выявіла.

Вечарына скончылася нечакана хутка. Пасля выступу струннага квартэта прысутныя палюбаваўся слайдамі пра старажытныя абразы Божай Маці, праслухалі кароткую лекцыю і пачалі разыходзіцца. Ужо на выхадзе Лілія Іванаўна азірнулася і заўважыла, што некаторыя жанчыны зніклі за невялікімі дзвярыма між двума люстранымі калонамі... Што ж, якая ёй справа... Няма ў яе жадання ўступіць у гэты клуб...

Жыццё не змянялася. Хіба што аднойчы ў паштовую скрынку ўкінулі асобна выдрукаваныя правільны ўступленні ў клуб "Белая лілея" — тое самае, пра што гаварыла старшыня. Жартам Лілія Іванаўна ўжо не магла гэта лічыць, але ставіцца сур'ёзна... Нават мужу не магла як след пераказаць, што чула на пасяджэнні — нейкі "інь", "ян"...

Пасля першага поспеху з'явіліся заказы на афармленне інтэр'ераў самых розных устаноў, і Лілія Іванаўна пачала браць працу дахаты. Хто не спрабаваў залезці ў перапоўнены тралейбус з двума планшэтамі метр на метр — не зразуме, наколькі Лілія Іванаўна была аднойчы ўдзячна незнаёмаму блакітнавокаму мужчыне, які заходзіў у тралейбус перад ёй, падхапіў ейныя планшэты і трымаў над галавой на выпягнутых руках аж пяць прыпынкаў. Шчасце яшчэ, што ён выходзіў разам з ёю.

Не варта заводзіць знаёмства з жанчынай, якая толькі што выйшла з гра-

рожніцу. Нейк само сабой атрымалася, што ён зноў падхапіў яе планшэты. Прычым асаблівай радасці з гэтага не выявіў. Яна нават адчула сябе вінаватай — стварае абставіны, калі добрае выхаванне прымушае чалавек займацца цяжкай няўдзячнай працай... Бо сама Лілія Іванаўна, відаць, сёння не справілася б са сваёй ношай і, як часта даводзілася рабіць, прайшла б два прыпынкі да тралейбуснага калыпа, дзе лячэй сесці.

Незнаёмец без усяякі каментарыяў аддаў Ліліі Іванаўне планшэты, ветліва развітаўся і пайшоў у свой бок. Так што ёй нават зрабілася крыўдна — мог бы нешта і сказаць...

Усю ноч ішоў нудны дождж, які палогіў прыроды даўно мусіў быць снегам. Вечер шпурляў у вакно мокрыя лісты, ужо не жоўтыя, а цёмна-карычневыя, амаль чорныя — нібыта стужкаліся ў шыбу прывідныя рукі... Штучная скура боцікаў патрэскалася, і Лілія Іванаўна дарэмна шукала на прыпынку — спрэс лужыны — месца, дзе праз ненадзейны падэшвы не прасочвалася б вада... Незнаёмка на прыпынку не аказалася. Лілія Іванаўна адчула такое расчараванне, што сама сабе здзівілася. І яшчэ больш засмуцілася з сябе, калі ўзрадавалася, пабачыўшы яго праз дзень... Спадарожнік зноў дапамог Ліліі Іванаўне несці планшэты, але не развітаўся на прыпынку. Сёння яму трэба было зайсці ў краму, што каля яе дома, і яны пайшлі разам.

— Прабачце за нахабства, але хацелася б даведацца, што за таямнічыя прадметы выпала мне несці. Вы мастак?

— Не, дызайнер... Афармляю інтэр'еры.

— Як цікава... А я — музыкант, віяланчэліст.

Размова завяла Лілію Іванаўну і яе планшэтаносца ў такіх інтэлектуальных вышыні, калі сама сабе радуецца — якая ж ты разумная ды эрудзіраваная...

Ля крамы мужчына развітаўся, не зрабіўшы ніякіх закідаў на далейшае знаёмства. Нават імя не папытаўся...

Надышлі выхадныя. Муж Ліліі Іванаўны праводзіў іх перад тэлевізарам — глядзеў усё запар, адлаючы перавагу "бавікам". А яна "адводзіла душу" — займалася інтэр'ерам уласнай кватэры. Уласна кажучы, Лілію Іванаўну нельга было назваць добрай гаспадыняй. Пра што ніколі не забывалася нагадаць свякруха. Не ляжала ў ейных шафах адзенне роўнымі стосікамі, не без плямаў былі кашулі ейнага мужа... Дый м'у іх найчасцей ён сам. Затое аздабленне кватэры была адмысловым. Нібыта нічога шыкоўнага — але адчуванне шыку... Во-

ка не ведае, на чым спыніцца. Збаны з непаліванай гліны, сухія кветкі, самаробныя дыванкі, карункавыя сурвэткі, пледзеныя з лазы крэслы, неверагодныя накідкі з кавалачкаў скуры і футра... Галоўная цяжкасць для Ліліі Іванаўны была не ў тым, каб стварыць такую абстаноўку, а адстаяць самое права на яе існаванне... І вольны час яна траціла не на прасаванне, гатаванне ці шыраванне, а на выраб новых сурвэтчак ці фігурак з саломкі і лёну, маляванне карцін ды іншас... Тут бы і разжыцца капейчынай з пабочнага промыслу, але кожны свой выраб Лілія Іванаўна неверагодна апчаджала, кожны здаваўся ёй непаўторным, часткай сябе, таму і дарыла з цяжкасцю, адрываючы... І ніколі падоранае не забывала. Хутчэй на апошнія грошы купіць падарунак...

Але цяпер, перабіраючы стракатыя шматкі, думала яна не пра тое, што з іх прыфантазіруе, а пра блакітнавокага незнаёмца... Міжволі параўноўвала яго з мужам... Упершыню за...наццаць гадоў шлюбна падумалася: а што, каб той, другі, быў на месцы гэтага?..

Фу, сарамашка... Захоўваць столькі гадоў цнатлівасць (па вызначэнні Эмануэль: цнатлівка — жанчына-аднамужніца), каб загарэцца выпадковым чалавекам, закруціць думкі вакол нічога, фантазіі, пустэчы... Намарыць сабе можна такое, што пасля не вылытаешся з уласных думак. Ну што было? Міжвольны дотык рук, размова пра мастацтва...

У яе хоціць сілы волі, каб выкінуць з галавы гэтае насланне...

А ў панядзелак ён сустракаў яе на прыпынку з букетам жоўтых лістоў.

Яго звалі Валеры Паўлавіч.

На развітанне ён пацалаваў ёй руку.

Лілія Іванаўна руку вырвала, і заявіла, што яна прыстойная жанчына, і няхай ён не спадзяецца на нешта... І ўвогуле няхай лепш не трапляецца ёй на вочы... У яе сям'я... Любімы муж... І не трэба ўскладняць жыццё ні сабе, ні іншым...

Прыйшла дадому і расплакалася.

З клуба "Белая лілея" рэгулярна дасылалі літаратуру ў падтрымку і прапаганду жаночай добрадзейнасці. З мужам надарылася некалькі надарэчных сварака. Дачка прынесла са школы двойку па рускай літаратуры. І колькі ні называй сябе дурніцай, нічога не зменіцца...

Раніцай-нарэшце выпаў снег. Ён сыпаўся мокрымі камякамі, і не было ў ім нічога ад карункавай зімовай казкі, адно нежыццёвая, нялюдская туга... На прыпынку тапталася некалькі чалавек, некаторыя яшчэ ў асенніх паліто, змерзлыя і злыя... Валерыя не відаць... Хаця... За пластыкавым шчытом нібыта знаёмая сіняя курткі... Ён...

Але нейк дзіўна стаіць, нібыта ногі не трымаюць... П'яны? Абсеў на зямлю... Лілія Іванаўна, з некаторай грэблівацю, падплыла да яго... І сэрца яе абрынула. Валеры са скрываўленым тварам, у падранай куртцы, але — зусім не п'яны, толькі надзвычай бледны, спрабаваў узняцца на ногі, адыспі ад яе, схвацацца...

— Прабачце, я не хацеў парушаць слова... Затрымаўся тут выпадкова... З нагой нешта...

Лілія Іванаўна з жахам глядзела, як Валеры Паўлавіч заціскае насоўкай глыбокую драпіну на лбе, і кроў цячэ па пальцах, капае на снег...

— Вы... вы пабіліся? Вас абрабавалі? Трэба хуткую дапамогу, міліцыю...

— Міліцыю?! — ён нечакана рагатнуў. — Прабачце, Лілія... Якраз з міліцыяй нядаўна і сустракаўся... Не, я не бандыт. Мы ўчынілі пікет з патрабаваннямі прыбраць адну ваенную базу... Я — пап'фіст... — Валеры Паўлавіч прадэманстраваў значок на куртцы — нешта падобнае на перавернутае дрэва ў крузе. — Не палохайцеся, нічога страшнага не адбылося. Ва ўсім свеце пап'фісты ўчыняюць падобныя акцыі, і ва ўсім свеце іх б'юць...

Лілія Іванаўна слухала і халадзела. Нешта новае, незвычайнае ўваходзіла ў яе жыццё. Ніколі не мела яна дачынення ні да якіх палітычных суполак, чужымі здаваліся ўсе мітынгі і дэманстрацыі... Чаго мітусіцца? Улада — брудная справа, палітыка — таксама. І трэба як мага далей трымацца ад іх. Адзіна рэальнасць — сям'я і творчасць... І вось, калі ласка — скрываўлены пап'фіст з разгаданага пікету, якому міліцыянт выкруціў нагу і разбіў лоб...

(Працяг на стар. 12)

"Любіць нас цяжка..."

На "Залатой афішы" — лепшыя імёны

Летапіс тэатральнага жыцця горада над Бугам папоўніўся яшчэ адной старонкай, вартай пашаны ды ўвагі. Нядаўна тут прайшло ўшанаванне прэміяй "Залатая афіша" па выніках мінулага года шэрагу тэатральных дзеячаў. Прычым святая атрымалася агульным: у адной зале сабраліся разам работнікі двух тэатраў — Брэсцкага тэатра драмы і музыкі і Брэсцкага тэатра лялек. Таму і намінацыі падзяліліся, так бы мовіць, паміж прадстаўнікамі дзвюх розных тэатральных плыняў.

Такім чынам, дыплом і прэмію "За лепшую мужчынскую ролю" атрымалі — акцёр Тэатра драмы і музыкі заслужаны артыст Беларусі Канстанцін Пераляліца і акцёр Тэатра лялек Юры Цесля. Сярод актывістаў прэміяй "За лепшую жаночую ролю" былі адзначаны Людміла Рабая (Тэатр драмы і музыкі) і Лідзія Воўчанка (Тэатр лялек). За лепшыя мужчынскую і жаночую ролі другога плана ўзнагароджаны прэміяй "Залатая афіша" драматычнымі акцёрамі Тамара Кірына і Зміцер Пажадаеў. Званне "Майстра — залатыя рукі" было аднадушна прысуджана загадчыку мастацка-пастаноўчай часткі Тэатра лялек Зміцеру Паляшынку і інжынеру па святлу тэатра драмы і музыкі Мікалаю Жарнасеку. Урэшце, ганаровае званне "За заслугі перад тэатрам" займелі людзі, якія на працягу доўгіх гадоў верай і праўдай служылі Яго Вялікасці Тэатру: гэта Антон Збарамірскі — былы загадчык мастацка-пастаноўчай часткі, які шчыраваў у двух тэатрах; Павел Жмайлік — былы першы дырэктар Тэатра лялек, заслужаны работнік культуры краіны. Віктар Залатухін — былы дырэктар двух вышэйпаяннёных абласных тэатраў; Сяргей Еўдашэнка — заслужаны артыст Беларусі, акцёр і рэжысёр тэатра драмы. На вялікі жаль, у самы апошні дзень жыцця знайшла гэтая ганаровая ўзнагарода Уладзіміра Кулішава — выдатнага артыста і сумленнага чалавека, які бескарэсліва, на грамадскіх пачатках болей за 20 год узначальваў абласное аддзяленне Беларускага Саюза тэатральных дзеячаў, быў чылым і спагадлівым чалавекам, адказным педагогам, сапраўдным руліўцам на нялёгкай тэатральнай ніве... Акрамя таго, шэраг артыстаў і работнікаў двух тэатраў атрымалі таксама ганаровыя граматы ад абласнога Упраўлення культуры, абласных ды гарадскіх уладаў.

У цёплай, прыязнай атмасферы праходзіла ўся імпрэза. Тэатральных дзеячаў віншавалі берасцейскія сацыялагі, спевакі ды паэты, ім і граў камерны аркестр абласной філармоніі, танчылі выхаванцы студыі-ансамбля гарадскога Дома культуры "Надзея" ды навучэнцы Брэсцкай дзіцячай харэаграфічнай школы пад кіраўніцтвам Людмілы Зяленінай.

I. X.

"Белыя буслы" Міколы Котава

З нацыянальным танцам, з беларускай абрадавай песняй звязаў сваё жыццё і творчасць Мікола Котаў. За свой больш як 30-гадовы шлях у мастацтве ён падарыў глядачам тры выдатныя самадзейныя калектывы, якія заслужана носяць званне народных. Першай і непаўторнай любоўю Мікалая Конанавіча стаў тураўскі ансамбль "Прыпяць". Да ўсяго М. Котаў, як чалавек па-сапраўднаму неўтаймаваны і ўлюбёны ў народнае мастацтва, аказвае дапамогу многім самадзейным калектывам краіны. Запрашаюць яго для пастаноўкі народна-бытавых танаў і вядомыя прафесійныя калектывы — у прыватнасці, Дзяржаўны акадэмічны хор імя Г. Цітовіча, ансамбль народнай музыкі "Святая", тэатр гістарычнай драмы і камедыі. А яшчэ Мікалаю Конанавічу выступае як рэпетытар ў Беларускай акадэміі мастацтваў, Мінскім універсітэце культуры, Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, Дзяржаўным цырку...

Апошнім жа часам пры падтрымцы беларусаў Амерыкі — доктара гістарычных навук Янкі Запрудніка, прадпрымальніка Жоржа Навумчыка, а таксама Асацыяцыі творчай інтэлігенцыі "Духоўнае адраджэнне" на базе сярэдняй школы N 192 горада Мінска пачаў працаваць тэатр абрадавага фальклору "Бераг белых буслоў", які і ўзначаліў М. Котаў.

Вопыт майстра, безумоўна, варты пераймання. Гэтым і кіравалася згаданая асацыяцыя "Духоўнае адраджэнне", калі выпусціла асобнай кніжкай лепшыя сцэнарныя народных свят, аўтарам якіх з'яўляецца Мікалаю Конанавіч — "Юр'я", "Купалле", "Кірмаш", "Палескае вяселле", "Каляды", "Калі ласка, на аячоркі!", "Дажынкі".

Няможна сцвярджаць, што да першай драматычнай сцэны Беларусі Якаў НАПАПАЎ імкнуўся ўсё сваё сталае жыццё, але дэбют яўна запозніўся. "Лэдзі Кронкі і мышы" паводле Д. Патрыка (Малая сцэна Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы) з усімі своеасаблівымі рэжысёрскі манеры ды работы хіба далі падставу, утварылі нагоду для размовы, якая мусіла быць адбыццём... ну хоць бы гадоў пяць таму, калі Якаў Напатаў утвараў Незалежны тэатр у Гомелі (тэатр існуе і цяпер, маючы розгалас, трапляючы на фестывалі). Або пасля першых поспехаў у Расіі, — пра апошнія, звязаныя з драматургіяй Аляксея Дударова, сведчыць прэса Бранска.

Тэатральная слава рэжысёра Якава Напатава — гэта перадусім вядомасць чалавека прынцыповага, у звыклым тэатральным абыходку нязручнага. З нягнуткім характарам, цвёрдага і нават скандальнага. Вядомасць гэтая пераследуе рэжысёра ці не ўсё творчае жыццё. Так, што самім узроўнем ды якасцю ягоных сцэнічных прапаноў ужо і грамадская думка цікавіцца... у святле напатаўскае славы...

Якаў НАПАПАЎ

поспех мае шмат граняў, а яны часам вострыя. Я зразумеў (і Грыша Фігліні зразумеў таксама): мне гэта больш нецікава...

— Але звачым на глядачоў! Першы ваш спектакль, "Аўтобус" паводле Страціева, выйшаў з заяўкай на асэнсаванне — не так пераменаў у соцюме, як з намаганнем разабрацца ў людзях нашага соц'юму. Быў "Дон Жуан 2050" паводле Жу-хавіцкага, — гісторыя чалавека, які самым прыўкрасным у жаночым целе бачыў душу. "Пэратвараў ён ваду ў віно або не..." паводле "Маці Ісуса Валодзіна", — дзе ў маці намагаліся высветліць, хто ж ейны сын, бог або толькі чалавек...

— Так, глядачы не пакідалі нас без увагі. Але я пераканаўся, што публіку трэба рабіць сваёй. Тады яна будзе разумецца з тэатрам! Бо людзі, часцей за ўсё, бачыць трукі, любяць фокусы, за якімі... губляецца сутнасць рэчаў ды з'яў.

— А тваё саборніцтва, — маўляў, ты, хоць і не наўпрост, хоць і ўскосна, барукаешся з "Дарагой Памэлай" у Музычнай камедыі, — фокус (выдумка) газеты "Рэспубліка"?

— Ды не ўвязваюся я ні ў якое саборніцтва! Я часцяком бяру п'есу толькі як падставу

— Якаў, напэўна, адкуль ўзялося пра цябе такое меркаванне — няўжывісты?

— На маё разуменне чалавек зручны ў тэатры, — гэта той, які не працуе. Які заміраецца з бязладдзем, неабавязковасцю, неарганізаванасцю і да т. п. Памяркоўны характар — часцяком пасрэдны спектакль. Праўда, блягі рэжысёрскі характар зусім не азначае поспеху на сцэне. Разам з блягім характарам і спектакль... бляжэе. Але ў нашых тэатрах, як правіла, людзей трэба змушаць і змушаць да працы. А я не прызнаю ў спектаклі дрэбязяў.

— Як пастаноўшчык ты больш вядомы ў Расіі, хоць жывеш у Гомелі, лічышся "нацыянальным кадрам" і твае пастаноўкі ў абласных тэатрах Беларусі не на апошнім рахунку. Расія — гэта прынцыпова або... так атрымліваецца?

— І тое, і іншае. Беларусі неяк... не дужа патрэбны, а ў Расію запрашаюць. Часта. Так часта, што ў мяне апошні час маюцца думкі: няважна, які спектакль я пастаўлю дома, у Беларусі. Непатрэбны я ёй і ўсё тут...

— Але запрашэнне Нацыянальнага тэатра ты прыняў, здаецца, з радасцю...

— І шчаслівым лётаў першыя два дні. Пакуль не зразумеў, як рэзана першай драматычнай сцэны Беларусі суаднесіліся з рэзнам саміх спектакляў. Яны атрымліваюцца неяк... насуперак тэхнічнае раскіданасці і арганізацыйнаму бязладдзю. Праўда, падобнае сёння перажываюць ці не ўсе тэатры былога Саюза. Але ў Купалаўскім усё кам-

пенсуюць таленты — акцёрскія, перадусім.

— Ты вядомы як вучань вядомых настаўнікаў — Барыса Луцэнка, мэтра рускай сцэны Беларусі ды Леаніда Хейфеца, які рупіўся пра тое, каб ты затрымаўся ў Маскве...

— А я з'ехаў у Гомель. Да сям'і. Бо для мяне перапынёны — паняцце не географічнае. Пра што сведчыў наш Незалежны тэатр, даражы. Бізнесовец Рыгор Фігліні наважыўся даць пад тэатр грошы толькі пасля палкіх і пераканаўчых перамоваў (пра сярбоўства я не кажу). Пакуль была агульная мэта ды цікавая каманда — быў тэатр. А нам ад пачатку ўдалося зрабіць тэатр, які б вылучаўся з шэрагу сабе падобных, — пра яго распавядала перадача "Тэатр плюс TV", ім цікавіліся аналітыкі з Масквы... Прыязджалі акцёры — адтуль жа, з Масквы, браць удзел у нашых спектаклях. Да таго часу, пакуль тэатр не стаў ператварацца... у звычайную абласную пачвару... Але, прабач, "я не сядыст, каб смакаваць гэтыя сумныя падрабязнасці", — так каза персанаж у спектаклі "Лэдзі Кронкі...". Як толькі тэатр пачынае ўжываць слова "выжыць", яму ўжо не да мастацтва. Немагчыма вісець на скале і чакаць, пакуль яна зробіцца раўнінай. Трэба або падаць долу, або караскацца ўгару. У Незалежным знікла развіццё. Мы зрабілі цудоўную залу з Яўгенам Волкавым, але сродкаў на арганізацыю прасторы вакол залы... Забракавала. Акцёры разбасячыліся:

МУЗЫКА

Слухай іншых, бяры лепшае...

Чамусьці пра педагогаў успамінаюць толькі тады, калі з'яўляецца добры, таленавіты вучань. Але ж для таго, каб выпяставаць таленавітага, трэба мець досвед у педагогічнай рабоце. І, напэўна, — талент настаўніка. З такім дасведчаным і таленавітым педагогам, выкладчыкам Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі Эдуардам Кучынскім — наша размова.

— Эдуард Віктаравіч, як вы прыйшлі ў музыку?

— Мусіць, выпадкова. Мне было 16 гадоў. Бацькаў сябра купіў баян, запрасіў у госці, пачаў іграць. Я паслухаў і сказаў: трэба мне навучыцца. Ён мне даў ключы ад кватэры і я, тыдзень пахадаўшы, асвоіў баян.

— Дзе гэта было?

— На Далёкім Усходзе, горад Усурыйск. Бацька мой быў вайсковец, вандравалі ў розныя канцы краіны...

— Ці ведалі вы тады ноты?

— Не, не ведаў. Мама мая добра спявала, штосці перадалася. І... пайшло далей. У Палацы культуры шахцэраў быў аркестр народных інструментаў. Там я навучыўся граць на домры. У духавым аркестры граў на трубе.

— Так самастойна і авалодвалі гэтымі інструментамі?

— Потым мяне вучылі кіраўнікі аркестраў, але пачынаў вучыцца сам. Кур'ёзна быў выпадак, калі я захацеў паступіць у музычнае вучылішча, нічога не ведаючы. Мой бацька сказаў выкладчыкам: "Вы яму толькі пакажыце, і ён сам усё сыграе". Мяне ўзялі на домру. Праз два месяцы я трапіў на першы ў сваім жыцці сімфанічны канцэрт. Выконвалі Шостую сімфонію Чайкоўскага. І калі ў першай частцы скрыпкі зайгралі мелодыю пачобнай партыі, я зразумеў, што ўсё мае жыццё павінна быць звязана са скрыпкай. Сказаў пра гэта майму настаўніку, а ён быў да ўсяго завуч. Некалыкі тыдняў ён мяне адгаворваў,

а потым зразумеў, што дарэмна, і пайшоў да дырэктара. Мне выставілі ўмову: за паўгода я мусіў прайсці курс школы-сямігодкі, а калі не здолею, мяне выключыць з вучылішча. Я згадаўся.

— У якім горадзе гэта было?

— У Хабараўску. Пасля таго сімфанічнага канцэрта я вырашыў: буду канцэртмайстрам сімфанічнага аркестра. І гэту задачу я ўрэшце выканаў. Пасля заканчэння кансерваторыі граў у аркестры і нават 16 гадоў дырыжыраваў.

— Якую кансерваторыю вы закончылі?

— Кішынёўскую, вучыўся разам з Марыяй Біешу, Яўгенам Догам...

— А як здарылася, што жылі вы ў Хабараўску, а трапілі ў Малдову?

— Я рамантык, убачыў фільм пра Малдову — танцы, музыка, сонца — і вырашыў: еду вучыцца туды.

— І ў якіх аркестрах даводзілася граць?

— У Нальчыку, у Данецку, у Кішынёве. У Нальчыку працаваў разам з Юрыем Цемірка-

навым. Ён вучыўся, паехаў на ўсеаюжны конкурс дырыжораў і атрымаў прэмію. Пачаў працаваць у Ленінградзе. Зрэдку наязджаў у Нальчык. Мне даводзілася кіраваць аркестрам. Так праходзіла мая кар'ера як дырыжора.

— А як вы прыйшлі да педагогічнай дзейнасці?

— Я не думаў гэтым займацца. Сябры папрасілі дапамагчы адной альтыстцы паступіць у кансерваторыю ў Маскве. І вось ужо 30 гадоў займаюся педагогікай.

— А Мінск чым прывабіў?

— Мінск — радзіма маіх продкаў. А яшчэ... Трэба было вучыць свайго сына. Па ўсім Саюзе шукалі выкладчыка-віяланчэліста і знайшлі ў Мінску. — Уладзіміра Паўлавіча Перліна.

— Цікава, чаму вы з жонкай — скрыпачы, а сына вучылі на віяланчэлі?

— Мы абое абагуляем гэты інструмент і марылі зрабіць сямейны квартэт.

— Ведаю, што ў Мінску вам давядзецца

ДУША

"Твой выбар" — выратаванне

НАТАКІ З ДАБРАЧЫННАЙ АКЦЫІ
"САЛІСТЫ ВЕНЫ — ДЗЕЦЯМ БЕЛАРУСІ"

самалюбівыя, ганарыстыя. Штурхаюся, бракуюся, але ў тэатры, дзе аб'ява ставяцца да размеркавання роляў, дзе ўсё адно — першая яна ў мяне або не першая, лепшы ў мяне спектакль, або так сабе, — у такім тэатры нічога выдатнага не з'явіцца. Трэба толькі зберагаць раўнавагу паміж гэтым змаганнем характараў ды чалавечнасцю. Як у Брука: балансаваць на мяжы хаосу і парадку. Гэты баланс закладзены ў самой прыродзе тэатра з ягонымі самазаймаючымі прафесіямі! Па ступені небяспекі для жыцця (сусветная статыстыка) на першым месцы — лётчыкі-выпрабавальнікі, на другім — рэжысёры-пастаноўшчыкі. Бо акцёры ў сваіх ролях — людзі палярныя, з рознымі зарадамі, а каб скіраваць іх, каб у залу пайшоў ток тэатральнага дзеяння, трэба камусьці іх злучыць. Разрады, як правіла, праходзяць праз рэжысёра. Так шмат трэба ўтрымаць... толькі ў двух руках! — поспех. На ўсіх. Або — няўдача. Яна — толькі твая. Рэжысёрская...

З Якавам НАТАПАВЫМ размаўляла Жана ЛАШКЕВІЧ

На здымку: Іна Усовіч і Вячаслаў Паўлюць у спектаклі "Лэдзі Кронкі і мышы".
Фота А. КУШНЕРА

для размовы. Хай даруюць мне зацятыя прыхільнікі аўтарскага тэатра, тэатра драматурга; я спашлюся на Пітэра-Брука, які таксама мяркуе, што п'еса — нагода, толькі нагода для размовы з залай. Такой і сталася "Дарагая Памэла". Ёсць пэўная жанчына... з зоркі. І яе, як і мяне, як і нас, цікавіць, ці зрабіліся людзі лепшымі за апошнюю тысячу гадоў. Не, не зрабіліся, як высвятляецца. Але яны ўсё адно заслугоўваюць спачування! З ейнага пункту гледжання... Мне не хочацца адказаць на пытанні ў пастаноўцы, мне хочацца іх ставіць... Ці каштуе жыццё трох маладых людзей жыцця адной, нікому не вядомай старой? Ім, маладым, трэба жыць... Але ж не за кошт іншых! Як у Высоцкага: "Усім нам хопіць вады, усім нам хопіць зямлі..."

— А ў тэатры? Ён жа таксама — адзін на ўсіх.

— Прабач. Але трэба ў ім ствараць умовы. З намі трэба насіцца, нянькацца, падыграваць нам, шкадаваць нас, разумець капрызны ды крыўды... Прабач. Калі хоць у кагосьці з нас ёсць валоданне прафесіяй (пра талент проста не кажу), ёсць здольнасці, дык іх трэба заахвочваць — хоць бы ўвагай! Любіць нас цяжка, бо мы шкадлівыя, амбіцыйныя,

працаваць у ДМШ N 2 завучам, у дзевятай — завучам; намеснікам дырэктара — у музычным вучылішчы. І вось вы педагог знакамітага каледжа. Трохі пра вашу педагогічную "кухню", калі ласка.

— Спачатку браў вопыт іншых выканаўцаў, ігру якіх я аналізаваў. Шмат дапамагаў удзел у міжнародных конкурсах. Колькі напярэмаў, стыляў, школ — каласальны досвед для педагога! Магу цяпер ужо казаць пра ўласнае крэда. Першае: як мага хутчэй навучыць тэхнічна валодаць інструментам і разбірацца ў музычнай форме. (Гаворка тут пра скарачэнне шляху авалодання скрыпкі). Другое: дамагчыся высокай выканаўчай культуры. Трэцяе, самае галоўнае: інтэлект, без яго цяжка. Кожнага, нават маленькага, бачу як асобу. Мая справа — раскрываць гэту асобу. Асцярожна і трапятліва вяду кожнага вучня і хвалююся, ці не перашкаджаю я яму развівацца. Стараюся разгледзець залатое зярнятка, раскрываць гэтае зярнятка — вось мая задача.

— Вы павінны быць псіхалагам і любіць дзецей...

— Проста трэба спытацца рабіць добра. Люблю людзей, дзецей, музыку. Хачу каб музыка людзей радавала, на кожным уроку кажу: іграйце не тое, што я вам гавару, а тое, што адчуваеце. Іграйце свае думкі, і выявіцца асоба!

— Ваша вучаніца Каця Дзяруга, калі ўпершыню грала з аркестрам, зрабіла такое ўражанне, нібыта... тэлебачанне здымае фільм з ейным удзелам. Віртуоз Арцём Шышкоў, пра якога пісаў "ЛІМ" і які добра калегуе з Уладзімірам Співаковым, за межамі Беларусі абараняе гонар нашай краіны, і ён гэта ўсведамляе. Што тут адказнасць ці ганарыстасць?

— Без ганарыстасці вынікаў не дасягнеш, без адказнасці таксама немажліва. Мае вучні разумеюць, што сённяшні поспех — гэта не поспех на ўсё жыццё. Трэба працаваць яшчэ і яшчэ.

— Эдуард Віктаравіч, а як атрымліваецца, што машы зорачкі, ператвораныя ў сталых музыкантаў, потым непатрэбныя дзяржаве?

— Чым горш жыве народ, тым менш яму патрэбная культура... Чым багацейшая краіна, тым больша патрэба ў высокім мастацтве. Але ж не толькі матэрыяльны бок усё вызначае. Культура народа павінна быць вышэй, тады і будзе жаданне слухаць класічную музыку, тады і ў нас будучы, як за мяжой,

з'яўляцца на першых старонках газет фотаздымкі майстроў мастацтва — гонару краіны.

— Без удзелу бацькоў выкладчыку цяжка працаваць з даравітымі дзецьмі?

— На мае ўрокі дзеці прыходзяць толькі з бацькамі. Яны бачаць, што я патрабую ад вучняў, і могуць дапамагчы дома дзіцяці, як і што рабіць.

— Нават калі бацькі не музыканты?

— У Арцёма Шышкова ў сям'і проста "добрае надвор'е". У бацькі тонкі слых і ён вельмі патрабавальны да сына. Але такая патрабавальнасць дае вынікі... Можна сказаць, вучацца не толькі дзеці, але і іхнія бацькі.

— Пра што, акрамя музыкі, вы размаўляеце з вучнямі?

— Я сам люблю паэзію, літаратуру, мастацтва, таму і з вучнямі размаўляю пра гэтыя віды творчасці. Такія размовы далі нечаканы вынік: мой вучань Уладзімір Ліхтэн, закончыўшы каледж, паступіў у Акадэмію музыкі, а ў Акадэмію мастацтваў... А наогул, лічу, што дрэнны той педагог, якога не перасягнуў вучань.

— Эдуард Віктаравіч, ці патрабуеце вы, каб вучні слухалі запісы розных выканаўцаў?

— Спачатку — ніякіх праслухоўванняў. Калі твор вывучаны і я зразумеў адносіны хлапчука ці дзяўчынкі да гэтага твора, тады гавару: слухай іншых, бяры лепшае! Заўважу, што на ўроках мы прайграваем творы ў адпаведнасці з патрабаваннямі сцэнічных умоў. І калі я сказаў "усё добра", дзеці смела ідуць на сцэну. Яны любяць сцэну, чакаюць сустрэчы са слухачом. Але не даю ім доўга знаходзіцца на воблаках, апускаю на зямлю: кажу трэба працаваць зноў.

Ведаеце, пра дзяцей, пра вучняў мы з жонкай можам гаварыць бясконца. Нават пасля работы. І, дарэчы, займаючыся педагогікай, зноў і зноў пераконваюся, што наша сістэма музычнай адукацыі адна з лепшых у свеце. І трэба яе берагчы. Галоўнае, каб нашы музыканты былі патрэбныя сёння сваёй краіне, дзеці павінны гэта адчуваць. Нашы зорачкі не павінны згаснуць. Гэта клопат дзяржавы. Музыка вымагае ад яе грунтоўнай падтрымкі.

Гутарыў Аляксандр МІЛЬТО

На здымку: Эдуард Кучынскі, лаўрэат міжнародных конкурсаў Арцём Шышкоў, Жанна Кучынская і канцэртмайстар Ганна Беражная.

У рамках фестывалю "Мінская вясна" адбылася дабрачынная акцыя, так бы мовіць, фестываль у фестывалі — "Салісты Вены — дзеціам Беларусі". Яе наладзіла грамадскае аб'яднанне "Беларускае таварыства ўрачоў" і Беларускае дзяржаўнае філармонія. Салісты Венскай оперы Алівера Мілякавіч (сапрана) з Сербіі і Паўлет Хэрбіч (мец-сапрана) са Злучаных Штатаў Амерыкі 30 і 31 сакавіка далі канцэрты ў Вялікай зале філармоніі, а 1 крававіка выступілі перад жыхарамі Светлагорска. Мінскія і светлагорскія канцэрты мелі мэтай азнаёміць выхаванцаў музычных школ нашай краіны з творчасцю сусветна вядомых майстроў опернай сцэны, а таксама сабраць сродкі для дзіцячай раённай бальніцы Светлагорска. Планаваўся ўдзел у канцэртах басэа з Бельгіі Вільфрыда Ван дэ Брандэ, але ён не прыехаў па прычыне нездароўя. Увогуле вясна не лічыцца ў спевакоў добрым часам для гастроляў, вандроўка ва ўмовах вясновага перападу тэмператур можа кепска адбіцца на галасавых звязках. Тым болей мы павінны быць удзячны спадарыням Мілякавіч і Хэрбіч.

Разам з імі ў канцэртах бралі ўдзел Дзяржаўны камерны аркестр і камерны хор Беларусі, піяніст Юрый Гільдзюк. За дырыжорскім пультам у Мінску быў Дзмітрый Зубаў з Расіі.

Выступленні ў Мінску майстроў такога класа — выдатная падзея, але нічога надзвычайнага для культурнага жыцця сталіцы ў гэтым няма. Іншая рэч — Светлагорск. Гэты горад мае ўстойлівы "імідж" беларускага "Садома і Гаморы" і па сумнай вядомасці ў свеце саступае хіба што Чарнобылю. Светлагорск мае адзін з самых высокіх працэнтаў па заражэнні ВІЧ-інфекцыяй у Еўропе. Нават гавораць (я не чуў афіцыйных пацвярджэнняў альбо абвяржэнняў гэтых размоў), што большы працэнт хворых на СНІД адносна колькасці жыхароў мае толькі Нью-Йорк. Так што культурніцкая акцыя з удзелам сусветных зорак у Светлагорску мела на мазе паспрыць усталеванню ў горадзе духоўнасці. Высокае мастацтва — альтэрнатыва сённяшняму заняпадку. Арганізатары і ўдзельнікі дабрачыннай акцыі слухана лічаць, што СНІД і наркаманія, як з'явы сацыяльна-вымаганьні і адпаведных сродкаў барацьбы. Не толькі пашырэння сеткі медычных устаноў, але і развіцця культуры. Бо культурны чалавек наўрад ці пацягнецца да шпрыца з наркатам, здолее засцерагчыся ў небяспечных сітуацыях.

Такія канцэрты спрыяюць і таму, што жыхары малых гарадоў пачынаюць сябе паважачы і ў іх з'яўляюцца мясцовы патрыятызм і адпаведныя амбіцыі. Праграма светлагорскага канцэрта адрознівалася ад таго, што пачулі мінчукі. А ў працяг выступілі мясцовыя таленты, выхаванцы Светлагорскай школы мастацтваў. І гэта не ўспрымалася дысанансам.

Падчас дабрачыннай акцыі былі сустрэчы з кіраўніцтвам горада Светлагорска і Светлагорскага раёна, наведанне раённай дзіцячай бальніцы, прэс-канферэнцыя. Гэта спатрэбілася для таго, каб лепей азнаёміць (з дапамогаю прэсы) грамадскасць і ўлады краіны з праблемамі Светлагорска.

Гораду, які апынуўся ў такім незаіздросным стане, хранічна не хапае лекаў, чыстых прадуктаў, сродкаў на аздараўленне — найперш дзецей. Светлагорск — гэта Палессе, Гомельшчына і... Чарнобыль. Напачатку Светлагорск уваходзіў у зону перыядычнага кантролю. Гэта давала права на бясплатныя лекі і бясплатнае аздараўленне дзецей у санаторыях і лагерах адпачынку. У 1996 годзе на падставе не зусім зразумелага ў юрыдычным сэнсе

рашэння, якое дазваляе пераглядаць статус зон кожных тры гады, строгі кантроль зрабіўся пастаянным, пастаянны — перыядычным, а зоны перыядычнага кантролю былі абвешчаны чыстымі. Цяпер ствелагорцам за лекі і аздараўленне даводзіцца плаціць. Сёння, калі дзіцячыя ўрачы цікавяцца ў бацькоў, чаму яны не водзяць дзяцей на чарговыя медагляды, тыя адказваюць: "А навошта? Вы выпішце лекі, на якія ў нас усё роўна няма грошай".

Скажам шчыра, горад застаўся сам-насам са сваімі праблемамі. А тут яшчэ наркаманія і СНІД, вытокі чаго трэба шукаць у адсутнасці адпаведнай сучаснай патрэбам культурнай інфраструктуры. У СССР так было заўжды, спачатку будавалі прамысловы гігант, які прыцягваў людзей без каранёў з усяго Саюза, потым ужо — сякое-такое жылло, а ў апошняю чаргу — клубы, кінатэатры, спартыўныя і выставачныя залы (калі, зразумела, грошы заставаліся...). І пачынаў народ бавіць вольны час (якога пры сённяшнім беспрацоўі стала яшчэ болей) з алкаголем, адкуль недалёка да шпрыца і СНІД.

Кіраўніцтва раёна і горада, у прыватнасці, старшыня райвыканкама Уладзімір Пальнін, мэр Светлагорска Баляслаў Пірштук, кіраўнік тэрытарыяльнага медыцынскага аб'яднання Дзмітрый Саламонаў і галоўны ўрач раённай дзіцячай бальніцы Людміла Сонеш намагаюцца вырашаць праблемы, якія засталіся ім ад "светлага мінулага" ды яшчэ й разрастаюцца ў спецыфічных абставінах нашай сённяшняй рэчаіснасці. Горад трымаецца за кошт уласных сродкаў, за кошт добраахвотных ахвяраванняў і адлічэнняў ад прыбыткаў мясцовага бізнесу ды яшчэ за кошт дабрачыннай дапамогі з-за мяжы. Светлагорская медыцына можа надаць дарослым, але дзеці ўсё неабходнае атрымаюць — такія тут прыярытэты.

Журналісты запыталіся: арганізатары дабрачыннай акцыі ў Светлагорску і Мінску (гэта найперш "Беларускае таварыства ўрачоў") робяць высакародную і, безумоўна, патрэбную справу, але ці не бяруць на сябе функцыі дзяржавы, даючы такім чынам уладзе магчымасць "раслабіцца" і ўхіліцца ад сваіх абавязкаў? Можна, і так, — адказаў Аляксандр Цярэшчанка, кіраўнік прыгараднага таварыства, — але выйсця няма. Нехта павінен гэта рабіць. Тым болей, што дэмакратызацыя грамадства прадуладжвае ўзмацненне ролі нядаравых грамадскіх арганізацый.

17 красавіка канцэрт, сродкі ад якога пойдучы ў Светлагорск, адбыўся ў Вене. Цікаўнасць да дабрачыннай акцыі і гатоўнасць дапамагчы выказалі амбасадары Югаславіі, Летувы, Вялікабрытаніі, Кыргызстана ў Мінску. Дадам, што гэтыя канцэрты адбыліся ў межах праграмы "Твой выбар" — мастацтва як сродак выратавання, духоўнага і фізічнага.

Напрыканцы прыгадаю словы спадарыні Аліверы Мілякавіч:

"Маё дзяцінства выпала на часы яшчэ больш цяжкія. На другую сусветную вайну. Мне хацелася плакаць, але я спявала. Я заўжды спявала для людзей, каб зрабіць іх шчаслівымі. Таму для мяне няма розніцы: Венская Опера, Ла Скала, Мінск альбо Светлагорск. Мая сцэна — увесь свет! Мастацтва заўжды дапамагала мне ў жыцці, у тым ліку і зарабляць грошы, і цяпер я магу дапамагачы іншым. Таму наша супрацоўніцтва будзе мець працяг".

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

На здымку: Паўлет Хэрбіч са светлагорскімі дзецьмі.
Фота Я. Коктыша

Ад неба,
ад зямлі...

Юрый Піскун і Алена Юр'ева — члены Саюза мастакоў Беларусі, сябры мастацкай суполкі "Пагоня". Жывапісныя творы Юрыя знаходзяцца ў зборах Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі, Дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага запаведніка "Заслаўе", Мастацкага музея ў Магілёве, у прыватных зборах Беларусі, Італіі, Германіі, Швецыі, ЗША, Іспаніі. Жывапіс і працы ў галіне сцэнаграфіі мастацкі Алены Юр'евай ёсць у запаведніку "Заслаўе"; Дзяржаўным музеі тэатральнага і музычнага мастацтва, Віцебскім абласным краязнаўчым музеі, у прыватных зборах Беларусі, Італіі, Германіі, Іспаніі, Ізраіля, Балгарыі і інш.

Юры Піскун выкладае ў Беларускай Акадэміі мастацтваў модадызайн на кафедры мадэлявання і мастацкага тэатра. Алена і Юрый на працягу 17 гадоў працуюць мастакамі-пастаноўшчыкамі Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага ансамбля "Харошкі".

Юрый у сваёй творчасці вялікую ўвагу надае партрэту. Ён раскрывае псіхалагічную глыбіню блізкіх яму людзей, непарыўную сувязь са сваім родам, з роднай зямлёй. Тая ж тэма стала стрыжняем яго сюжэтных карцін ("Белы свет", "Летнія кветкі", "Лена і дзеці", "Травы і дрэвы", "Зімовы сон", "Вяселле ў Беражках", "Ратушнікі дзеці", "Лета ў вёсцы", "Наташа і Зосечка").

Плённа працуе мастак у галіне сцэнічных касцюмаў, імкнучыся ўвасобіць тмя ж уяўленні аб чалавечай прыгажосці. Просты і эпічна глыбокі свет няспешнай сялянскай працы і абсалютызаванага адвечнага існавання чалавека ў прыродзе паўстаюць на карцінах Алены ў разнастайных праявах — ад ідылічнасці "наіўнага" мастацтва да абстрагаванага ўвасаблення трагедыі. Чаробныя: "Кветкі роднай зямлі", "Малако для Вольгі", "Валя і восень", "Крыгаход", "Бабулін серп", "Калыханка Калыбан — адселенай вёскі", цыкл "Каменныя міфы".

Мастакі Юрый Піскун і Алена Юр'ева прадстаўляюць свой непаўторны мастакоўскі сусвет, тонкае і глыбокае разуменне кампазіцыйнай вастрыні, таму як тэматычныя карціны, так і іх партрэтныя персанажы дыхаюць уласнай адметнасцю, уласным сэрцам, уласнай душой.

Гэтыя самабытныя мастакі, як адзначалася вышэй, працуюць і над касцюмамі жыхароў Беларусі XIV—XVII стагоддзяў. Яны выкарыстоўваюць сучасныя матэрыялы, захоўваючы гістарычную дакладнасць. За аснову бяруцца гістарычныя партрэты, касцельныя барэльефы, а таксама дэталі, што захаваліся ад сапраўдных касцюмаў тых часоў.

Летась на выставе ў гісторыка-краязнаўчым музеі Нясвіжа, апроч карцін Юрыя Піскуна і Алены Юр'евай, дэманстравалася 20 мужчынскіх і столькі ж жаночых касцюмаў. У такіх убраннях выступаюць нашы знакамітыя ансамблі "Харошкі" і "Бліскавіца".

Тамара ФАМЕНКА

Віцебск у лёсе
Шагала

Як шмат значыць горад на Заходняй Дзвіне дзеля станаўлення таленту сусветна вядомага мастака, бадай, больш-менш ведае кожны, хто цікавіцца гісторыяй мастацтва. Але адна справа чэрпаць гэтыя звесткі з многіх выданняў, асобныя з якіх сталі бібліяграфічнай рэдасцю, адбіраючы неабходныя факты па крупінах і куды іншая, калі можна разгарнуць кнігу, у якой усё гэта сабраны пад адной вокладкай. Тады адразу апынаешся ў свеце ў нечым вядомым табе і разам з тым па-ранейшаму таямнічым, тады "правяраеш" уласную памяць наконт Шагала і з прыемнасцю зазначаеш, што шмат чаго пра яго — жыццё, творчасць, стасункі з іншымі людзьмі — яшчэ не ведаў. Падобнае адчуванне перажыве кожны, каму пашчасціла набыць кнігу А. Падліпскага "Васільковыя годы Марка Шагала, или Витебск в судьбе художника". Вышла на радзіме таго, хто пакармыў сваім талентам Парыж і ўвесь свет, але ніколі не разлібіў зямлю маленства. Кніга выпушчана Віцебскім краязнаўчым фондам імя А. Сапунова. Тыраж прыстойны — дзве тысячы асобнікаў.

ДАБРАДЗЕЙНЫЯ

(Працяг. Пачатак на стар. 8—9)

— Трэба патэлефанаваць каму з вашых сямейных... — Лілія Іванаўна ўсё не наважвалася ўзяць на сябе клопат пра гэтага... гераічнага, але ўсё-ткі чужога мужчыну.

— Няма каму тэлефанаваць.
— Вы... не жанаты? — пытанне вырвалася мімаволі.

— Быў... Не, мая былая жонка — цудоўны чалавек... Проста яна знайшла лепшага. У яго свая фірма, ён можа забяспечыць ёй тое жыццё, якога яна заслугоўвае...

На працу Лілія Іванаўна ў гэты дзень не паехала.

Кватэра Валерыя Паўлавіча месцілася на апошнім паверсе дзевяціпавярховіка непалітэ ад дома Лілія Іванаўны — ягоны дах быў відзён за дрэвамі скверыка... Валерыя Паўлавіч, распрануты па пояс, нахіліўся над ваннай, а яна змазвала ёдам яго баявыя драпіны. Валерыя Паўлавіч, нягледзячы на пячучы боль ад ёду, сыпаў жарцікамі... І Лілію Іванаўну прыводзіла ў замілаванне, што яе нечаканы пацыент чырванее і саромеўся яе, і пад жарцікамі ягонымі хаваўся відавочная няёмкасць...

Валерыя Паўлавіч накінуў кашулю і даскакаў да канапы — нага, хоць і не відаць было пашкоджанняў, балела... Лілія Іванаўна ўсведамляла, што выканала свой доўг, што трэба зараз жа ісці... Але як даўно ў яе гэтак жа замірала сэрца — гадоў... наццаць таму! І ў Валерыя Паўлавіча такія дужыя, пяшчотныя рукі... І вочы яго такія блакітныя... І... хоць будзе што ўспомніць!

Лілія Іванаўна вярталася дадому ўжо прыцемкам. Першы снег даўно стаптаў, змяшчалі з апальным цёмным лісцем...

Смяротны грэх... Яна адчувала яго пярар, зусім неўяўны — але фізічны... Ну чаму яна такая дурная... Мільёны жанчын, у тым ліку і яе сяброўкі, маюць каханкаў, мяняюць мужчын, як пальчаткі, абсалютна натуральна... А яна... Як прыйсці дадому, дакрануцца да дзіцяці грэшнымі рукамі, палаваць мужа тымі ж вуснамі, што нядаўна так гарача палавалі іншага мужчыну?! Яна заўсёды была такая... прарыстая. Цяпер — на ёй пляма, якую, здаецца, убачыць кожны...

Адно супішае — гэта незвычайны адзюльтэр, гэта вялікае, неадольнае пачуццё... Магчыма, яе шчасце. Магчыма, няшчасце. "Я сам пагавару з тваім мужам, — сказаў Валерыя на развітанне. — Не дакарай сябе, гэта лёс. Хутка мы будзем неразлучнымі".

Усё цудоўна, узнісла, высакародна... Але чаму ж не чуваць тае ўзнёсласці? Чаму так гняпе пачуццё віны? Божа, як гэта нязвыкла, як гідка — быць грэшнай...

Дома Лілію Іванаўну чакаў торт "Птушынае малако", шампанскае і радасна ўсхваляваны муж. Ён дапамог жонцы зняць паліто і нават расшпіліў боцікі. Правёў, разгубленую, да фатэля, падаў бакал...

— Пазнаёмся, стукнуў сябе ў грудзі, намеснік дырэктара Палаца сучаснай моды па гаспадарчай частцы! Так, так! Усяго дзве гадзіны, як на новай пасадзе! І ўсё дзякуючы таму, што мая жонка — дабрадзейная... Дырэктар так і сказала — ведаючы ваш выдатны сямейны мікраклімат і асаблівую надзейнасць...

Муж радаваўся, хадзіў па пакоі, планавалі, як лепей распарадзіцца адчуванай прыбаўкай да сямейнага бюджэту, і Лілія Іванаўна баялася спудзіць гэтую яго радасць... Няхай не адчуе сёння, што ўсё ў іх скончана, і не мае ніякага зносу гэты ягоны радасць, і планаванне... Але... Няўжо ён не адчувае? Няўжо не бачыць, як гараць на яе вуснах падалункі другога? Ніколі не мелі яны адзін ад аднаго таямніц. Няўжо не заўважае ён, што не ўсмішка на яе твары — маска?

Муж урачыста працягнуў Лілію Іванаўне белы канверт з залатой кветкай.

— Заўтра пасяджэнне клуба. Сама

Леакадзія Сямёнаўна перадала. І касцюм для цябе падабрала — шык-мадэрн!

Клуб дабрадзейных жанчын! Лілія Іванаўна ледзь не рассям'ялася. Цяпер яна не належыць да ліку дабрадзейных жанчын. Аб чым не шкадуе. Не... Зусім не шкадуе!

Але муж, калі ўсвядоміў, што жонка не збіраецца ісці ў клуб, так засмуціўся, так зазлаваў, што яна мусіла паабяцаць пайсці. Пакуль канчатковае слова не сказана, трэба падтрымліваць відчужнасць ранейша адносін... Прынамсі, сказана, трэба падтрымліваць відчужнасць ранейшых адносін... Прынамсі, дзеля дачкі.

У знаёмай зале, шэра-мармуровай з люстранымі калонамі, пасяджэнне клуба "Белая лілея" адбывалася па ранейшым сцэнарыі. Доклад пра міжнародную канферэнцыю жанчын-палітыкаў з выступленнямі дэлегатак, справядзача нейкага жаночага фонду, канцэрт арганнай музыкі... Нудота. Але калі Лілія Іванаўна ўжо сабралася сыходзіць, яе затрымала за локаць высокая кабетка з выбеленымі валасамі:

— Лілія Іванаўна, пасяджэнне клуба працягваецца ў малой зале... Вас чакаюць.

І Лілія Іванаўна прайшла за тымі, хто застаўся, у дзверы між калонаў. Там цягнуўся доўгі вузкі калідор, яшчэ адны дзверы — і вінтавая лесвіца, стылізаваная пад старажытнасць. Хаця і занятая асабістымі перажываннямі, яна міжволі ўсхвалявалася ад здагадкі, што даведзецца пра сапраўдную сутнасць клуба... Няўжо ўсё зводзіцца да тых паных прадстаўленняў у шэрай зале?

Што ж, залу, куды цяпер трапіла Лілія Іванаўна, анік не было назваць шэрай... ні ўрачыстасці, ні халоднай адчужанасці... Каму, як не ёй, было апаніць вытанчанае спалучэнне кармінавага-аксаміту мэблі, кветкавых габеленаў у барочным стылі, кітайскай парцеляны і пушыстых дываноў — нібы жывыя газоны на светлым паркеце... Галасы тут гучалі гучней, некаторыя кабеты знялі строгія пінжакі і засталіся ўрамантычных блузках. Са здзіўленнем заўважыла Лілія Іванаўна і некалькі мужчын, надзіва прадстаўнічых — нібы з часопісных вокладак. Прысутныя — каля трох дзесяткаў — рассялілі ў мяккія фатэлі, паўкруглыя канапы, разабралі з нізкіх белых столікаў кактэйлі, і дырэктар Палаца сучаснай моды Леакадзія Сямёнаўна ўзяла слова:

— Дарагія сябры! Сёння ў нас свята. Мы прымаем у правадзейныя сябры клуба кандыдатку, якая паспяхова прайшла ўсе тэсты і выпрабаванні, вядомага дызайнера Лілію Іванаўну!

Усе павярнуліся да Ліліі Іванаўны і заапладзіравалі. А дырэктарка працягвала:

— Як заўсёды, мы пільна правяралі і гэтую кандыдатку: нас задавальняе яе інтэлектуальны ўзровень, творчы патэнцыял. А маральную ўстойлівасць Лілія Іванаўна ахарактарызуе наш лепшы эксперт. Прашу!

Лілія Іванаўна ўся спялася... А з дальняга фатэля падымаліся і выходзіў на сярэдзінку пакоя высокі, дужы, блакітнавокі мужчына, са шнарам на лобе... Валерыя Паўлавіч! Не можа быць...

Эксперт асляпляльна ўсміхнуўся і загаварыў:

— Пра маім непасрэдным удзеле кандыдатка ў сябры клуба прайшла поўна-эмацыйнае выпрабаванне на ўстойлівасць маральных арыенціраў. Засведчваю... — (Лілія Іванаўна ў жаху заплюшчыла вочы), — вытрымала праверку на выдатна! Ад сябе дадаю, што з задавальненнем працаваў з такой цэласнай і чыстай асобай, як шаноўная Лілія Іванаўна, і выказваю ёй сваё шчырае захапленне!

Эксперт пацалаваў халодную руку Ліліі Іванаўны.

— Віншую! Цяпер мы разам!

Лілія Іванаўна неўразумела азірнулася. Ён... не выдаў яе! Ён падмануў усіх!

Кабеты глядзелі на Валерыя Паўлавіча... На яе... І само сабой нарадзілася веданне: яны ўсе прайшлі праз гэта! Усе, дабрадзейныя, спакусіліся, як і яна... Сур'ёзныя дзелавыя жанчыны з бездакорнай рэпутацыяй, добрыя жонкі і маці... Іх роднасць і агульная таямніца — скрыты грэх... Усе ведалі адна пра адну. І іншага шляху сюды не было... Божа, а яна думала пра злом лёсу, неверагоднае пачуццё... Прынц, якога кожная жанчына чакае да старасці! Герой! Пацыфіст бабы! Майстар сваёй справы... Дасканалы ведае падыходы да такіх закамплікаваных дабрадзейных дурніц... І ўласнага лба не пашкадуе.

Лілія Іванаўна адчула, што зараз расплачца на вачах у ўсёй шаноўнай кампаніі. Нечая клапатлівая рука паднесла да яе вуснаў высокую шклянку з напоем... Так, гэта ўжо быў зусім не безалкагольны кактэйль...

Да яе ўжо падыходзілі, усміхаліся, цалавалі, давалі візітныя карткі:

— Дарагая Лілія, прыходзьце ў мой салон прыгажосці. Адмысловую прычоску зробім! Сама вамі займуся...

— Лілія Іванаўна, давайце ў наступным месяцы зладзім выставу вашых твораў у нашай галерэі.

— Закажу вам афармленне свайго офіса...

— А мне б хацелася, каб ваша творчая фантазія папрацавала над маім ледзішчам!

— Заўтра прышлём вам набор касметыкі "Арыфлайм" — на прэзентацыі атрымалі на ўсіх сяброў клуба...

— Лілія Іванаўна, мне расказвалі пра вашы цудоўныя аплікацыі са скуры...

Два прыслужнікі ў зялёных ліўр'ях з залатымі галунамі запалілі свечкі. Электрычнае святло амаль патухла. Загучала музыка. Некалькі пар узняліся — танцаваць... Да Ліліі Іванаўны падсеў Валерыя.

— Ты цудоўна трымалася, дарагая. Испыт — жорсткая рэч, але, павер, ты не расчаруешся, што прайшла праз яго...

Лілія Іванаўна непаслухмянымі вуснамі прамовіла:

— Я хачу пайсці адсюль...

— Разумен, не хвалойся, — Валерыя Паўлавіч дапамог ёй ўстаць, прашаптаў некалькі слоў старшыні клуба і паўёў Лілію Іванаўну ўніз, прыгожы, дужы, далікатны і чулівы, ідэальны каханак для дабрадзейнай жанчыны.

Дачка спала. Муж зноў сустрэў Лілію Іванаўну ў вітальні.

— Хадзем на кухню. Я ўжо трэці раз чайнік падаграваю.

"Бедны мой чалавек, — Лілія Іванаўна ўпершыню за колькі гадоў уважліва паглядзела на мужа. — Які ён добры, ніколі нічога дрэннага мне не зробіў, ні разу не здрадзіў... А я..."

Муж наліваў гарбату, а Лілія Іванаўна тужліва думала... няўжо няма чыстых жанчын, якіх нельга спакусіць? Яна ж лічыла такой сябе. Не, вядома ж, ёсць. Гэта і тыя, хто сыходзіў пасля афіцыйнай часткі пасяджэнняў клуба ва ўпэўненасці, што спрыяюць адраджэнню грамадства...

І як мала аказалася ў яе таго, што дазваляе вытрымаць любое спакушэнне! Як самаўпэўнена яна спадзявалася на сваю моц!

Позна?! Ці хоціць сілы вырацца з гэтага кола разумных драпежніц? Якая яна ідыётка! Муж, дачка, праца — гэта і было ейнае шчасце! Рэдкае, асаблівае, не-паў-тор-нае...

Між тым муж, не хаваючы радаснай усмешкі, працягнуў жонцы канверт, на гэты раз сіні, з выявай дзіўнай жывёлы.

— Глядзі, даражэнькая, што мне сёння даслалі!

Лілія Іванаўна машынальна дастала з канверта мелаваны аркуш паперы.

"Клуб дабрадзейных мужчын "Срэбны грыфон" запрашае вас на чарговае пасяджэнне... Мэта клуба — аб'ядноўваць носьбітаў духоўнасці, маральнай чысціні, спрыяць аздараўленню грамадства... аднаўленню ідэалаў рыцарскага служэння..."

— Найперш абгаворым момант далікатны. Як намеснік старшыні Камітэта па друку ты для мяне "Зіновій Кірылавіч". Як калега па творчым саюзце — проста Зіновій. На якім варыянце спынімся?

— Напэўна, на другім.

— Я не часта сутыкалася з чыноўнікамі, але ў пераважнай большасці выпадкаў адчувала ў іх нейкую ўнутраную высушанасць, "вымаражанасць". Табе не даводзілася такога заўважаць?

— Сярод чыноўнікаў, як і сярод пісьменнікаў, людзі бываюць розныя, і я не стаў бы так абагульняць. Акрамя таго, чыноўнікаў мяняе час. Помню, як я двойчы з'явіўся на працу ў ЦК без гальштукі — там быў проста перападох. Мне не зрабілі заўвагі толькі зважаючы на мой малы вопыт: я прыйшоў з

— Значыць, на доўгі час загнула... і зноў прагнулася штосьці ў душы. Калі гэта адбылося?

— Гадоў пяць таму. Іду некаля Іслачы па лесе, і раптам злавіў сябе на тым, што словы ў радкі складваюцца. Вось ён, той верш: *Асенні вечар над ракою. Цяпельца кволае блішчыць. І бор сасновы за спіною Аб нечым стомлена маўчыць.*

Маўчу і я... Пара спакою. І грэюць мне душу ў журбе Майго кастра цяпло скупое Ды мара-згадка пра цябе.

З яго і пачалося... Прызнаюся яшчэ, што ўсё жыццё пішу дзённік, занатоўваю ўражанні.

— Для друку ці для сябе?

падарлівых людзей? Прыкінуў макет, раздзель, рубрыкі, праз два тыдні канцэпцыя была гатовая. (Яна, дарэчы, не змянілася і па сёння). Праз пяць гадоў ад заснавання часопіс займае другое месца ў рэспубліцы па тыражы: 225 тысяч. У нас велізарная пошта. Я некалі дзень пачынаў з чытання лістоў. Людзі дзеляцца самымі дарагімі, душэўнымі, важнымі. Яны зразумелі, што часопіс — для іх. Наша заданая — падтрымаць людзей у наш складаны час — духоўна, маральна, калі хочаце — матэрыяльна: добрай парадай.

— Але ж мы загаварылі пра драматычны моманты з біяграфіі...

— Ну, пра адзін я ўжо расказаў. А былі непрыемныя моманты і раней, калі я працаваў у ЦК. Пакуль у аддзеле культуры я займаўся сваёй справай, мне было цікава. А потым мяне зрабілі памочнікам сакратара па ідэалогіі, пайшлі бясконцыя даклады...

— Памятаю, на другім курсе прызнаўся сябрукам, што маю дзяўчыну (першае мае цяжкае каханне, яшчэ са школы), і нехта з іх пытаецца: "А якія ў яе ногі?". Я разгубіўся. Ногі? Пры чым тут ногі?! Я не бачыў яе ног — я вочы бачыў, ідэал бачыў! Прыехаў пасля таго выпадку дамоў на канікулы і спецыяльна прыгледзеўся: а якія ж у яе ногі?

— На ідэалах варта прыпыніцца. Людзі камуністычнай скіраванасці ўсё ёнчаць, што ідэалаў у грамадстве не стала. Дык ёсць ідэалы ці няма?

— Чалавек без ідэалаў існаваць не можа, ён ператворыцца ў нейкую маральную пачвару. Іншая справа, што мы "спахабілі" гэтае паняцце сацыялагічным разуменнем, спалітызавалі яго. Ідэал — як далягляд, без яго не будзе руху. Але ж доллар не можа быць ідэалам. Акрамя матэрыяльнага, павінна быць духоўнае багацце.

— З духоўным цяжэй, не ўважаеш яго, не змераеш... Ды і як ацэніць той, хто сам жабрак?

— Тут я не згодны. Змераць-то не змераеш — многа ці мала, — аднак адразу адчуваеш, з кім маеш справу. Па гаворцы, вачах, паводзінах... І адукацыя пры гэтым не мае вялікага значэння. Мама мая, напрыклад, цалкам непісьменная, ніводнага класа не заканчвала, а як годна трымалася з прафесарамі, з пісьменнікамі, якія прыязджалі са мною. І з кожным знаходзіла агульную мову. Бо духоўна багаты чалавек. І не таму, што вясковая. На вёсцы розныя ёсць людзі — і прымітыўныя, і здэградаваныя. Проста ад прыроды такая, Бог надзяліў. І ткаць умею, і маляваць. І так колеры падбярэ, што вачэй не адарваць. Аўра, мусіць, сапраўды ёсць у людзей. Чыноўнік-дзяржыморда" здалёк адпыхае, адштурхоўвае ад сябе, і чалавек добрай, чыстай душы нятульня сябе пры ім адчувае, аж курчыцца. А з другім — проста купаецца ў аўры...

— Згодна з Бібліяй, духоўнае з матэрыяльным багаццем не надта мірацца.

— Гледзячы што лічыць багаццем. Неабходнае — машына, дача — па-мойму, такім не з'яўляецца.

— Відаць, багацце — гэта лішнія грошы. А калі ў чалавека ёсць запас грошай, чытала я недзе, то ён тады спадзяецца не на Бога, а на грошы.

— Спрацоўвае эффект марской вады: чым болей п'еш, тым горай піць хочацца. Хочаш вер, хочаш не вер, а Маркс, здаецца, не памыляўся: там, дзе гаворка заходзіць пра сто працэнтаў прыбытку, чалавек пойдзе на любое злачынства. Ёсць аб'ектыўныя законы дыялектыкі, і заняцтва іх ні да чаго добрага не прыводзіць. Адна партыя, не маючы супроцьвагі, у рэшце рэшт загніла, што прывяло да краху ўсёй сацыялістычнай сістэмы. Слушна кажуць: калі няма апазіцыі, то яе варта стварыць. Улада закалявае чалавека, пачынаеш некрывічна ставіцца да сябе і сваіх дзеянняў.

— А цябе крытыкавалі калі-небудзь? Жонка, скажам?

— Жонка і цяпер крытыкуе. За характар, ён у мяне ўзрыўны. Сын таксама падчас ставіцца крытычна: я не схільны адкідаць усё, што было раней, а ён больш станоўча бачыць у сённяшнім дні. Імкнусь давесці, што не ўсё так адназначна, трэба быць дыялектыкам. Я ўсё ж кандыдат філасофскіх навук...

— А як пісьменнік ты зведаў крытыку?

— Як ні дзіўна — на прыёме ў Саюзе пісьменнікаў (пад сорок мне было). Кудравец і Казько прадстаўлялі мяне на секцыі прозы, і абодва накідалі заўвагі. "Роўная, правільная проза, — гаварыў В. Казько, — але не хапае ерасі і ахіне!". На шчасце, за мяне ўступіліся "зубры" — Быкаў, Брыль, Карпюк...

— Каб нас зноў не папільнулі ў недахопе "ахіне", прызнайся: у цябе ёсць любімыя анекдоты?

— Ёсць, але не для жаночых вушэй.

— А тост?

— Такого, каб у кішэні і на ўсе выпадкі, — няма. Але адзін прыпамінаецца. Пайшоў Іван рыбу вудзіць, а злавіў жабу. Просіць жаба: "Вазьмі мяне дахаты, чалавеча". Узяў. Сеў есці, а жаба падскоквае: на стол пасады, давалося пасадыць. Лёг у ложках, а жаба тут як тут: пад коўдру яе вазьмі. Вылаўся, але мусіў саступіць. "Пацалуі", — прыстала жаба. Перасліў сябе, пацалаваў. А жаба вазьмі ды ператарыўся ў прыгожую дзяўчыну. А тут і жонка на парозе. Вось, каж, чым ты займаешся! Расказаў Іван чыстую праўду, як усё было, а жонка, хоць памры, не верыць.

— І якое рэзюмэ?

— Дык вып'ем жа за тое, каб жонкі верылі ў нашыя казкі.

— Няблага для заканчэння. На тым і завершым нашу гаворку. Дзякуй, Зіновій. І — да пабачэння, Зіновій Кірылавіч!

Зіновій ПРЫГОДЗІЧ: "Светлага ў жыцці болей"

газеты, быў раскаваным. Але недаўменныя позіркы былі настолькі выразнымі, што не зразумець іх і не ўлічыць надалей было немагчыма. Існавала знешняе падабенства: аднолькавыя касцюмы, андэратывы шапкі, рацінавыя паліто (як цяпер новыя рускія падобныя), аднак пры ўсім пры тым людзі адрозніваліся. У тым ліку і ў аддзеле культуры, дзе я працаваў. Сустрэкаліся чыноўнікі ў найгоршым сэнсе — непрыяцельныя; такі глядзіць і ва ўпор цябе не бачыць. А былі і такія, як Валодзя Гілеп, з якім можна было пагаварыць на любую тэму. Алеся Петрашкевіча, загадчыка аддзела, лічыць тыповым прадстаўніком "класа чыноўнікаў" таксама не выпадала.

— Для сябе.

— А цензар унутраны ёсць — на прадмет як успрыме напісанае патэнцыяльны чытач?

— Скажу шчыра — ёсць. Ды справа не ў тым... Іду некаля на працу: граць пад нагамі, неба хмурае, вецер парывісты... І сам прыгнечаны, вочы долу, у асфальт. І раптам за спіною чую: "Во ненармальны!" (рэпліка жанчыны). Гляджу, ажно сядзіць на лавачцы чалавек немаладога веку. Некуды ўгору пазірае, а там, бачу, дзве сінкікі на дрэве. І такая ў чалавека замілаванасць на твары! Такі спакой, такое шчасце... І я падумаў: невядома, хто з нас больш ненармальны — мы, якія граць таўчам і неба не бачым, ці гэты чалавек!

— А ў цябе, Зіновій, здараюцца такія імгненні — калі сінкікі, неба, лісцікі?..

— Дык вершы толькі ў такія хвіліны і пішуцца. Сама ведаеш...

— Чаму ж ты іх у друк не аддаеш? Сціпласць? Сорам?

— Проста па вялікім рахунку я не лічу сябе паэтам.

— Мы ўсё пра сённяшні дзень, сённяшняе адчуванне свету. Давай азірнемся, га? Ты не прыкмячашь выпадкам, што калі згадваеш дзяцінства, на памяць прыходзяць адны і тыя ж эпізоды — як успышкай высвечаныя.

Я згодзен, работа ў пэўнай ступені накладвае свой адбітак, увесь час трэба знаходзіцца ў нейкіх рамках, працаваць з афіцыйнымі паперамі... Тым не менш, сёння стіль кантактаў істотна змяніўся, стаў больш адвольным.

— Сапраўды. З раняга, дашкольнага дзяцінства — чатыры-пяць эпізодаў, не больш. Сядзім, напрыклад, пасярод вуліцы ў пяску. Пясочак сыпучы, беленькі. Вось дзеям было раздолле! Цэлымі днямі бавіліся ў тым пяску...

Тут ужо на самай справе даводзілася бачыць адно, гаварыць другое, а пісаць трэцяе (вось дзе раздзяленне!). Двойчы прасіў перавесці мяне на іншую работу. З трэцяй спробы мяне адлучылі ў аспірантуру ў Маскву. Я там не толькі дысертацию — дзве аповесці напісаў. Усе музеі абышоў, усе спектаклі паглядзеў. Паэты, артысты ў нас часта выступалі... Шчаслівая пара — калі ты дарослы, усё разумееш і маеш магчымасць працаваць, засяродзіцца на сваім, узбагацацца душой.

— Штосьці не атрымліваецца ў нас з драматызмам, Зіновій. Пра што б ні гаварылі, ты зводзіш да станоўчага!

— Бо светлага ў жыцці ўсё-такі болей. Я вась з якой з'явай сутыкнуўся, як перастаў быць памочнікам. Калегі, таварышы — тыя, што раней руку трэслі, у вочы заглядвалі, у госці запрашалі — вокамгненна перамяніліся. Якое ж было мае здзіўленне, непаразуменне, які боль, калі ты сустракаеш яго на вуліцы, шчыра ўсімхаешся, а ён суха кінуе адно: "Здрас-сце"...

— Можна кавай пачаставаць наведвальніка?

— Так, можна прыняць яго як гасця, і гэта абсалютна нармальна. У ранейшыя часы такога не дазвалялася.

— Як я — у калгаснай кукурузе.

— Школьнае ўспамінаецца падрабязней, з дэталямі. Ад імпрэсіі ўспаміны набліжаюцца да рэалізму. І што б ні пісаў — падсветка адтуль, з дзіцячага, з вясковага. Мая вёска за сем кіламетраў ад вёскі Жэні Янішчыц. Лышча называецца.

— Штосьці не атрымліваецца ў нас з драматызмам, Зіновій. Пра што б ні гаварылі, ты зводзіш да станоўчага!

— Бо светлага ў жыцці ўсё-такі болей. Я вась з якой з'явай сутыкнуўся, як перастаў быць памочнікам. Калегі, таварышы — тыя, што раней руку трэслі, у вочы заглядвалі, у госці запрашалі — вокамгненна перамяніліся. Якое ж было мае здзіўленне, непаразуменне, які боль, калі ты сустракаеш яго на вуліцы, шчыра ўсімхаешся, а ён суха кінуе адно: "Здрас-сце"...

— Неадарна я пыталася пра выдаткі чыноўніцкай працы!

— Дык і з пісьменнікамі некаторымі таксама было. Аказваецца, ніякіх сантыментаў! Адзін голы прагматызм. Тое ж, як і з газеты пайшоў. Нават студэнцкія сябры, займаючы высокія пасады, не пазвалі, не папыталіся, як я збіраюся далей жыць і ўтрымліваць сям'ю. І гэтыя здрады адклалі зарубкі на сэрцы. Да канца я мо і не жыву рамантычных адносінаў да людзей, але горкі вопыт заўсёды спыняе: стоп, не адкрывайся. Скептыцызм з'явіўся нейкі... Не дай Бог, калі невяр'е цалкам авалодае душой...

— А раздвоенасці душэўнай няма? З аднаго боку — дзяржаўны чыноўнік высокага рангу, з другога — пісьменнік (што сёння не з'яўляецца прыкметай добраахвотнасці). Пісьменнік і піша, і размаўляе па-беларуску, а чыноўнік — як прыйдзецца...

— Скажы, калі ласка, што да цябе прыйшло з гадамі (акрамя непазбежнай мудрасці, сяброўкі стальных год)?

— З гадамі мяняюцца адносіны да жыцця, да людзей. Праблемы нейкія абцяжарваюць... Расчараванні, здрады... Пры ўсёй вонкавай "благополучности" ў мяне дастаткова драматычная біяграфія. Мне двойчы даводзілася пачынаць "з нуля". Здавалася б, у журналістыцы дасягнуў "столю": стаў галоўным рэдактарам галоўнай тады газеты — "Советской Белоруссии". І вась на пераломе, у 91-м, калі кампартыя сыходзіла з арэны... Ну, а я быў сынам кампартыі, лічыўся стаўленікам ЦК... У тыя часы было модна галасаваць, выбіраць рэдактара. Сход адбыўся, хацелі выказаць недавер, але калектыву спачатку не падтрымаў падбухторшычкаў. Скончылася тым, што мне ўсё ж давалося пайсці.

— Неадарна я пыталася пра выдаткі чыноўніцкай працы!

— Дык і з пісьменнікамі некаторымі таксама было. Аказваецца, ніякіх сантыментаў! Адзін голы прагматызм. Тое ж, як і з газеты пайшоў. Нават студэнцкія сябры, займаючы высокія пасады, не пазвалі, не папыталіся, як я збіраюся далей жыць і ўтрымліваць сям'ю. І гэтыя здрады адклалі зарубкі на сэрцы. Да канца я мо і не жыву рамантычных адносінаў да людзей, але горкі вопыт заўсёды спыняе: стоп, не адкрывайся. Скептыцызм з'явіўся нейкі... Не дай Бог, калі невяр'е цалкам авалодае душой...

— Каб нас зноў не папільнулі ў недахопе "ахіне", прызнайся: у цябе ёсць любімыя анекдоты?

— Ёсць, але не для жаночых вушэй.

— А тост?

— Такого, каб у кішэні і на ўсе выпадкі, — няма. Але адзін прыпамінаецца. Пайшоў Іван рыбу вудзіць, а злавіў жабу. Просіць жаба: "Вазьмі мяне дахаты, чалавеча". Узяў. Сеў есці, а жаба падскоквае: на стол пасады, давалося пасадыць. Лёг у ложках, а жаба тут як тут: пад коўдру яе вазьмі. Вылаўся, але мусіў саступіць. "Пацалуі", — прыстала жаба. Перасліў сябе, пацалаваў. А жаба вазьмі ды ператарыўся ў прыгожую дзяўчыну. А тут і жонка на парозе. Вось, каж, чым ты займаешся! Расказаў Іван чыстую праўду, як усё было, а жонка, хоць памры, не верыць.

— Не ведаю, як бы я вытрымаў дзе-небудзь ў Міністэрстве эканомікі ці замежных спраў, але ж я ў сваёй сферы працую — у культуры. У ведамствах друку, культуры не толькі могуць — тут і павінны працаваць людзі творчыя. Бо яны больш тонка, глыбока разумеюць сутнасць тых працэсаў, якім прызываны дапамагаць. Здаецца, я знайшоў слова: не кантраляваць, а менавіта дапамагаць. Нядаўна адбылася, напрыклад, нефармальна гаворка ў часопісе "Беларусь" — і пра матэрыялы, і пра афармленне, і пра планы на будучае. Мы свае заўвагі выказалі, супрацоўнікі — свае...

— Чым у такой сітуацыі быў часопіс "Гаспадыня" — ратункам?

— Адыходзіў я без усялякіх планаў. Засеў у бібліятэцы, узяўся за доктарскую (ужо амаль гатовую). Праглядаў шмат выданняў, у тым ліку замежных. І аднойчы "асяяла": чаму б не выдаваць і ў нас часопіс для гас-

— Неадарна я пыталася пра выдаткі чыноўніцкай працы!

— Дык і з пісьменнікамі некаторымі таксама было. Аказваецца, ніякіх сантыментаў! Адзін голы прагматызм. Тое ж, як і з газеты пайшоў. Нават студэнцкія сябры, займаючы высокія пасады, не пазвалі, не папыталіся, як я збіраюся далей жыць і ўтрымліваць сям'ю. І гэтыя здрады адклалі зарубкі на сэрцы. Да канца я мо і не жыву рамантычных адносінаў да людзей, але горкі вопыт заўсёды спыняе: стоп, не адкрывайся. Скептыцызм з'явіўся нейкі... Не дай Бог, калі невяр'е цалкам авалодае душой...

— Каб нас зноў не папільнулі ў недахопе "ахіне", прызнайся: у цябе ёсць любімыя анекдоты?

— Ёсць, але не для жаночых вушэй.

— А тост?

— Такого, каб у кішэні і на ўсе выпадкі, — няма. Але адзін прыпамінаецца. Пайшоў Іван рыбу вудзіць, а злавіў жабу. Просіць жаба: "Вазьмі мяне дахаты, чалавеча". Узяў. Сеў есці, а жаба падскоквае: на стол пасады, давалося пасадыць. Лёг у ложках, а жаба тут як тут: пад коўдру яе вазьмі. Вылаўся, але мусіў саступіць. "Пацалуі", — прыстала жаба. Перасліў сябе, пацалаваў. А жаба вазьмі ды ператарыўся ў прыгожую дзяўчыну. А тут і жонка на парозе. Вось, каж, чым ты займаешся! Расказаў Іван чыстую праўду, як усё было, а жонка, хоць памры, не верыць.

— Сам былы цэковец!

— ...сказаў, што не памятае такой гутаркі за 20 гадоў. На калегію мы таксама вынеслі творчае пытанне: аб рабоце з маладымі аўтарамі. Праўда, сам у час рабочага дня нічога, вядома ж, не напішаш, ды і потым стомлены ўжо. Затое ранічкай як ідзеш на працу хвілін 40, дык, глядзіш, і верш складзецца...

— Чым у такой сітуацыі быў часопіс "Гаспадыня" — ратункам?

— Адыходзіў я без усялякіх планаў. Засеў у бібліятэцы, узяўся за доктарскую (ужо амаль гатовую). Праглядаў шмат выданняў, у тым ліку замежных. І аднойчы "асяяла": чаму б не выдаваць і ў нас часопіс для гас-

— Неадарна я пыталася пра выдаткі чыноўніцкай працы!

— Дык і з пісьменнікамі некаторымі таксама было. Аказваецца, ніякіх сантыментаў! Адзін голы прагматызм. Тое ж, як і з газеты пайшоў. Нават студэнцкія сябры, займаючы высокія пасады, не пазвалі, не папыталіся, як я збіраюся далей жыць і ўтрымліваць сям'ю. І гэтыя здрады адклалі зарубкі на сэрцы. Да канца я мо і не жыву рамантычных адносінаў да людзей, але горкі вопыт заўсёды спыняе: стоп, не адкрывайся. Скептыцызм з'явіўся нейкі... Не дай Бог, калі невяр'е цалкам авалодае душой...

— Каб нас зноў не папільнулі ў недахопе "ахіне", прызнайся: у цябе ёсць любімыя анекдоты?

— Ёсць, але не для жаночых вушэй.

— А тост?

— Такого, каб у кішэні і на ўсе выпадкі, — няма. Але адзін прыпамінаецца. Пайшоў Іван рыбу вудзіць, а злавіў жабу. Просіць жаба: "Вазьмі мяне дахаты, чалавеча". Узяў. Сеў есці, а жаба падскоквае: на стол пасады, давалося пасадыць. Лёг у ложках, а жаба тут як тут: пад коўдру яе вазьмі. Вылаўся, але мусіў саступіць. "Пацалуі", — прыстала жаба. Перасліў сябе, пацалаваў. А жаба вазьмі ды ператарыўся ў прыгожую дзяўчыну. А тут і жонка на парозе. Вось, каж, чым ты займаешся! Расказаў Іван чыстую праўду, як усё было, а жонка, хоць памры, не верыць.

— Нарэшце мы пераходзім да самага цікавага: з чаго б гэта раптам вершы пайшлі? У прайзакі, у чалавека ў добрым сэнсе прагматычнага, лагічнага...

— Логіку я сапраўды люблю. Але феномена з вершамі, лічу, няма. Я і пачынаў з вершаў. Друкаваўся ў "Піянеры Беларусі", у раённай газеце, літаб'яднанне "Чырвоны" наведваў актыўна...

— Чым у такой сітуацыі быў часопіс "Гаспадыня" — ратункам?

— Адыходзіў я без усялякіх планаў. Засеў у бібліятэцы, узяўся за доктарскую (ужо амаль гатовую). Праглядаў шмат выданняў, у тым ліку замежных. І аднойчы "асяяла": чаму б не выдаваць і ў нас часопіс для гас-

— Неадарна я пыталася пра выдаткі чыноўніцкай працы!

— Дык і з пісьменнікамі некаторымі таксама было. Аказваецца, ніякіх сантыментаў! Адзін голы прагматызм. Тое ж, як і з газеты пайшоў. Нават студэнцкія сябры, займаючы высокія пасады, не пазвалі, не папыталіся, як я збіраюся далей жыць і ўтрымліваць сям'ю. І гэтыя здрады адклалі зарубкі на сэрцы. Да канца я мо і не жыву рамантычных адносінаў да людзей, але горкі вопыт заўсёды спыняе: стоп, не адкрывайся. Скептыцызм з'явіўся нейкі... Не дай Бог, калі невяр'е цалкам авалодае душой...

— Каб нас зноў не папільнулі ў недахопе "ахіне", прызнайся: у цябе ёсць любімыя анекдоты?

— Ёсць, але не для жаночых вушэй.

— А тост?

— Такого, каб у кішэні і на ўсе выпадкі, — няма. Але адзін прыпамінаецца. Пайшоў Іван рыбу вудзіць, а злавіў жабу. Просіць жаба: "Вазьмі мяне дахаты, чалавеча". Узяў. Сеў есці, а жаба падскоквае: на стол пасады, давалося пасадыць. Лёг у ложках, а жаба тут як тут: пад коўдру яе вазьмі. Вылаўся, але мусіў саступіць. "Пацалуі", — прыстала жаба. Перасліў сябе, пацалаваў. А жаба вазьмі ды ператарыўся ў прыгожую дзяўчыну. А тут і жонка на парозе. Вось, каж, чым ты займаешся! Расказаў Іван чыстую праўду, як усё было, а жонка, хоць памры, не верыць.

— Сам былы цэковец!

— ...сказаў, што не памятае такой гутаркі за 20 гадоў. На калегію мы таксама вынеслі творчае пытанне: аб рабоце з маладымі аўтарамі. Праўда, сам у час рабочага дня нічога, вядома ж, не напішаш, ды і потым стомлены ўжо. Затое ранічкай як ідзеш на працу хвілін 40, дык, глядзіш, і верш складзецца...

— Чым у такой сітуацыі быў часопіс "Гаспадыня" — ратункам?

— Адыходзіў я без усялякіх планаў. Засеў у бібліятэцы, узяўся за доктарскую (ужо амаль гатовую). Праглядаў шмат выданняў, у тым ліку замежных. І аднойчы "асяяла": чаму б не выдаваць і ў нас часопіс для гас-

— Неадарна я пыталася пра выдаткі чыноўніцкай працы!

— Дык і з пісьменнікамі некаторымі таксама было. Аказваецца, ніякіх сантыментаў! Адзін голы прагматызм. Тое ж, як і з газеты пайшоў. Нават студэнцкія сябры, займаючы высокія пасады, не пазвалі, не папыталіся, як я збіраюся далей жыць і ўтрымліваць сям'ю. І гэтыя здрады адклалі зарубкі на сэрцы. Да канца я мо і не жыву рамантычных адносінаў да людзей, але горкі вопыт заўсёды спыняе: стоп, не адкрывайся. Скептыцызм з'явіўся нейкі... Не дай Бог, калі невяр'е цалкам авалодае душой...

— Каб нас зноў не папільнулі ў недахопе "ахіне", прызнайся: у цябе ёсць любімыя анекдоты?

— Ёсць, але не для жаночых вушэй.

— А тост?

— Такого, каб у кішэні і на ўсе выпадкі, — няма. Але адзін прыпамінаецца. Пайшоў Іван рыбу вудзіць, а злавіў жабу. Просіць жаба: "Вазьмі мяне дахаты, чалавеча". Узяў. Сеў есці, а жаба падскоквае: на стол пасады, давалося пасадыць. Лёг у ложках, а жаба тут як тут: пад коўдру яе вазьмі. Вылаўся, але мусіў саступіць. "Пацалуі", — прыстала жаба. Перасліў сябе, пацалаваў. А жаба вазьмі ды ператарыўся ў прыгожую дзяўчыну. А тут і жонка на парозе. Вось, каж, чым ты займаешся! Расказаў Іван чыстую праўду, як усё было, а жонка, хоць памры, не верыць.

— Сам былы цэковец!

— ...сказаў, што не памятае такой гутаркі за 20 гадоў. На калегію мы таксама вынеслі творчае пытанне: аб рабоце з маладымі аўтарамі. Праўда, сам у час рабочага дня нічога, вядома ж, не напішаш, ды і потым стомлены ўжо. Затое ранічкай як ідзеш на працу хвілін 40, дык, глядзіш, і верш складзецца...

— Чым у такой сітуацыі быў часопіс "Гаспадыня" — ратункам?

— Адыходзіў я без усялякіх планаў. Засеў у бібліятэцы, узяўся за доктарскую (ужо амаль гатовую). Праглядаў шмат выданняў, у тым ліку замежных. І аднойчы "асяяла": чаму б не выдаваць і ў нас часопіс для гас-

— Неадарна я пыталася пра выдаткі чыноўніцкай працы!

— Дык і з пісьменнікамі некаторымі таксама было. Аказваецца, ніякіх сантыментаў! Адзін голы прагматызм. Тое ж, як і з газеты пайшоў. Нават студэнцкія сябры, займаючы высокія пасады, не пазвалі, не папыталіся, як я збіраюся далей жыць і ўтрымліваць сям'ю. І гэтыя здрады адклалі зарубкі на сэрцы. Да канца я мо і не жыву рамантычных адносінаў да людзей, але горкі вопыт заўсёды спыняе: стоп, не адкрывайся. Скептыцызм з'явіўся нейкі... Не дай Бог, калі невяр'е цалкам авалодае душой...

— Каб нас зноў не папільнулі ў недахопе "ахіне", прызнайся: у цябе ёсць любімыя анекдоты?

— Ёсць, але не для жаночых вушэй.

— А тост?

— Такого, каб у кішэні і на ўсе выпадкі, — няма. Але адзін прыпамінаецца. Пайшоў Іван рыбу вудзіць, а злавіў жабу. Просіць жаба: "Вазьмі мяне дахаты, чалавеча". Узяў. Сеў есці, а жаба падскоквае: на стол пасады, давалося пасадыць. Лёг у ложках, а жаба тут як тут: пад коўдру яе вазьмі. Вылаўся, але мусіў саступіць. "Пацалуі", — прыстала жаба. Перасліў сябе, пацалаваў. А жаба вазьмі ды ператарыўся ў прыгожую дзяўчыну. А тут і жонка на парозе. Вось, каж, чым ты займаешся! Расказаў Іван чыстую праўду, як усё было, а жонка, хоць памры, не верыць.

— Сам былы цэковец!

— ...сказаў, што не памятае такой гутаркі за 20 гадоў. На калегію мы таксама вынеслі творчае пытанне: аб рабоце з маладымі аўтарамі. Праўда, сам у час рабочага дня нічога, вядома ж, не напішаш, ды і потым стомлены ўжо. Затое ранічкай як ідзеш на працу хвілін 40, дык, глядзіш, і верш складзецца...

— Чым у такой сітуацыі быў часопіс "Гаспадыня" — ратункам?

— Адыходзіў я без усялякіх планаў. Засеў у бібліятэцы, узяўся за доктарскую (ужо амаль гатовую). Праглядаў шмат выданняў, у тым ліку замежных. І аднойчы "асяяла": чаму б не выдаваць і ў нас часопіс для гас-

— Неадарна я пыталася пра выдаткі чыноўніцкай працы!

— Дык і з пісьменнікамі некаторымі таксама было. Аказваецца, ніякіх сантыментаў! Адзін голы прагматызм. Тое ж, як і з газеты пайшоў. Нават студэнцкія сябры, займаючы высокія пасады, не пазвалі, не папыталіся, як я збіраюся далей жыць і ўтрымліваць сям'ю. І гэтыя здрады адклалі зарубкі на сэрцы. Да канца я мо і не жыву рамантычных адносінаў да людзей, але горкі вопыт заўсёды спыняе: стоп, не адкрывайся. Скептыцызм з'явіўся нейкі... Не дай Бог, калі невяр'е цалкам авалодае душой...

"Маленькі Гаўрылаў"

Так называлі-параўноўвалі шматлікія госці IV Міжнароднага Харкаўскага конкурсу маладых піяністаў 15-гадовага музыканта з Мінска Васіля Нетука, вучня Рэспубліканскага каледжа пры Акадэміі музыкі (клас Уладзіміра Нехаенкі). Гэтае прэстыжнае творчае спаборніцтва на радзіме пераможцы конкурсу імя Чайкоўскага, прафесара Маскоўскай і Гановарскай кансерваторыі Уладзіміра Крайнева было тэраў у жыцці Васіля. Ён стаў дыпламантам Кіеўскага конкурсу імя Уладзіміра Гораўіца. Потым была тэраў прэмія на першым Міжнародным Маскоўскім конкурсе імя Сяргея Пракоф'ева. І вось — новы поспех.

У Харкаве маладыя канкурсанты спаборнічалі па дзвюх узростах груп — да 14 гадоў і ад 14 да 18. Дзесяцікласнік Васіль Нетук выступаў у старэйшай групе.

Асабліва ўдала ў першым туры ён выканаў Прэлюдыю і фугу І. С. Баха, паказаў сапраўдную віртуознасць у "Кампанэле" Паганіні—Ліста. У другім туры яго яркая віртуознасць выявілася ў выкананні Другой рапсоды Ф. Ліста з каденцыяй Рахманінава, "Палёце чмяля" Рымскага-Корсакава — Рахманінава.

З больш чым трыццаці ўдзельнікаў ў фінал выйшлі шасціра — прадстаўнікі Францыі, Расіі, Украіны, Грузіі, Беларусі. У нялёгкай канкурэнтнай барацьбе Васіль змог сабрацца, выступіць удава. У фінале ён граў Першы канцэрт для фартэпіяна з аркестрам С. Пракоф'ева. Нялёгка выпрабаваннем для пятнаццацігадовага юнака было выступленне з Харкаўскім філарманічным сімфанічным аркестрам пад кіраўніцтвам дырыжора з Кіева Уладзіміра Сярэнікі.

На думку педагога Уладзіміра Нехаенкі, Васіль Нетук паказаў на гэтым конкурсе яркую віртуознасць, пластычнасць, музычнасць, вялікую сілу волі, упэўненасць. Ён заняў другое месца.

"Наогул, ён не можа не граць, — заўважыў Уладзімір Мікалаевіч. — Як гаворыцца, народжаны граць на раялі, прыражаны". Піяніст з найвышэйшай музычнай інтуіцыяй".

Вера КРОЗ

Ёсць краіна цудоўная

Пачатак любові, шанавання да радзімы закладваецца ў маленстве. І не ў апошняю чаргу праз роднае слова, паэзію, традыцыі, звычкі. А лепш, калі ўсё гэта не проста дэкларацыя, а падаецца ў дзеянні. Як, для прыкладу, у п'есах-казках, сцэнках Васіля Жуковіча, што склалі змест кнігі "Цудоўная краіна", выпушчанай выдавецтвам "Вышэйшая школа" ў серыі "Школьная бібліятэка".

Кожны з раздзелаў гэтага зборніка — "Белы ручнік мой, белы абрус", "Слухай родную прыроду", "Такі гаючы гоман твой", "Родныя вобразы", "Папараці-кветка", "Хатняя вясёлка", "Казка дзесь хтось...", "Пагамонім ладком", "Шчырая размова" — толькі часцінка ўваходзіць у свет непаўторнасці, у свет беларускасці. Дзеці запрашаюцца да дыялога, дзеці адкрываюць сабе і Беларусь у сабе.

Позірк у будучыню

Уладзімір Шыцік, як вядома, адзін з нямногіх беларускіх пісьменнікаў, прадстаўнікоў старэйшага пакалення, якія плёна абжываюць у літаратуры навукова-фантастычны жанр. Лепшыя яго творы з гэтага шэрагу прадстаўлены ў зборніку "Парсекі за кармой", які, дзякуючы выдавецтву Беларускай навука пабачыў свет у "Школьнай бібліятэцы". У час не вярнуліся, "Трансплутонавыя афеліі", "Зорны камень", "Сляды вядуць на зямлю" — гэтыя і іншыя творы, які і вымагае таго жанру, маюць дынамічны сюжэт, трывалую навуковую аснову, прытрымліваючыся якой аўтар смела і ўпэўнена мадэлюе пэўныя сітуацыі, што могуць узнікнуць у час касмічных падарожжаў.

Песнімістычны блюз

МАНАЛОГ З САКСАФОНАМ НА ШЫІ

Жыву па інструкцыях. Надліс на дзвярах вагона ў метро: "Не прыхіляцца". Не прыхіляюся. Пад столлю — рэкламна-катэгарычнае ад фірмы "Мулінэкс": "Трэба жыць іграючы". Так і жыву. Мацней сціскаю ў руках лядашчы футляр з саксафонам. Зачаравана сачу, як за вакном вагона прамільваюць станцыі. Святло — цемра. Дзень — ноч. Бясконцы жыццёвыя пункцір. Між станцыямі чорнае нутро падземкі насоўваецца люстраным адбіткам пасажыраў. Усё, як і заўжды. Засяроджаныя твары. Амаль на кожным — маска наўмыснага раўнадушша. Халоднымі лапамі кранае за горла амаль дзіцячы страх. І чарговы раз супакойваю сябе: "Не бойся раўнадушных, у лепшым выпадку яны цябе заб'юць!" Не люблю метро. Як, зрэшты, і іншы гарадскі транспарт. Грамадства, ушчыльненае да памеру страўнікаў аўтобуса, тралебуса, трамвая. Сціснутае дыханне. Пачуццё локця, які ў любы момант можа парушыць тваю ўласную раўнавагу. Прымусовая дэнамінацыя душы. Фізічнае адчуванне сілы натоўпу, які штохвілінна хоча есці і з'ядае, з'ядае... Дзе мае юнацтва, на якіх задворках іржаваюць рэшткі рокерскага матацыкла, дзе перакананне ў непахіснасці бітлаўскай высновы: усё, што ёсць у свеце, — гэта каханне? У дзяцінстве я думаю, што варта толькі ўсім людзям свету падумаць адначасова пра штосьці добрае — жаданне адразу здзейсніцца. І вырастуць кветкі на радыеактыўных сметніках, і не будзе палітыкі, а значыць — падману, жабрацтва і войнаў, пашпарт замяніць ветлівае ўсмішка, дзяржаўныя гімны — рок-музыка, а патрэбу з грашах — патрэба ў любові, самавыяўленні і творчасці. Дзе мае юнацтва? Шкада, але я ўжо не жаўтароты алтыміст-бітнік. Сорак год, як сорак цвікоў у душу. Вынік усім філасофскім высілкам банальны ў сваёй прастаце. Хранічны песімізм, назаўжды атажаслены з прагматычным рэалізмам і двойчы памножаны на ўсвадзенае зняннанне: музыка — адзінае добрае і непадданнае, што засталася ў маім жыцці. "Трэба жыць іграючы..."

Чарговы скачок з цэмыры ў святло. Станцыя "Плошча Перамогі". Цягнік з палёгкай выштурхвае мяне і мой саксафон да эскалатара. "Лесвіца да неба" — гэтая песня калісьці была нашым гімнам. Не, зараз так высока ўжо не трэба. Хопіць вуліцы. А ўнізе — віртуознае чыгуначнае сола збеглых у цэмуру вагонаў. Як апошняя музычная фра-

за ва ўверцоры рабочага ранку. Пачынаецца прэлюдыя. "Пры людзях..." "На людзях..." Пачынаецца рабочы дзень вулічнага музыкі.

Так, я лабух. Я прафесійны вулічны музык. Я — чалавек, адзіным сродкам існавання якога з'яўляецца старэнкі германскі "BS", куплены калісьці ў растэрміноўку. Я... Прабачце за шматлікае "я". Для мяне яно не столькі займеннік, колькі першая і апошняя нота ў гаме, актаве, гукарадзе. Нота "до". З яе для мяне пачынаецца музыка, ёй яна і заканчваецца. З "до" стартуе жыццё, на "до" яно, схіляючы галаву, фінішуе. "До" — гэта "я". "Я" — гэта "до". Нават лабухская лаянка (а мабыць, і жыццёвы дэвіз!) закальчаваны на гэтым. "До-рэ-мі-до-рэ-до!" — маўляў, пайшлі вы ўсе... Сьтыя, раўнадушныя, "добрапрыстойныя" ў імкненні наступіць на горла, забараніць, апырэдзіць, урваць, з'есці...

Так, я вулічны музык. Дабраўся да гэтага падземнага пераходу, каб "лабаць", "касіць" — зарабляць грошы іграй на саксафоне. Калі ўжо вельмі гэтага жадаеце — жабрак. І замест шапкі ў нагах — раскрыты футляр. Жабрак! Толькі... Называйце тады ўжо жабракамі і настаўнікаў, і ўрачоў, і інжынераў, карацей, усіх бюджэтнікаў, якім дзяржава штотымся шпурляе ў шапчыну рублёвы мізер, не звачаючы на іх галодныя стогны. Не вялікі я знаўца геаграфія, але ўпэўнены: у цэнтры Еўропы на ўсіх мапах час ужо акрэсліць межы краіны прафесійных жабракоў (ці проста дурняў) са сваім "урадлівым" полем цудаў, на якім ударнымі сельскагаспадарчымі тэмпамі закопваюцца і добрыя спадзяванні, і чалавечыя таленты.

Чапляю свой альт на шыюны шнурок з кручком. Намацаваў губамі муштук. Заплюшчуваю вочы. "Заезжы музыкант целуецца з трубою. Пассажи по утрам так просто ни о чём..." Я калісьці таксама быў інжынерам. Сто дваццаць рэш ў месяц. Жонка, дачка. Адкладанне грошай на набывццё легкавіка. Вера ў марксізм, перспектыву наладжвання нармальных таварна-грашовых адносін, прывольнае хобі па вечарах (як спадчына пачатковай музычнай адукацыі) — саксафон. Трызіненні рокам, джазам, Казловым і Чакініным. Шчаслівая бяссонні, і — на жах суседзям — імправізацыі, імправізацыі... Не менш вынікова і плённая імправізаваў у гэты час і ўрад. Агонія Саюза. Чарнобыль. Наймольны распад і заняпад. Бел-чырвона-

белае адраджэнне. Чырвона-зялёнае супрацьстаянне. Пагоня за "Пагоняй". Чарговы заняпад з таталітарызмам у дамешак. Этапы гойсання эпохі перамен... Бітлаўская песня "Дурань на ўзвышкі", пад акорды якой агаломшыла вестка аб штатным заводскім скарачэнні, знікла, не пакідаючы спадзяванняў на аліменты, сям'я, а ўзамен — бясконцае пахмелле. Апытомнеў толькі тады, калі з гідлівасцю пачаў заўважаць, як імкліва пераўтвараюцца з чалавека ў быдла. "Он начал песню с ноты "до", но не допел её, не до... Не дозвучал его аккорд и никого не вдохновил..." Адзіным выйснем лічыў пераўтварыць любы занятак у амаль штотымся працу. Жабрак? Няхай жабрак! Але я не выпрошваю міласціну. Я працую! Так, у параўнанні з саксафаністамі Фінберга я, мабыць, менш чым "троечнік". Не мару аб аркестрах, імпрэзах, кампактдысках і канцэртных залах. "Не страляйце ў музыку, ён іграе, як умее". Але ў свае імправізацыі я стараюся ўкласці душу. Мая музыка — фон для жыцця. Яна для тых, каму ў дадзены момант не хапае хвілінкі палёгі. Яна — як працяг мінскіх завулкаў, вуліц і пляцаў. Як рэха гарадскога дысанансу — шоргату шын па асфальце, пранзілівага смеху шустрых дзяўчатак, стылага выцця пажарнай сірэны... Дысанансу, алранутага па маіх сціплым магчымасцях у адзённым гармоніі. Не веру, што прыгажосць уратае свет. Адзін толькі Бах павінен быў бы паставіць усіх паганцаў на калені. Але аддаліць трагедыю, даць людзям шанец магчымасць адумацца яна проста абавязана. Імкнуся, каб музыка мая была хоць невялікай часткай гэтай прыгажосці. Ведаю, што душа чуйных заўжды адкрываецца насустрач. А ў раўнадушных яе проста няма. "Не бойся раўнадушных..." Свет выратауець тыя, хто на гэта здольны. Не прэзідэнт на такое прызначэнне, але — хто забароніць паспрабаваць?

Мне запырэдзіць. Маўляў, ты ж савецкі, ты ж інжынер, мужчына, прынамсі. Ці не сорамна жабраваць? Рыдлёўку, вілы, граблі ў рукі. У калгас, каб не жыць у галечы. Тры гады таму сам неаднойчы пакутаваў, шукаючы тлумачэнне свайму выбару. Бацька, калі б быў жывы, гэтакаса б не зразумеў і абурывся. Так, я савецкі. І Божа ж мой, як мне гэта ўрэшце абрыдла! Сораму, калі ўпершыню выйшаў з саксафонам у пераход, не было. Духоўная распушта і нежаданне быць "паўнацэнным членам грамадства"? Калі хочаце так лічыць — лічыце! Пошукі

Гаваркія папугаі

(Працяг. Пачатак на стар. 5)
даўно павінны ўцяміць, што ні ў якім разе не глыба пераймаць ягонаму ўсялякую балбатню. Не выстаўляйся — і трыста гадоў (ці колькі там прыродай даравана веку) кайфаваў бы дзе ў цёплых джунглях ля экватара. Не. Бо прагнуць, бачыце, на публіку, менавіта чалавечы захваленні, агладысменты.

Наступныя гісторыі з занатад гаваркімі папугаімі, якія мне вядомыя, не такія трагічныя, як першая. Дакладней, я проста не ведаю іх канца, а якім ён мог быць — няхай кожны мяркуе сам. Скажу толькі, што абодва выпадкі, хоць і адбыліся ў розныя сацыяльна-палітычныя эпохі, маюць падабенства, так бы мовіць, канцовак. Можна, таму, што абодва разы ў дзею лёсавызначальна ўмешвалася гэтая загадкава-жудасная для простага чалавека сіла — дзяржбяспека.

Я не вельмі ахвочы наведваць запаркі, тым болей — зварыніцы. Паглядзіш на звароў у клетках, а потым яшчэ доўга шчыміць сэрца. Быццам і ты вінаваты, што яны там пакутуюць. А вось на выставы дробных птушак хаджу пастаянна. Так аднойчы і трапіў у "застойны", як яго называюць, час у мінскай гарадскі клуб юнатаў. То было напрыканцы восені, стаяла халоднае золкае надвор'е, а ў вялікай цёплай зале спрабавалі голас нават салаўі, не кажучы пра розных там чыжыкаў, шчыглоў, драздоў і шпакоў з малінаўкамі. Але асаблівае захваленне выклікалі ў наведвальнікаў гаваркія папугаі. Прычым адзін увогуле апынуўся па-за канкурэцыяй. Ён умеў насвістаць папуры, так бы мовіць, эстрадных мелодый, радасным тонам вітаўся і казаў: "Ну, пока! Пока!". Час ад часу звяртаўся да гаспадыні: "Тася, ты здэсь? Чаю польем?". Блявая дзяўчынка адгуклася, пунсавеючы ад агульнай увагі: "Здэсь я.

Тася здэсь". Успыхвалі бліцы фотакарэспандэнтаў. Натоўп вакол рос, чуліся воклічы захвалення. Дзяўчынка ў стылі піянерскага рапарта ветэранам партыі лапатала ў мікрафон журналісткі Белтэлерадыё, як яна даглядае птушку. Час ад часу журналістка падносила мікрафон пад дзюбу папугайчыку, і той ахвотна дзямліўся ўражаннямі ад надвор'я і развітваўся: "Ну, пока!" Раптам ён пырхнуў пад купал клеткі, уцаліўся кіпцюрыкамі за металічныя пруткі, павіс уніз галоўкай і, вылупіўшы бірузовыя круглыя вочкі на натоўп, крыкнуў: "Так мы победим!". Наўкола пачуліся агладысменты. Папугайчык пачаў кідацца ўніз-ўверх, біўся аб пруткі клеткі крыламі, жоўта-зялёнай прыгожай грудкай, выкрыкваючы новы лозунг: "Партыя і народ адны!" Гледачы аціхлі. У гэтай цішыні, падобнай на нейкі псіхалагічны шок, жвава гаварун паўтарыў яшчэ выразней: "Партыя і нар-род адны! Адны!" Тут выбухнулі такія агладысменты! І рогат.

Неверагодна: чулі ж гэтыя знакаміды вокліч па радыё, па тэлевізары колькі разоў у зале крамлёўскага палаца шэрагі маладых людзей з сьтымі тварамі з нейкай апантанасцю выгуквалі яго, рытмічна пляскаючы ў далоні і зачаравана-аддана ўтаропіўшыся ў падобных на прывіды намакіяжных старых за сталом прэзідыума. Лозунг зіхацеў неонам уздоўж галоўнага мінскага праспекта і над плошчай Кастрычніцкай рэвалюцыі, над будынкамі вакзалаў, банкаў і лазняў. Ён мілгачеў на старонках мільёнатыражных газет і падручнікаў. Ніхто не тое каб засмяяцца — не хіхікнуў на людзях, нават сабе ў жменю. Хіба ў каго на кухні, пасля другой-трэцяй бутэлькі "маскоўскага сунка" іншы прыдушана дундзеў суседу: "Мы гаварым — партыя, падразумеваем — прэзідыум ЦК.

Але калі партыя — не частка народа, то што яна такое?" "Рукаводзяшчая і напраўляюшчая сіла", — адказваў сусед, у лепшым выпадку іранічна ўсміхаючыся. Але каб рагатаць?!

— Партыя і народ адны! — бы заведзены тараторыі папугайчык — і наўкола зноў і зноў выбухаў нейкі сутаргава-істэрычны смех.

Што было прычынай такой рэакцыі публікі? Працяглае ўсенароднае псіхалагічнае перанаружжанне ад крамлёўскіх чутак? Казалі (шэптам), быццам смяротна хворы Брэжнеў доўга вывучаў пакой маўзалея, дзе ляжала мумія Леніна. Калі пра тое далажылі Андропаву, усемагутны шэф дзяржбяспекі СССР нібыта сказаў сакратару па камуністычнай ідэалогіі Сулаву: "Двух бессмяротных Ільчоў краіна ўжо не вытрымае". Усё ж прах самага вернага лямінца не крэміравалі. У часе цырымоні пахавання ў апошні момант атрымаўся нейкі збой, у выніку цяжкая труна з металічным дном сарвалася з таліў і так грывнулася ў яму каля маўзалея, што здрыганулася не толькі Красная плошча, а і тэлевізары на ўсёй велізарнай прасторы СССР.

— Партыя і народ адны! — крычаў папугай, і некаторыя слухачы проста курчыліся ад смеху.

Так доўжылася хвілін, можа, з пяць. Каля клеткі з нечаканым адэптам камуністаў узнік мужчына ў скураным імпартным паліто.

— Накрый клетку хусткай, — утаропіўшыся мёртвам позіркам у юную ўладальніцу таленавітага папуга, ціха загадаў ён.

Піянерка надаіва хуценька падпарадкавалася.

— Ты яго вучыла гаварыць? — ласкава спытаўся мужчына, жэстам загадваючы адмі-

лёгкага хлеба (за дзве-тры гадзіны зарабляю, калі пашанцуе, больш за сто тысяч)? Хто ж забароніць вам так думаць? А яшчэ лепш, паспытайце гэтай лёгкасці самі! Ці атрымаеце вы тое задавальненне, якое атрымліваю іншымі разам я!? Мастак, які выстаўляе і прадае на плошчы свае карціны, — таксама жабрак? А рыдлёўку ці граблі не вазьму прынцыпова. Хоціць выціскаць раба на кроплі! Калі прагнеш незалежнасці — пі яе нагбом, бяры ўсю і адразу. Стань сабе гаспадаром сам. І хоціць пастаноў, загадаў, укажаў і інструкцыі! Сорамна не за ігру ў пераходзе, а за ўкленчванне перад дзяржаўнай машынай — занатворнай бесчалавечнай пачварай! Безумоўна, цалкам незалежным стану толькі ў труне. Але хто сказаў, што да разняволення не трэба імкнуцца пры жыцці? І справа не ў грашах, якія патрэбны толькі для таго, каб пра іх не думаць...

Іграю і забываюся на ранішні страх, перастаю палюхацца натоўпу. Музыка, як ракавіна для смаўжа, не толькі адгароджвае мяне ад усяго змярцвеллага і абіякавага. Яна, трапіўшы ў сугучнасць з жыццём майго горада, з блізкімі сэрцамі незнаёмых людзей, хоць на хвілю, але забівае наўкола ўсё мінорнае. Я працую. Стараюся рабіць гэта шчыра. Іншымі разам, мабыць, не столькі для людзей, колькі для сябе. І мне за гэта плаціць! Таварна-грашовыя адносіны... Тавар жабрака — гора і відавочная нішчыніца (хоць і махляроў тут процьма). Мой тавар — хвілінка гармоніі ў гэтым звар'яцелым свеце, кавалачак светлага смутку, радасці. Ні больш, ні менш. І гэта добра разумеюць тыя, каму сярод дзённай мітусні патрэбна гэтая хвілінка адхлання, тыя, хто плаціць за працу вулічнага музыкі. І не дай Бог мне выклікаць пры гэтым спачуванне. Таму імкнуса выглядаць не прафесійным няўдачнікам, а прыстойным незалежным лабухам...

Не кажу пры гэтым за ўсіх. Вулічны музыка розны па гэтых мэтах і сутнасці. Прамільгне на "хлебнай" Камароўцы і п'яніца-гарманіст, закарэлы ад жыццёвых "нягод". І рэпертуар адпаведны: штосьці народна-блатное, да слёз жаласлівае. Такому заробак — для чарговай пляшкі. Запойнае шчасце — норма побыту. Шмат студэнтаў. Так званая новая генерацыя з ліцэяў, каледжаў, вучылішчаў, інстытутаў. Скрыпачы, гітарысты, проста спевакі, кларнетысты, саксафаністы. Асноўная маса вулічных лабухаў. Гэтыя даўно ўжо эканамічна незалежныя ад бацькоў. Зарабляюць у параўнанні з імі удвая, утрыя болей. І ганарыцца гэтым па вартасці. Не жабракі, а музыкі, якія выкладваюцца цалкам. І паверце, хлеб сапраўды не з лёгкіх. Маладзенькі настаўнік Вадзік (таксама саксафаніст), з якім паўгадзіны назад памяняліся "рабочай тэрыторыяй" пераходу, папярэдаў, што на Юбілейную гэтымі днямі "патыкацца не варта": аб'явіўся нейкі "мецэнат" з газавай пушкай у кішні, абклад-

вае лабухаў падаткамі. Што ж, патыкацца не будзем. І акрамя Юбілейнай пераходаў у горадзе шмат... Рэкет у нашым асяродку — справа рэдкая. Працуе кожны не больш дзвюх, трох гадзін, месца сваё перадае іншаму. Па папярэдняй дамоўленасці стараемся не перашкаджаць адзін аднаму, але і графікаў надта строгіх няма. А калі месца занята, лабух шукае іншае — горад вялікі. На спрэчкі, а тым больш на бойкі за месца пад сонцам ніхто ні нерваў, ні часу траціць не будзе. Ці ж можна музыку рукамі чапаць? Але ж іншым разам чапаюць. У пенсіянера Ільіча, што ў пераходзе ля паштамта на саксафоне іграе (хваліцца: "Я з Фінбергам калісьці супрацоўнічаў"), год таму нейкі "аматар прыгожага" дзённы заробак "пазвычай". А ў Ільіча дачка, унучка. Усё ў сям'і на яго грашах трымаецца.

Ільіч у дуэце з акардэаністам — летам іх можна на "Дынама" пабачыць — працуе на сваёй. Вадзік грошы копіць, каб ва ўніверсітэт культуры паступіць. Дзяўчкі з пед-універсітэта, спявачка і гітарыстка, у пераход на Круглым пляцы, як самі кажуць, для цікаўнасці выходзяць. Сілы паспрабаваць, сябе паказаць. Але і ад грошай не адмаўляюцца — збіраюцца новыя інструменты прыдбаць. Амаль што ўсе асноўную працу маюць альбо вучацца дзесьці. Прынцыповыя анархістаў, як я, мала, але трапляюцца. Узаемапаразуменне тут поўнае — проста гідка працаваць на дзяржаву, якая цябе не заўважае. Колькі нас такіх па горадзе, падлічыць цяжка. Пастаянна хтосьці з музыкаў траціць працу, расчароўваецца ў жыццёвых намаганнях і — выходзіць у пераход. А колькі калямузычнай моладзі, якая штодня жадае проста вывіцца, паказаць усім, на што здатная. Атрымліваць грошы за творчае задавальненне — задавальненне двойное... Рэпертуар самы розны. Музыка ўсяго свету! Класіка, фальклор. Вадзік — аматар італьянскай эстрады. Саксафаніст Ільіч "запаў" на настальгічныя мелодыі шасцідзсятых. А колькі іншай музыкі! Безумоўна, узровень выканання самы розны. І непрыхаванай халтуры хапае. У кожнага свой Бог у душы, сваё сумленне, свой густ...

Чаму іграем менавіта ў пераходах? Перш-наперш, акустыка. Па-другое, пальцы зімой не так мерзнуць. Ну а па-трэцяе, людна тут заўжды. Ды і ці шмат па Мінску месцаў, прызначаных для адпачынку, з забаронай транспартнага руху? Відаць, свайго Арбата горад наш чакаць будзе яшчэ доўга. Дарэчы, ліцэнзій вулічнаму музыку не выдаецца. Патрабаванне ад улад адзінае: не перашкаджаць. Забаронена іграць у пераходах, якія мяжуюць з метро. Парушальнікаў міліцыя карае штрафамі і цягне ў пастураў...

Хвіліны перапынак у працы. Куру. Пазіраю на людзей. Яны — жывыя гукі, частка маёй імпрэвізацыі. Пухлая цётка з невыносна пакутлівым тварам і набітымі торбамі ў руках — натульці па гучанні кантрабас.

Вось незадаволены чыноўнік — вісклівы фагот. А шчаслівая студэнтка (не ідзе — ляціць!), як пранізлівая флейта. Як шыкоўная канцэртная гітара — дама ў аблачыне дзівоснай парфумы. Прамільгнуў міліцыянт — бубен у руках п'янаватга вясельнага дзядзькі. Натальчыны постаці ў чорных палітонах, ашчэрэння антанамі мабільнай сувязі — як група медных духавых на пахаванні "аўтарытэту". І гідлівы ўдар нагой па маім футляры.

— До-рэ-мі-до-рэ-до! — у чорныя спіны. "Не бойся раўнадушных..."

Людзі — гукі. Людзі — ноты. Аркестр, склад якога штохвілінна мяняецца. Як там у Акуджавы, маленькі аркестрык надзеі. Але пакуль, на жаль, не пад кіраваннем каханя... Для мяне галоўнае заўжды — ухапіць гэтую музыку, замацаваць на клапанах саксафона, узнавіць па магчымасці без фальшу. Калі гэта атрымліваецца, я шчаслівы на ўвесь дзень. Ці ж варты жалю чалавек, які шукае гармонію, знаходзіць яе тут, сярод людской плыні, якую яшчэ гадзіну таму абвінавачваў ва ўсіх сваіх бедах? Усё, як і заўжды. Якая гэта пачвара — чалавек! Які гэта цуд — чалавек!

Учора падыходзіла да мяне студэнтка філфака. Я, жака, п'есу пішу, а таму вытокі творчасці вывучаю. Дык ці не сорамна вам займацца жабрацтвам музычным? Ці ж можна выпрошванне грошай з саксафонам творчасцю называць? Журналіст нейкі надакучлівы таксама калісьці з гэтымі пытаннямі прыставаў. Зноў пра тое ж: жабрак ці музыка? Ільіч у такіх выпадках жартачкамі адбіваецца: "Кракадзіл Гена я, іграю "у прохажых на виду". Для народа, дарэчы, стараюся. Значыць, і творчасць мая самая народная. Аддыдзі ды не перашкадай! "Я ж нічога ім не адкажаў. Проста за саксафон узяўся. Прымусяў яго і паплакаць, і пасмяяцца. Словамі пра гэта ці скажаш? Да душы толькі душой. А яна ў мяне памерамі якраз з саксафона. ёсць жаданне — слухай, няма — не перашкадай.

Сусед смяецца: "Ну што ты бадзешся з унітазам сваім?" Ён, па ўласным меркаванні, грамадзянін добрапрыстойны. Штосьці там махлюе з будматэрыяламі, перапрадае крадзенае паліва для іншамарак, выхваляецца малінавым пінкажом ды залатым ланцужком з палец таўшчыней. Быццам таксама незалежны, не на дзяржаву працуе. Але ж — злодзей чыстай вады. Такі па костках пройдзе, усё вакол сябе запэкае, саксафон з унітазам зблытае, а душу — з плявальніцай. У кожнага свой шлях, свае аркестры...

Зноў закурваю. Падцягваю адкінуты футляр — "шапку жабрака". На душы ўсё ж пагана. Ну не хачу я быць добрапрыстойным, ну не возьмуць мяне ў аркестр. Супакойваю сябе думкай, што застацца чалавекам — справа, бадай, самая цяжкая ў жыцці... Пазіраю на заробленае. Усё, як і заўжды...

Калі б быў пісьменнікам, абавязкова напісаў бы аповесць пра тое, якім бачыцца свет васьмь хаця б гэтай пяцітысячнай купюры. Гэта зараз яна, завяршаючы свой пачэсны грашовы век, скамяная і заліпаная. А якой хрумстай, ганарлівай непахіснай была яна адразу пасля нараджэння! Мора спадзяванняў і магчымасцяў! У якія рукі трапіла ад друкарскага станка? Калі ўпершыню дадалася, што такое хабар, інфляцыя? Хто напісаў на ёй "Жыве Беларусь"? Ці была яна ў шчаслівых руках? Ці зразумела сэнс свайго існавання?

Рабочы дзень закончаны. Стомлены саксафон бліскуча выгінаецца ў футляры. Яму звыкла на коўдры гукаў, матэрыялізаваных у грашовыя знакі. Ён засынае. Нясу яго дахаты пешкі. Ён заслужыў вавагу і адпачынак. Што ён сніць зараз? Напэўна, ноту "до"... Канец і пачатак, між якімі — музыка і жыццё.

Іду не спяшаючыся. Вуліца Захарава. Інстытут замежных моў. Германская амбасада... Калісьці сябар, таксама лабух, зацягнуў на некалькі месяцаў у Нямеччыну. У краіну вулічных музыкаў. Сапраўдных вулічных, бо ў пераходах "касіць" там проста не прынята... Што і казаць, любяць тамтэйшыя добрую музыку. Асабліва экзатычную — славянскую. Гармонік ім падаваў, з саксафонам звыкліся. Сябар за тры гады закардонных вандровак руку набіў. Знаёмых за мяжой шмат, загазаў. Нават у кавярнях працаваў. І не падманеш тут, не сфальшывіш. Умеюць немцы адпачыць з густам, а таму і ў музыцы разбіраюцца. У дзень, бывала, і па 170 марак зараблялі, а ў сярэднім — 70. А гэта дзесьці 40 долараў. Каля дзвюх тысяч марак у месяц атрымлівалася. Прыблізны заробак нямецкага высокапрафесійнага рабачыя. Настаўнік, скажам, і да васьмі тысяч атрымлівае. Вось такая таварна-грашовая раскоша. Усё па Марксу, ды толькі не ў нас... Так што "гастролі" хлебнымі аказаліся. Тады даць з кватэрай дапамог, з набыццём іншамаркі. Сябар і зараз за сабой цягне. Але не хачу. Грошай на ежу хапае. Ды за мяжой велімі ўжо няўтульна сябе адчуваю. Цягне на Беларусь, дахаты. Што зробіш, савецкі я...

Заробленага сёння хоціць, каб заўтра на працу не выходзіць. Звару зараз кавы, запалю начнік, разбуджу саксафон. Ён не пакрыўдзіцца, бо ведае, для чаго. Мы прадоўжым складаць блюз. Гавораць, гэтая музыка — справа чорных, бо толькі яны дакладна ведаюць, што такое смутак. Лухта! Наш блюз будзе не горшым. Я называў яго "Песімістычным", бо без смутку ў жыцці не бывае ніколі ні шчасця, ні радасці. Нота "до" — якой трызніць мой саксафон, ужо гучыць...

Адчуў, зразумеў і запісаў
Яўген РАГІН

ністратарцы забраць клетку.

Дзяўчінка, такая нядаўна радасная, запалакала.

— Ён... па тэлевізары... гэта...

— Усё ў парадку, чаго ты? — сучешліва сказаў мужчына. — Пойдзем да дырэктара...

Не помню ягоны твар, толькі паліто... і голас. А папугая, здаецца, пазнаў бы і зараз.

Я па-ранейшаму наведваў выставы птушак, услухоўваўся ў балбатно папугаяў. У асноўным яны прамаўлялі стандартныя ўжо дзякуючы радыёперадачам "Птушкі-перашмешнікі" фразы, нахштальт: "Ах, какая птычка! Ну што будзем піць?" Тым не меней часам адчуваецца ўсё ж уласны птушыны выбар, і тады ў папугайскай, так бы мовіць, рэтрансляцыі гучаць галасы эпохі. Вось сяджаю нейк ранняй за пісьмовым сталом, чытаю горкі беларускі лётнік, раптам над галавой нейкі "марсіянскі" голас: "Перестройка! Гласность! Гласность!"

Ад нечаканасці ўздрыгваю, узнімаю галаву — а гэта з адчыненай форці зазірае ў маю келлю хвалісты блакітна-фіялетавы прыгажун-папугайчык. Дзеля зняцця стрэсу чапаў агладзіраваць, кажу: "Брава, мастра!" Увішны франт зыркнў на мяне адным вочкам, другім, нахіліў атласную галоўку і сказаў нечакана скрыпучым мужчынскім голасам: "Выползли... Ишь... Такую великую страну просрлили... Сталина на вас нет". Тут я і ўцяміў, чый гэта гаварунок. Ды і сам гаспадар ужо хадзіў каля дома з задранай галавой, узіраючыся ў вокны.

Сцяпан Лукіч даволі хутка прывабіў свайго папугайчыка каналлянымі семкамі. Птушка заўзята дзяўбла іх з шырокай далоні гаспадара, а потым узяла галоўку, затрэсла крыльцамі і ўзбуджана загуляла, затараторыла, але ўсё нешта няўцямае.

— Акасеў попка мой, — патлумачыў Сцяпан Лукіч. — Каноплі на яго дзейнічаюць, як транквілізатар. Нічога, хутка задрэмле... Спаць, Жука, спаць...

А яшчэ тыдні ці не праз тры той гаваркі "ўлез" — такі ў палітыку яшчэ тым чынам — "і прапаў казак!", як сказана ў Гогаля. Магчыма, і па гэтай прычыне Сцяпан Лукіч гэтак не любіць дэмакратыю. Бо ўсё здарылася з-за іхняга чарговага апазіцыйнага шэсця.

Нягледзячы на шчыльнае атачэнне спецавойскаў у камуфляжы (далёбог, так і не разбярўся, хто з іх амапаўцы, хто міліцыянеры, пра спецслужбы ў "штацкім" увогуле не гавару), са шчытамі і гумавымі (кажуць, у сярэдзіну ўпаяны металічны дрот) дубінкамі, прызванымі ў народзе "дэмакратызатарамі", дэманстранты ішлі з песнямі, размахвалі бел-чырвона-белымі сцягамі, смяяліся, выгуквалі лозунгі ды пляскалі ў далоні. Яно канечне, Сцяпану Лукічу не трэба было ў такі момант адчыняць фортку. А так папугайчык і слігануў паміж рук гаспадара на вуліцу, прываблены яркім відовішчам. Хоць халадзіна ўжо стаяла — пад замаразак. Нешта тры-вожна-прывабнае ёсць у людскіх шэсцях, над якімі вітае дух азарту і трывогі. То як мог не спакусіцца на ўсё гэта маладзенькі пярнаты гаварун з ягонай прагай відовішчаў, усеагульнай увагі і апладысмантаў! Даволі хутка ён сапраўды апынуўся ці не ў цэнтры ўвагі, як толькі выгукнуў з дрэва свой заклік:

— В колхоз-з! В колхоз-з!

Так і пайшло далей. У галаве калоны скандзіравалі:

— Беларусь — у Еўропу!

А ў канцы, куды далучаліся і далучаліся тыя, хто спазніўся ці хто ўсё ж адважваўся прыкнунць да апазіцыйнай дзеі, нягледзячы на пагрозылівы фалангі дзёцюкоў з дубінкамі і драпезна прыадчыненыя пашчы "варанкоў", папугай выгукваў зусім процілеглае:

— В колхоз, бля-а! — і ягоныя заклікі гэтак жа сустракаліся вясёлым смехам і дружнымі апладысмантамі.

Калона рухалася ў цэнтр горада, а за ёю з дрэва на дрэва пералятаў наш гаварун-прыгажун. Сцяпан Лукіч спрабаваў прывабіць яго, ласкава гукаючы ды выстаўляючы да-

лонь з каналлянымі семкамі. Разы са два папугай такі спакучаўся прысмакамі і падлятаў да гаспадара, так што ледзьве не быў схоплены, але ўвага публікі, апладысменты аказваліся ўсё ж болей прывабнымі, у выніку птушка імкнула зноў на дрэва і адтуль неслася скрыпучае:

— Дерьмократы...

А затым і яшчэ дапоўніла свой рэпертуар:

— Сталина на вас нет! Сталина!

Неверагоднае нешта адбіваецца з сэнсам слоў, калі іх прамаўляе папугай.

— В колхоз-з!

Тым часам на крылатага выступоўцу звярнуў увагу сыты малады мужчына ў добрай скураной куртцы — з тых, хто спадыльба цікуе за дэманстрантамі, а пасля мійтынгаў ды шэсцяў заўзята іх валачэ ў "варанкі". Ён нешта раз-пораз талдычыў на вуха капітану-амапаўцу, пакуль той не сказаў сваім заняццю а птушай. Міліцыянеры пачалі шпурляць у папугая камячкамі зямлі, каменчыкамі, спрабавалі збіць шапкані, калі папугай сеў на нізкую галінку каштана. У натоўпе пачалі абурэцца, у тым ліку гледачы, што стаялі на тратуары. Дзея набывала не на жартачкі палітычную афарбоўку. А папугай усё не стамляўся надсаджваць глотку адмысловымі заклікамі і пажаданнямі, паступова падлятаючы ў галаву калоны дэманстрантаў.

— Ваш поугай? — звярнуўся да Сцяпана Лукіча мужчына ў скурацы. Той моўчы пасунуўся ў глыб натоўпу на тратуары. Адтуль яшчэ нейкі час паўглядаўся ўслед папугаю, прайшоў некалькі крокаў, потым плоную:

— А прападзі ты пропадам, зараза!

Неяк былы міністр унутраных спраў Юрый Захаранка казаў, што калі яго здымалі з пасады, у службовым кабінце ён пакінуў свайму наступніку папугая. Экс-міністр не патлумачыў, адкуль птушка ў яго ўзялася.

А цяпер у Сцяпана Лукіча, выходзіць, зноў прапаў папугай. Толькі што навучыўся гаварыць — і вось табе маеш.

Канцэрты Што ж вы за беларусы?

Апошнім часам, хоць зрэдку пачала парушацца расійская манополія на беларускай тэрыторыі. Так, тыдзень таму ў Мінск завітаў украінскі фолк-панк-рокавы гурт "Воплі Відаллясава". Калектыву на паставецкай прасторы папулярны і легендарны. Спяваюць хлопцы ў асноўным на роднай мове, але ёсць у іхнім рэпертуары і некалькі расійска- і французскамоўных песень. Граюць фаніную музыку на дастаткова прыстойных тэксты. Паводле касетаў, якія я чуў папярэдне, "ВВ" уяўляліся да маіх нацыянальных пачуццяў і сімпатый значна бліжэй за ўсе гурты з іншай славянскай і найсамай братай нам краіны.

Канцэрт, апрача таго што, натуральна, прынес духоўна-мастацкую асалоду, даўно адную прыкрою рэч. Праз прыватны выпадак праілюстравалася, як астатнія ўспрымаюць беларусаў у плане нашай нацыянальнай аздобы. Алег Скрыпка, лідэр "ВВ", прадэманстраваў досыць глыбокі сцёб, вышталючы і грубы адначасова. Так, саліст гурта, які, дарэчы, як сцвярджаюць, перад нядаўнімі парламенцкімі выбарамі на Украіне падтрымліваў правую партыю УНА, прамаўляў паміж песнямі знарок па-расійску. У зале на гэта шмат хто знякаваў і пакрыўдзіўся. Да Скрыпкі нават даслалі некалькі цідулак з абуральнымі зместам. У першай, калі пераказваць яе вольна і тактоўна, было напісана наступнае: чаму гаворыць па-расійску? У другой іранічна пытаюцца, што ж вы за ўкраінцы?

Не, украінцы былі насамрэчнымі. Гэта проста мы — незавяршаныя і недабеларускія. На ўрад ці хлопцы з "Воплі Відаллясава", прайшоўшы па мінскіх вуліцах, убачылі розніцу паміж намі і тымі, да каго мы гэтак падобныя. Таму, мабыць, і выступалі як у Маскве, дзе "ВВ" часта канцэртую. Музыкі стасункаваліся з аўдыторыяй, уважваючы яе за недарэчна аморфную і нацыянальна безаблічную. Сталася дастатковым падаць толькі трохі ўпадобанай яшчэ за савецкім часам экзатыкі ўкраінскага акцэнта ў расійскай мове.

Ды ўсё ж застаецца надзея, бо некаторым, хай хаця б некаторым, было прыкра...

Кірыла ПАЗНЯК

ДЗЕ ЯНЫ,
вочы нашага часу,
вочы веку?
Лірыкі кажучь, што бла-
кітныя беларускія азёры —
гэта вочы зямлі. Ну, не ўсёй
жа зямлі. У возеры, якім вя-
лікім яно ні было б, адбіва-
ецца толькі кавалак неба,
толькі прыбярэжны трысняг
і чарот, ды яшчэ прыбярэж-
ная вёска, калі яна стаіць на
ўзвышшы, край блізкага ле-
су. І не больш...

Фізікам такая лірыка —
смешная нікчэмнасць. Вочы
— азёры? Электронныя тэ-

ім епархіяльным начальст-
вам. Ubачыў раздольнае
жыццё гэтых "манахаў". Да-
мы ў іх — поўныя чашы. Та-
кія віны і стравы я і ў сне
сабе ўявіць не мог. Адной-
чы асцярожна пацікавіўся, ці
не перашкаджаюць яго пра-
асвяшчэнству плоцёвыя рад-
дасці службы Богу? Дык
епіскал (не хачу называць
яго імя) на чарговай разгуль-
най "вячэры" прызнаўся,
што жыве як душа жадае, та-
му што на райскія шаты не
спадзяецца і ў тагасветнае
жыццё не верыць. Як мне
было пасля гэтага ў храме

ца, выкручваюца, адракацца
ад веры ў ісціну і справядлі-
васць? Укленчыць перад пя-
рэваратнямі? Змяшчаць у ад-
ну кучу, як гэта зрабілі вярхі,
улазячы ў капіталізм і дзікі
рынак, адвечныя паняцці
добра і зла? Вялікі Пушкін
закончыў сваю трагедыю
"Барыс Гадуноў" шматзнач-
ным папярэджаннем: "На-
род маўчыць" (безмолству-
ет). Менавіта папярэджан-
нем. Сэнс яго гэты ж, як і ў
прамове Цыцэрона, скіра-
ванай супроць Каціліны:
"Маўчыць, але гаворыць".
Моўкі гаворыць, пацвярд-

казваць не любіць. Не ўліс-
ваюцца яны ў бадзёрую ме-
лодыю нашага тэлебачання.
А от даць бы побач кадры
(нават без каментарыяў) з
Нагана і падземнага перахо-
да — і выразна праявілася
б распластанне нашага
грамадства.
Гэтыя бабулькі — нібыта
фарпост. За іх прыгнутымі
плячамі — амаль трэцяя час-
тка жыхароў Беларусі, якія
жывуць за рысай беднасці.
Напасаў "жыхароў" і засум-
няваўся. Жыхар — ад сло-
ва "жыццё". Гэтыя ж не жы-
вуць, а няведма як існуюць,
дажываюць.

Як злучыць выраз вачэй
тых, што свяціліся на экран-
нах тэлевізараў, і гэтых, по-
гляд якіх увогуле пераняць
немагчыма, бо сядзяць яны,
апусціўшы долу галовы і
хаваючы вочы. Падкажыце
адказ, людзі!

Што можна прачытаць у
вачах міліцыянтаў, якія
шэсць гадзін у сутарэнні Кас-
трычніцкага райаддзела мі-
ліцыі горада Мінска катавалі
чалавека, выбіваючы прыз-
нанне ў злачынстве, да яко-
га той не меў ніякага дачы-
нення. Проста жорсткасць?
Не, тут, апроч жорсткасці,
ёсць нешта іншае, сфармі-
раванае подыхам нашага
часу.

У адну з вясковых школ
Барысаўскага раёна вышл-
лі дарунак з Германіі — пра-
дукты, пісьмовыя прыналеж-
насці, тканіну. Уначы свае ж
вяскоўцы ўсё гэта вынеслі са
школы — абакралі ўласных
дзетак. Жыхар Бараўлян
"абчысціў" кватэру роднага
брата, нават мзблю ўмуд-
рыўся вывесці. У Салігорску
раз'юшаная дачка гэтак вы-
месіла бацьку бакі, што ад-
біла ўсе вантробы, і ён ска-
наў... Скажаце, гэта мараль-
ныя анамаліі, і няварта ў іх
шукіць адлюстраванне тэн-
дэнцый часу. Калі б то такія
і яшчэ страшнейшыя здарэн-
ні былі анамаліямі! Ці не ві-
давочна, што жорсткасць,
садызм, гвалт і насілле ста-
ноўяцца ледзь не нормаю
нашага жыцця, мы прывыка-
ем да іх. А калі б то былі і
анамаліі, дык як іх не ўліч-
ваць, асэнсоўваючы пльнь
часу, стан грамадскага жыц-
ця, змены ў народным ха-
рактары.

Хто-ніхто схільны тлума-
чыць ломку нораваў, змену
маральных арыенціраў, нізкі
маральны стан грамадства і
ўсе астатнія згрызоты і на-
пасці нашай беднасцю. Бед-
насць увогуле не загана (так
вызначыў класік), але ж яна
і не ўпрыгожвае жыццё. Калі
чалавек б'ецца за кавалак
хлеба і няўпэўнены, што бу-
дзе гэты кавалак у яго дзя-
нцэ заўтра, дык яму не да
ідэй, не да палітыкі. Дзеля
хлеба надзённага паступа-
юцца і маральнымі прынци-
памі. Але ж не такая ўжо
бедная наша зямля. Калі да
яе як след прыкласці рукі і
паставіцца з любоўю, дык
яна вунь як аддзячыць. Толь-
кі каб ніхто не замінаў увіш-
насці гэтых рук.

А можа, у нашых бядот
больш глыбокай карані, ад
якіх і прабіваюцца, буваюць
дзікарослыя атожылікі? Мо-
жа, варта мысленна зазір-

нуць у вочы мінулых стагод-
дзяў, спазнаць глыбінныя
зрухі і катаклізмы, самую
гістарычную хаду таго часу?
Што там?
А там доля і нядоля бе-
ларусаў.

Доля відавочная. У 16—
17 стагоддзях, нягледзячы
на ўсе складаныя гістарыч-
ныя перыпетыі, завяршаец-
ца працэс утварэння белару-
скай народнасці з уласці-
вымі ёй асаблівасцямі ў мо-
ве, культуры, побыце. А якія
імяны сыноў беларускай
зямлі: Францішак Скарына,
Сымон Будны, Лаўрэнцій і
Стафан Зізаній, Васіль Ця-
пінскі, Сімяон Полацкі, Пётр
Мсціславец. Гэтыя гіганты
эпохі Адраджэння зрабілі
вялікі ўплыў на развіццё не
толькі беларускай, але і ўсёй
еўрапейскай духоўнасці і
культуры. "Песню пра зуб-
ра" Міколы Гусоўскага чы-
талі і перачытвалі на лацінскай
і іншых мовах. Імя Кас-
туся Каліноўскага стала сім-
валам барацьбы за волю
і долю, за нацыянальнае
вызваленне.

Але і нядоля таксама ві-
давочная. На працягу ста-
годдзяў беларусы не мелі
ўласнай дзяржаўнасці. А без
суверэннай дзяржавы, ак-
рэсленай тэрытарыяльнай
цэласнасці народнасць не
магла сфарміравацца як
нацыя і звацца нацыяй.

Вось такі гістарычны па-
радокс: па нацыянальнасці
беларусы, але без утварэн-
ня вышэйшай гістарычна-
грамадскай супольнасці —
нацыі.

Беларусы спазналі прыг-
нёт з захаду і ўсходу. Бела-
русаў паланізавалі і русіфі-
кавалі. Нам навязвалі польска-
кую і рускую нацыянальную
ідэалогію. Але як можа адзін
народ прыняць, як вышэй-
шую духоўную і палітычную
каштоўнасць, ідэалогію ін-
шага народа, іншай, няхай
сабе ў сэнсе дзяржаўнасці
больш арганізаванай, нацыі?
Тым болей, што гэта ідэалогія
навязвалася скрытым ці
адкрытым гвалтам. Белару-
сы ў сваёй большасці, унут-
рана, а часам і напасткі пра-
тэстуючы, чужую ідэалогію
не прынялі, але вымушаны
былі рабіць выгляд, што пад-
парадкоўваюцца.

Вось такое атрымалася
раздваенне: у глыбінях ду-
шы — супраць, у знешніх
праявах — за. Раздваенне,
якое працягвалася стагод-
дзі, паступова абарачвалася
аб'якавасцю. Дык ці не
аб'якавасць сёння прасвеч-
ваецца ў нашых вачах?

Як яе пераадолець, нашу
галоўную нацыянальную за-
гану — аб'якавасць? Толькі
праз прырытэт нацыяналь-
най ідэі, нацыянальнай ідэ-
алогіі. Ідэя суверэннай дзяр-
жаўнасці можа абудзіць ро-
зумы і натхніць сэрцы. У нас
пакуль толькі дэкларавана
ўтварэнне самастойнай
дзяржавы. Мы, яшчэ як след
не сфарміраваўшыся і не
аб'яднаўшыся, спяшаемся
зноў размыць свае граніцы.
І ўвёўшы двухмоўе, паступо-
ва адракаемца ад роднай
мовы. А ці можам мы стаць
цывілізаванай адзінай нацы-
яй, загубіўшы матчыну мо-
ву?

Барыс СТРАЛЬЦОЎ

Зазірнуць у вочы часу

лескопы, радары, скірава-
ныя ў Сусвет, зхалоты, нацэ-
леныя ў глыбіні мора і зямлі,
— вось гэта сапраўдныя вочы
і вушы атамна-індустры-
яльнага веку. Глобальная па-
нарама, высокі замах! Але
ўявіш усё гэта — і чамусьці
робіцца няўтульна. У вачах
павінна высвечвацца душа.
А тут бяздушныя свярдзёлкі,
якія па зададзеным прагра-
мах свідруюць космас і не-
тры.

Катэгарычны падзел лю-
дзей (найперш інтэлігенцыі)
на лірыкаў і фізікаў — ад
максіمالізму. Ці мала сярод
фізікаў "лірыкаў", а сярод
лірыкаў "фізікаў"? І ўсё ж
такі падзел існуе. І не толькі
ў злітым асяроддзі грамад-
ства, а і ў розных сацыяль-
ных пластах. Духоўны, псіха-
лагічны падзел.

А можа, вочы часу пад ку-
паламі храмаў? Можа, гэта
вочы Збавіцеля? Толькі хто
бачыў Яго вочы? Тыя, што
глядзяць на нас з абразоў,
— плод адвольнага ўяўлен-
ня ікананістаў. Нікому не
дадзена да Прышэсця Хры-
стовага сузіраць Яго вочы і
твар. У вачах жа малельцаў
вы не знойдзеце адбіткаў і
прыкмет часу. У вачах мал-
ельцаў — ці слёзная маль-
ба, просьба і заклінанні, ці
хвала Усявышняму.

Дый і ўвогуле ў храмах,
як гэта ні крамольна гучыць,
не ўсё прыстойна. Хрыстос
хадзіў у лахманах, а нашы
пастыры апранаюцца ў пар-
чу, тканую золатам. Брыль-
янты, рубіны, ізмурды ім
таксама даспадобы. Тут да-
рэчы прывесці споведзь (а
хутчэй крык душы) былога
святшчэнніка, апублікаваную
адной з газет: "Тры гады та-
му я расчараваўся ў веры і
вярнуўся да мірскага жыц-
ця. Хоць, здавалася б, грэх
было скардзіцца. Прыход
мой хоць і не вылучаўся па-
мерамі, але і бедным не лі-
чыўся. Жыхары нашага га-
радка мяне прывячалі, ахвя-
равалі на храм, колькі бед-
насць дазваляла. Так пра-
цягвалася да часу, пакуль
не сутыкнуў лёс бліжэй з ма-

слухачь яго няшчырыя про-
паведзі? Зразумеў я тады,
што няма ў саміх вярхоўных
служкаў царквы веры ў тое,
што яны абяцаюць народу".
Маральны партрэт іерар-
хаў царквы тут выпісаны
знутры — і яму верыш, гэта-
му партрэту, за ім наяве ба-
чыш тое, пра што здагадва-
ешся, адчуваеш інтуітыўна.
Але вось гэта: "Тры гады та-
му я расчараваўся ў веры...".
Лёгка ж, відаць, была вера.
Верыў у Хрыста Збавіцеля,
у яго вучэнне, у яго прышэс-
це, а расчараваўся, бачыце,
таму, што надзелены высо-
кім царкоўным санам негас-
рэдны начальнік не верыць
ні ў Бога, ні ў чорта.

Як гэта нагадвае нашы
свецкія справы! Колькі дзе-
сяцігоддзяў з Крамля і з на-
шага беларускага ЦК гучалі
заклікі верыць у прышэсце
камунізму, які забяспечыць
усім-усім царства Свабоды,
Роўнасці і Братэрства, цар-
ства дабрабыту і душэўнай
узнёсласці. Заклікалі — а
самі не верылі. Хоць жылі
то яны лепш, чым пры абя-
цаным народу камунізме —
у раскошы, гулянках, паля-
ваннях, заляцаннях і ўсім ас-
татнім, пра што простаму
людзі і не снілася. Чаго ім
бракавала, дык гэта душэў-
нага спакою. Таму яшчэ за-
доўга да распаду звышдзяр-
жавы яны пачалі рассоўваць
па замежных і мясцовых
схованках золата, валютныя
запасы, грошы, каб, калі
сціхне подых навалыніцы,
прыбраць усё гэта ва ўлас-
ныя рукі, у рукі сваіх дзе-
так, унукаў, іншай радні. І
прыбралі, прыгарнулі, прыс-
воілі. І зноў жывуць яшчэ ў
большай раскошы. І зноў
займаюць высокія пасады,
аселі на цёплыя месцейкі. І
зноў нас вучаць, закліна-
юць верыць, выдумляюць
міфы, загадваюць намагаць-
ца, ісці наперад да мэты...
Да якой мэты — і самі не
ведаюць. Не відаць святла ў
канцы тунеля. Морак ахутаў
былыя ідэі, а новых няма.

Што рабіць у такіх выпад-
ках народу? Прыстасоўваць

жаючы справядлівасць выг-
нання. Моўкі гаворыць, але
мае намер не моўкі рабіць.

Вочы веку, вочы нашага
часу — гэта вочы народа. На
вачах народа адбываюцца
ўсе падзеі, нацыянальныя
ўзлёты і падзенні, перамогі
і паражэнні, лагоды і катак-
лізмы. Дый народ жа не
старонні сузіральнік. Ён у
цэнтры падзей, на яго пля-
чак цяжар гістарычнай хады.
Літаральна ўсе перыпетыі
гэтай хады крок за крокам,
этап за этапам фарміруюць
душу народа, душы людзей.
І менавіта душа, а не што
іншае, свеціцца ў вачах, вып-
раменьвае праз іх сваю сут-
насць.

Зазірнуць у вочы аднаго
чалавека проста. І зразумець
яго існасць, спазнаць яго ду-
шэўны стан можна — трэба
толькі ўмець чытаць выраз
вачэй. Складана, але мож-
на.

Зазірнуць жа ў вочы на-
рода, а праз гэта спазнаць
яго агульную душу, нацыя-
нальную адметнасць, душэў-
ны стан у канкрэтны момант
— неверагодна складаная
задача. Нацыя мае шмат
агульнага, гэта так. Але ж
кожны чалавек сам па сабе
нечым адметны. Кожны —
асоба.

Колькі разоў тэлебачан-
не паказвала твары беларус-
кіх гасцей на Алімпійскіх
гульнях у японскім Нагана.
Буйным планам твары —
буйным планам вочы. У ва-
чах іскрылася то захаплен-
не, то расчараванне. І крыў-
ду, і гнеў, і радасць можна
было прачытаць у гэтых ва-
чах. Адным словам, жывыя
вочы, вочы быццам бы прад-
стаўнікоў здаровай нацыі,
вочы людзей з характарамі,
страсцямі, задаволеных
жыццём і сваім месцам у
жыцці.

А вось тых бабулек-пен-
сіянерак, што сядзяць на ха-
лоднай каменнай падлозе ў
падземных пераходах — ад-
на малітоўна склаўшы на
грудзях рукі, другая трыма-
ючы ў руках крыжык з рас-
пяццем, — тэлебачанне па-

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

— У футболе ўсё ад ног
уверх. У нас іншае вымярэн-
не. Прайгралі, бо падвёў
другі паверх, — сказаў на
разборцы трэнер. — Кумпал
— верны наш паслугач, ня-
хай па ім мяч нясецца найс-
кач. А хто не прымае наш
прыярытэт, хай ідзе ў бас-

кет. Гульня там другая — га-
лавой там не забіваюць.

Калі пераходзілі на зімовы
час, утэрмін неперавалі стралкі
на вежковым гадзінніку, і адра-
зу ён стаў нікому непатрэбны.
Дык жа стралкі не адставалі, а

агярэджвалі час! Гэта лішняе...
Бедныя легуценнікі.

— Генерал-лейтэнант
Жыдаў слухае, таварыш Ста-
лін. — Які яшчэ Жыдаў, ге-
нерал? Недагледзелі мы з
прозвішчамі і назовамі, з по-

ля зроку выпусцілі. Прапойск
вунь аслабанілі, дык што нам
цяпер дывізіі Прапойскімі
назваць? Яны і так там,
мабыць, не перасыхаюць. Хай
лепш пра славу савецкую дба-
юць, назавём гэты горад
Слаўгарадам, пазтаў папро-
сім уславіць яго. Ці не так, ге-
нерал-палкоўнік Жадаў?

ло выратаванне? Не. Хоць
усплыў на пару дзён пато-
плены "Тытанік", не выра-
туе ён кіно, яно ідзе на дно
(да паказу ў Мінску "Тыта-
ніка" Кэмерона).

Прысніў неверагоднае. За
ноч Ленін на ўсіх помніках у
гарадах і мястэчках павяр-
нуўся ў іншы бок, зашпіліў-
ся, падняў каўнерык, усунуў
рукі ў кішэні. Цуд! А ў краіне
хоць бы, што змянілася.